

„szempillámon remeg az ég alja”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
VI. ÉVFOLYAM 1995. 9. (191.) SZÁM — MÁJUS 5.

ára 350 lej

Hervai Katalin: Bolondok hajója

HATÁR GYŐZŐ HONVÁGY

Pete Györgynek

*világtájak távol tájvilága
vándorkedvem újra messzetárja
havas heglánc zordon világvége
— felbizsereg talpam mehetnékje
onnan hívnak túlhan odavárnak
nekivágni hetedhétátnak
eldobódni olyan röpüléssel
milyet csak a kormorán merészel
felhők fölé emelj szárnycsapásom
(ó csak fel csak el a vadcsapáson)
szempillámon remeg az ég alja
tengerrengés felhalló morajja —
reng a tenger domborzati mása
feldereng a glóbusz elforgása
hét sugárküllő torony világol
megölelve tart közel s a távol
Földem gömbörületére látok
s megölelve tartom a világot*

- Szöveggyűjtemény:
GOETHE
- Felvételi-felkészítő 7.
- Szócs István esszéje
- Sigmond István:
Vastaps
- Visky András versei
- Fekete Vince versei
- Sebestyén Mihály:
Üdvözlét az érkezőnek
- Karig Sára:
A pokol tornáca felé
- SERÉNY MÚMIA

LÁSZLÓFFY ALADÁR

A „MÁRK TIZENNÉGYHUSZONHETES”

Csak olvasni kell: meg vagy írva minden. Néha elődök gesztusát, mondatlejtését, fejcsóválását vagy "gúnykacaját" érzem valósággal ott bizseregni a tollam hegyén. Itt van mindjárt ez az igazán pofonegyszerű igazság, tálcán kínált megoldás, ott hever a passióban, de bármikor tananyag-dúsító lehet a rohamosztály-képző akadémiákon, hogy aszongya MÁRK 14:27... Csak olvasni kell, meg van az írva már, kérem. Nem kell ahhoz középszerb vagy nagyromán pártot ütni, mellbe üt az a kolumbusztojásos megoldás, mint valami kétezer éves óra. Csak oda kell figyelni. Ja, hogy mit ismételtetek ennek az ókori számnak az üzenetörögzi-

tője, a "márktizennégyhuszonhetes"? Hát hogy meg kell verni a pásztort, s akkor a juhok elszélednek maguktól. Hát nem ez az álma minden gyűlölködő gyűlevészségnek, ordító ordasságnak, hatalmaskodó hebegésnek, amióta csak világ a világ, és hordákba verődnek egymás, tehát önmaguk ellen az emberek, a homo sapiensek, hogy vandálok vagy svájci gárdák, munkásörök vagy elitlakulatok, keretlegények és vallatóhóhérok legyenek belőlük? Belőlük, akik közben egyenként kedves, szelíd vidéki oskolákat jártak ki (vagy kerültek), és etoni, heidelbergi, leningrádi kollégiumokat végeztek, de kritikus tömeggé sűrűsödve robbanásveszélye-

sek. Csak olvasni kell, ami meg vagy írva, legalább ilyenkor, a húsvét és a pünkösd szimmetriatengelyében. Pedig különösen így, a megcsúfolt, becsapott, lejáratott május elsejék után orra-szájba le- és visszademokráciázott társadalmi igazság idején, mikor úgy megteltek az utcák koldusokkal, mint régen áltüntetőkkel, most válik hirtelen érzékennyé az ember arra, miket is beszél ott az a "mátéhat-hármas"?... Jól értem? "Te pedig, mikor alamizsnát osztogatsz, ne tudja a te bal kezed, mit cselekszik a te jobb kezed" — vagyis annyira ne dicsekedj, ne az elismerésért fitogtasd, lobogtasd meg a legelemibb gesztust, ne >>>>> folytatás a 6. oldalon

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

9

SZŐCS ISTVÁN

NŐ NŐNI vagy KÖRBE - KÖRBE?

Bachofen nevéből a modern nőmozgalmak azért sem csinálhattak zászlót, mert ő mindazt, amit az *Anyajogban* a nőuralomról mondott, csakis a múltra értette. Ő is a fejlődés eszméjének híve volt, ha nem is úgy mint Darwinék, Marxék s "hasonlóik". Szükségszerűen jött létre szerinte a nődominancia "a fejlődésnek egy bizonyos fokán", és szükségszerűen meghaladottá vált. Hogy még visszatérhet az ilyesmi, azt a fejlődés eszméje nem irányozza elő.

De hogy miért volt szükségszerű? Mikor és meddig hatott, hathatott a szükségszerűség?

Sajátos, azt nem tartotta eléggé elgondolkoztatónak, hogy amíg az ókor vége felé a nagy kultúrákban véget ért a nőelv uralma, addig a "természeti" népeknél, mármint egy részükénél, a jelenkorig eltartott. Azért sem, mert a természeti népeknek az újkorban megismert állapotában ő is, mint mindenki, az eredeti őállapotokat látta. A kezdetek — kezdetlegesek voltak, így gondolkozott mindenki abban az időben. A társadalom azért lépett a nőelvű társadalmak két kezdeti lépcsőfokáról — pánhetérizmus, és anyajogú-családközpontú rendszer — a magasabb fokra, mert a fejlődés során minden mindég magasabb fokra lép! A magasabb fok ez alkalommal szükségszerűen a következő, a patriarchalizmus volt.

Amíg régebben az emberek kitarthatóan hitték abban, hogy azelőtt, a hajdankorban minden jobb és szebb volt, egy — vagy több — adott ponttól kezdve az ellenkezőjét kezdték vallani, de sokkal harciasabban. Az új fogalma azonos lett a jó, sőt a jobb fogalmával.

Bachofen maga is több különböző feltételben kereste a nőelvű társadalom kialakulásának, majd kimúlásának a magyarázatát. De túlságosan messzire vinne az ő kozmikus dualizmusának az ismertetése; a lényege az, hogy szemben kortársaival, ő a változásokban nem az anyagi alappal akart magyarázni mindent. Nem a gazdasági változásokat tartotta elsődlegeseknek, hanem a kultúralisakat. A műveltség az aléptmény, a gazdaság a felépítmény nála, szemben Marxszal. És szemben Darwinnal? ... Itt nehézségekbe ütközünk, hiszen Darwinnál sincs végső fokon tisztázva, hogy mi a fejlődés oka? A fejlődése — és nem a változásoké! Az utóbbi inkább világosnak tűnik.

Vannak gazdasági, éghajlati, embertani, sőt faji, és "tisztán-kulturális", azaz szellemi, (és túl a mélylélektaniakon), mélyléleltani magyarázatok is.

Annyi biztos, hogy a nőelvű társadalmak *túlélésének* — amikor erről van szó — nagyobb esélye

volt ott, ahol a természeti környezet miatt a megélhetés könnyebb, illetve, ahol az ember harmonikusabban illeszkedhetett bele az ökoszisztémába; tehát, ahol szabályozott létszámú lakosságnak különösebb erőfeszítések nélkül, változatlanul, azaz "mindég ugyanúgy" folytatott termelési gyakorlattal meg lehetett élni. Az bizonyos, hogy még a természeti csapások hosszabb kimaradása esetén is, a nőelvű társadalmakat túlnépesezés nem fenyegette. Ezt oly típusú társadalmakban, mint Spárta, csecsemőgyilkossággal hártották el, máshol másféleképpen, például többférjűséggel; a népesség egy része szerzetes féle lett, például tibeti láma, vagy apáca, vagy családon kívül élő "magánzó".

Előnyös volt, legalább is az utóbbi kétezer évben az anyajogú társadalmak fennmaradására, ha a történelem nagy mozgásokat felmutató színtereitől elszigetelve, vagy legalábbis távol élt. Történelmi tény, hogy a nagy spanyol és angolszász világhódítás, a gyarmatosítások nyomán éppen azok a "benszüllött" civilizációk, sőt népek semmisültek meg a leggyorsabban és a legteltesebben, amelyekben szélsőséges nőuralom dívott: azok olyan állapotok voltak, amelyeket a férfias spanyol és angol kedély nem tudott megtűrni... A gyarmatosítók pusztításaiban, íme erkölcsi-kulturális tényezőknél legalább olyan szerepe volt, mint a gazdaságiaknak. Legsúlyosabb példák gyanánt a Kanári szigetek és Tasmania ősnépeinek teljes kipusztítását lehet felemlíteni. (Kérdés, hogy a Kanári szigetek nevét egyszerűen Kutya-szigeteknek, vagy — Szuka-szigeteknek értették-e?)

Am végül is milyenek lehetnek ezek a nőelvű társadalmak? Igen-csak téves úton járunk, ha a szexuális, vagy erotikus praktikáknak az általánostól lényegesen különböző voltában keresnénk az ama társadalmak profilját meghatározó tényezőket. A lényeg az, hogy a társadalom *értékrendje* volt más. Azokat az erkölcsi, illetve inkább emberi tulajdonságokat értékelték nagyobbra, amelyek inkább a nőkhöz kötődtek. Az anyaság sokkal tekintélyesebb dolog volt az apa-

ságnál, az ápolás-gyógyítás tudománya a hadakozás tudományánál és így tovább; aminek következtében a birtoklást, öröklést, elhelyezkedést meghatározó "jogrend" (helyesebben: joghézagok szövevénye) a nőket részesítette előnyben; és természetesen a döntő szó az övék volt a párválasztás, helyesebben partnerválasztás és a válások ügyeiben is.

Az mindenesetre történelmi illúzió, hogy a nőuralom kora humanistább lett volna, mint a patriarchák koráé. Ebből csak annyi igaz, hogy nagyszabású hadműveleteket nem folytattak, de a törzsi és helyi villongások ugyanolyan gyakoriak voltak; a legyőzött és foglyul ejtett ellenséggel kegyetlenül bántak. És ugyancsak kegyetlenek voltak a szokások és rítusok rendjének fenntartási módjai. (Jogrendről még nem is beszélhetünk Bachofen kritikusaik szerint.) Robert Graves, a közelmúlt legelnevezetesebb mitológiai kutatója, a matriarchátusi világot olyan zsarnokságok szövevényének tartja, amihez képest a későromai és középkori világ sokkal humánusabb volt.

Esetleg vitatható, hogy a matriarchátus idején nem mentek volna végbe nagyobb világtörténelmi mozgások — sok monda, hagyomány, mítosz elemzése mintha hajlandóságot mutatna arról vallani, hogy a történelem kezdete előtti időkben, mindenesetre jó ötezer év előtt, és annál régebben olyan nagy népmozgások mentek végbe nyugatról keleti irányba, amelyekben nagy szerepet vittek nőelvű társadalmak.

Több szerző szerint a trójai háború (illetve azok az események, amelyekhez az *Íliász* és *Odüsszeia* "anekdotái" kapcsolódnak) ilyen történelmi választóvonal, sőt: leszámolás volt. Ílion védői és szövetségeseik a nőközpontú világrendet, míg a győztes görögök az apa-urak világát képviselték volna.

Ha esetleg így is volt, e tekintetben a különbség trójaiak és achájak között csak fokozati lehetett. Hiszen a férjgyilkos Klütaimnéstrát megölő Oresztészt a Bosszúállás Démonai haláláig üldözik, míg a férj megölését nem tekintik különösebben megbosszulandónak. A hűtlen Heléna hazatérhet Menelaosz oldalán s elfoglalhatja királynői és -női státusát megint; persze Spártában. Annak is van jelképező értelme, hogy Akhilleusz lányok között nevelték, és hogy Pentezileával, az amazonkirálynővel keveredett érzelmi bonyodalomba. (Legérdekesebb; erkölcs—történelmi és lélektani beleérzés Kleist drámája, amelyben a királynő és — kutyái falják fel Akhilleuszt.)

Az első igazi férfihős ebben a

mediterrán világban "a hazug és tergő" Odüsszeusz. (Talán Homérosz konzervatív érzületének ő külön is ellenszenves volt, amint egyszer már a rabszolgatartás motívuma kapcsán fejtegettem.) Ellenáll a szirének csábításának; kijátssa a férfiakat disznóvá változtató Kírkét, el tud búcsúzni az édes semmibe ringató Kalüpszótól, sőt a nagyon földiesen bájos Nauszikaát is képes otthagyni; végül a feleségét zaklató kéroket lenyilazza (jobban *lövöldöz* mindenkinél!), s ami külön feltűnő, az idegenekkel enyelgő-hetyegő cselédnőket mind megfojtatja, és saját fiát jogaiba iktatja.

A női és a férfiú princípiumokról manapság számtalan közhely van forgalomban, különösen a *ying* és *yang* is hasonló, (ál?)ezoterista metafizikák által tárgyalt ellentétekről. Noha annak idején, a nőelvű társadalmakban — ezek nem olyan módon, nem olyan formában érvényesültek, ahogy ezt elképzelne a jóhiszemű olvasó; mégis, a gyengébbek kedvéért idézzünk fel néhányat e tételek közül.

"A nemi különbségek mélyebbek a biológiai szféránál... megtalálhatók lelki és metafizikai területen is... a férfi lélek extenzív és expanzív, a nő ellenben intenzív. A férfi a kalandozó, mozgékony lélek, a nő lelke viszont ragaszkodó, tapadó. A férfi princípiuma a mozgás, a nőé a nyugalom. Amíg a férfiteszt felépítésében a csont-, izom- és légzésrendszer uralkodik, addig a női testnél a táplálás és szaporodás szervei vannak túlsúlyban. A férfi jelleme aktív... A nő lényege paszszív". Stb. stb.

"A férfi a magasság, a nő a mélység; az első a szabadság, a második a kötöttség... A nő a múltat őrzi, a férfi a jövőt alakítja. A nő tehát konzervatívabb a férfinél" — Noszlopi Lászlónál még hosszú oldalakra nyúlik a két irányú jellemzés, főleg olyan német filozófus-pszichológusokra támaszkodva, mint Klages.

Néprajzosok, kultúrantropológusok számos megfigyelése, sőt tétellel emelt általánosítása hosszú-hosszú felsorolásokban összefüggésbe hozható lenne e gondola-

tokkal. Például, hogy a Föld, az női lényegű, az ég férfiu; hogy a Nap a férfielv istensége a csillagvallásokban, a Hold (és Vénusz bolygó) női; az erős tűz-fény férfiu, a halvány és a sötét meg női... és így tovább.

Majdnem ugyanilyen hosszan sorolhatók az — ellenpéldák is. Például Óegyiptomban, amint ezt számtalan ábrázolás szemlélteti, a Föld a férfi és az ég a nő, amely szakadatlanul rajta feküdt a Földön, — a "hagyományos" szeretékezési mód pozíciójában, ahol a nő a felső — teremthagyományuk szerint, és emiatt gyerekeik sem tudtak kibontakozni, míg végül a gyerekek a Levegő vezetésével, magasba emelik az eget, s teret nyitnak az élet kibontakozásához.

Érdekes párhuzamok sorát kínálja ehhez a magyar nyelv. Noha mi is *anya* földet és *anyaország*got emlegetünk — szemben a latin-germánok pátriájával és Vaterlandjával, vagyis apaországával, mégis: a *meny* feltűnően hasonlóan hangzik, mint a *meny*, amely "nő" jelentésű (lásd menyecske, menyaszszón stb.) A hasonló *mén* azonban már hímmállatot jelöl; azonban a földre is létezett hasonló szó, a *mány*, *mény*; lásd például *Lágymányos*, = lágy földű, *Homokmány* = homokosföld; sőt ide tartozik a *me*gye is; (a hivatalos nyelvészet szerint ez eredetében a szláv eredetű *mezsgye* szóval volna azonos, erre azonban mi is azt mondhatjuk: hőherer Blódsinn.)

A *mony* szó jelentett egyszerűen tojást régiesen (tikmony), de jelentett férfi genitáliát is nem egy vidéken; mint ahogy megvan a megfelelő női szövet jelentő néprajzi változata: *mégy* és *menya* stb. Amon — Rá némi délibabossággal éppúgy vokalizálható A Menny úrnak, mint Mony-úrnak, vagy az úr monyának, avagy — lásd Baráth Tibort! — Mén Úrnak. Mindez mintha igazolni látszana Noszlopi hivatkozásait: a világban "férfi és női jelleg nem elszigetelt egymástól... hanem a dolgok két oldala". (Ezzel kapcsolatban lásd még az "összavak kettős jelentése" témakört.)

A mi szempontunkból a lényeg azonban, hogy a lelki és metafizikai különbségek feltűnő dominanciáját és karakterisztikumait hiába keressük a történelemből ismert nőelvű társadalmak és államok vizsgálatánál.

Például a nő minden ragaszkodása, családszeretete és állítólagos kezdeményezőkézség — hiánya ellenére, a családi tűzhely "szentségére és tisztaságára" legjobban mégis pátriarchalista társadalmakban vigyáztak; ennek az értékrendszerét döntőgeti az utóbbi több mint száz évben oly szívósan minden nőmozgalom és — haladó mozgalom. Mert hiába lényege szerint konzervatív a nő, politikában, közérkölcseben, társadalmi stílusban a férfielvűség százszorta konzervatívabb. Ezt tanúsítja a kö-

zépkeri keresztény és mohamedán, lovagi eszmény, ma pedig a mohamedán életvitel.

És most ütközünk a legelgondolkoztatóbb ténysorozatba. A nőelvű társadalom, úgy látszik, újjászületett, a haladó mozgalmak magzatburkában! Ám hogy mennyire nem a nő állítólagos idealizmusa érvényesül a gyakorlatban, arra nézvést érdemes egy hosszabb passzust idéznünk megint csak Noszlopi Lászlótól:

"Bodnár Zsigmond, akinek épp az idealizmus-realizmus kettőssége és változása lett vesszőparipájává, és ezért gondolatai feledésbe merültek, helyesen különböztet meg a történetben *inkább-idealista* és *inkább-realista* korokat. Eszerint az idealizmus uralmának következménye az egyénefeletti tekintély megnövekedése. A családban növekszik az atyának, az államban az uralkodónak, a nemek közül a fér-

dünek előbb a spekulatív bölcselést, majd a tapasztalati tudományokért és a pozitívizmusért. A büntetőjog terén deterministák leszünk, kedvezünk a vádlottnak, gyengítjük a beszámíthatóságot, hasznossági, társadalmi és gazdasági okból magyarázzuk a jogot. Küzdünk a nő emancipációjáért, nyájas, udvarias lesz a férfi(!) gyengéden bánunk a gyermekkel, szemléltetővé tesszük az oktatást, nem bírjuk látni a síró asszonyt és gyermekét. Gyarapodik a szocialistikus gondolkodás, a szegény ember védelme, a munkás biztosítása, az általános jótékonyosság. Terjed az érzéki szerelem. Főleg az anyagira veti magát az emberiség, tehát virágzik az ipar és kereskedelem, tömördek lesz az iskola, a múzeumok, az írók és mesterek, a paloták, a fény, pompa, kényelem. Bomlik a családi és a vallásos élet, uralkodik az egyéni féltelenség,

mond? Mindenesetre, a közel száz éves összefüggés-magyarázata korunkra vonatkozólag elképesztően találó. Nemcsak a napjainkig terjedő korszak jelenségeit lehet összefüggően értelmezni belőle, hanem hullámelmélete alapján a jövő "idealizmusának" újból felbuknó, a láthatár szélén már megint ágaskodó "fény sugarait" pillant-hatjuk meg. Talán a különböző biológiai és zoológiai, a legutóbbi évek világpolitikájában a konzervatívok előretörései, a szociális gondoskodás "túlzásainak" megkezdett lefaragásai idevágó tünetek.

Leginkább azonban az a — mohamedanizmus megnövekedett expanziós készsége. Téves volna ezt más — például — faji alapon értelmezni. A középkor keresztény lovagjai jobban megértették egymást a "pogány" szaracén vitézekkel, mint mi, mert egyformán patriarchalisták, idealisták és konzervatívok voltak. Ma a mohamedanizmus nem a "keresztény Európát" támadja, hanem a posztkeresztény "inkább-realizmust"!

Van persze olyan szörnyű lehetőség is, amelyre még egy Bodnár Zsigmond sem gondolhatott: ha az *inkább-idealizmus* és *inkább-realizmus* egymásra talál, mondjuk, egy nődominanciájú terrorisztikus anarchizmusban. (A terror ugyanis elválaszthatatlan az anarchiától: mivel az anarchia nem ismer el abszolút jogrendet, de a hatalom gyakorlásához mégis kell valamiféle rend — a továbbiakra lásd Orwell műveit.)

A fenti jellemzésben van egy kitétel: "udvarias, nyájas lesz a férfi", ez az egy kirí a mai jelenségek sorából. Sajátos módon azonban a goromba férfi, a *macho* stb. minden látszat és "nekitulajdonítás" ellenére — női találmány! A patriárka férfi — csak az volt lovagias! Jó néhány évvel ezelőtt írtam egy pedagógiai kérdés kapcsán a női gyöngédség és finomság eszményéről — és irtózatosan kemény ellentámadásban volt részem emiatt éppen pedagógusnők és pszichológusnők részéről; hogy ez megint afféle férfimesterkedés, amely a nő ellen irányul. Igenis, mondták, a nők nem várnak és nem is adnak gyöngédséget! Akkoriban ezt úgy értelmeztem: a nők azért oly igerültek, mert úgy érezték, a férfiak más nők iránt is hajlamosak lesznek akkor a gyöngédségre, ha az — kötelező lenne!

Ma viszont úgy látom: más az ok. A nő igazán nem az "angyali" férfire, hanem a szatírra, a kópéra, a krampuszra vágyik. És emiatt a nőelv az oka az alkoholizmusnak és általában a szenvedélybetegségeknek.

Legközelebb talán mégis eljutunk a vízkultusz — mint jellegzetesen női dolog — és a *vízviszony* titkaihoz is.

Dr. Noszlopi László: A világnézetek lélektana, 1937

Tarot-jóslás a XV. században

fiaknak, az egyházakban a papoknak, a társadalomban a nemeseknek és a hadseregnek a tisztelete, növekszik a vallásosság, hódolattal néznek a katolikus vallásra. A művészet középkori tárgyakat kedvel, tekintélytiszteletet és önfeloldozást, lemondást dicsóít. A nő szerepe, háziasabb, ájtatosabb lesz, a gyermek engedelmesebb, a nevelés szigorúbb. A művészet elhanyagolja az érzéki szép formáit és az eszméit akarja kifejezni. A gazdasági életben az agrarizmus irányzata erősödik, s hanyatlak a merkantil gondolkodás.

A realizmus tetőpontján viszont: az egyházban a hívek, a családban a nők és gyermekek, az államban a jobbágyok vagy proletárok érdekeiért kezdünk rajongani, általában a szabadságért és az önállóságért. A vallás terén népszerűtlen lesz a tekintély és az egyetemesség, népszerűbb az egyéni vizsgálódás. Elvetjük a tekintélyi morált, amely Istenben találja meg az erkölcsi érték forrását. Lelkese-

amelynek örökös szórakozásra, játékra, a sport mindenféle fajtájára, utazásra, fürdőzésre, nyaralásra, s főleg zenére van szüksége, hogy idegeit megnyugtassa. Tömegek a váló- és másféle per, növekszik a büntetettek száma, sok a kiskorú köztük. Ugyanígy gyarapodik az örültek és az öngyilkosok száma is, terjed az idegesség. Gyakoriak a zendülések, lázadások, gyakran szörnyű forradalmak törnek ki, amikor végre újra jelentkezik az idealizmus, hogy menekvést nyújtson.

A realizmus az idealizmus uralmát kegyetlennek és keménynek mondja, mégis ez az uralom a lélek egészségét, nyugalmát és boldogságát jelenti, a realizmus ellenben az elmezavart. Bodnár Zsigmond szerint a történelem folyamán az idealista hullámok egyre gyengülnek, a realista hullámok pedig erősödnek."

Igen, tehetnénk hozzá; mert az utóbbiak "hordozzák a haladást". Ki s miféle lehet ez a Bodnár Zsig-

SIGMOND ISTVÁN

VASTAPS

A beláthatatlan rónaság csodája gügye téveszme. Ronda, letarolt síkság, száraz kórók, dudva, hangyaboly. Bármerre nézel, mindenhol vége szakad. Ám ha nem látod a végét, ne hallgass a vérző lelkű költők könnyes hókuszpókuszára, tudnod kell az igazat: mindennek a végén árkok, sáncok, szakadékok ólálkodnak reád. Kora ősszel is gyakran borongós az ég, a síkságra szakadt szürke ködnél reményteljesebb az akasztott ember szemében maradt tompa homály. S hol vannak az incselkedő szelölöcskék, melyek apró kis hullámokat varázsolnak hajad tincsei közé? Baromi szél süvít, letépi a füled, szakítja a karod, szemébe hasít s homokkal tömködi a szádat, merthogy széllel szemben botorkálsz célod felé. Csak hogy bármerre fordulnál, mindenhol szembe fújna a szél. Ez az átok lényege. Lehetsz hóhér, tudós vagy világmentő ködevő, trillázhatasz neomarxista ódákat vagy újranyögheted börtönveid jajongó kórusát, áldást osztogathatsz pompázatos katedrálisok szószékeiről, lehetsz istentagadó kéregető vagy ezeréves magyar fakír, egyre megy, hogy ki vagy, ki voltál és mivé változtát a benned terpeszkedő szellem, mely bensődben fogant, és rohasztja a lelked és az agyad, diktátorod vagy csörgősipkás bohócod, mindegy, hogy változtat-e formát, arcot, gesztust vagy frizurát, ő munkálkodik benned minduntalan. Sorvasztja a szándékot s tetteidet a bölcsőben nyomja agyon. S ha már ideszülettél, itt taposod a mezők sarát, s betonkockákba szorult féregként nyivákolysz évszázadok óta irtalom után, sorsodat nem kerülheted el soha: a szél megkeres, kifoszt és leteper, ha kedve tartja kibebez, s még az is megeshet, hogy huncutkodásból az égbe emel. Ezek pipacsok? Ahogy botorkálok a cél felé, szélből megszagattott pipacsszirmok tengerében gázolok előre. "Ah, minő gyönyör, mily pompás illatok." A mákonyos csacsogás helyett mondom én is a magamét: "Ah, mily álnok vagy, édesem, és kecskerürlék." Ganéból szárbá szökkent szellem, tiéd a múlt, tiéd a jelen, de a gondolkodáshoz való jogot megtartom magamnak. A kecskerürlék lényege a formai s a tartalmi összhang, azaz a bűz, mely ondóval megszentelt menyasszonyi fátyolként lengedezik a szűznek megénekelt tarló fölött, noha itt minden talpalatnyi föld kitarul-

kozó lotyók és élveteg szajhák birodalma. Hát akkor el innen. A kiút nem vezet felfele, az Úr jobbán is, balján is folyik a szüntelen helycsere, most és mindörökké, ámen. Odalent viszont a szabadság sugárútjain élheted újra múltadat, álmaidból valóság lehet, megmaradhatsz önmagad és saját istened. Lassan haladok. A pipacsszirmokba bokáig süpped a lábam, nemsokára térdig vagy derékig ágaskodik körülöttem a természet hányadéka, gátat akar emelni elém, hogy itt maradjak a csalárd protonok és szemfényvesztő elektronok atomrengetegében, ez volna hát az oly cikornyásan megénekelt matéria? A költők ajnározzák a pipacsszirmokat, a gömbölyded asszonyi testeket, a folyékony acélt és az őzikék szemét, s nem látják, hogy a matéria az eredendő bűn, a létezés melléfogása, mely kevesebb hasznot nyújtott a szellemnek, mint egy haldokló madár utolsó lehelete vagy a biliárdgolyó cikázása a zöld posztóval burkolt asztalon. Magamnak mondom mindezeket, úgysem hinné el senki nekem, hogy a piros színt a hívők istene találta ki, a mélység szellemének ehhez semmi köze, és a gyász színe nem a fekete, hanem a kék, a sárga, a zöld és a lila, fel lehetne sorolni az összes színeket, melyek a mezei virágok halálának velejárói. Illatfelhők sincsenek, nincs semmi más, csak enyészet, még a hangyák is a gyalázat piros csizmájában mászkálnak a lábam körül. Egyszer aztán csak vége szakad a fertőnek, lerázom a nadrágomra tapadt szirmokat, a hullaszagtól nehezebb megszabadulni, a bőrömbe tapadt s az agyamat eszi, kolonc, melyet születéskor aggattak reám és sulykoltak belém; észrevétlen, cseles mozdulattal belémsimogatták a memento mori-t, hogy állandóan készüljek és mindig emlékezzem. Lassan lassan megszilárdul talpam alatt a talaj, a kiszikkadt apró rögök szétporladnak, repedezik a föld, elhagyom az émelyítően embertelen emberi tájat, közeledik az álomvilág, az áhított szellemi lét, ahol nincsenek színek, nincs rothadás, menyasszonyi fátyol és szajhabál, semmi sincs, csak a kopárság csodája, az életen túli élet megfogalmazhatatlan szintézise, az örök megbékélés simogató csendje. Ám ezt csak azok érthetik, akik a legocsmányabb harsogásban is felfedezik a himnusokat, merthogy nem a hangok között, hanem a szünetjelekben

Somogyi József: Megmérettél

keresik. A barlangnyílást ne tekintsetek a föld szünetjelének, a barlangnyílás a mélység szellemének talajszintig felnyúló nyitott szeme, ahol a himnuszok illatfelhőbe burkoltan fogadják a földi létől megcsömörlött vándort. Hason csúszva közelítem meg a feketén tátongó, nyitott bejáratot, nem tudom, hogy térden állva kell-e megvárnom a befogadás jeleit, vagy csak be kell hunynom a szemem, hogy zavartalanul magamba szippantsam a mélységből feltörő delejes varázslatot. A penészszag csak akkor agyontpító, ha egymagában uralja a szellemi tájat. Olyannak vélik, mint a tömjén és a mirha összekeveredett illatát, melytől köszvényesedik a szellem és leprával fertőződik a tudat. Csak hogy a penész egészen más. A varázslatos múlt és a jövő ígérete. Keverd össze az áporodottság fenségével, add hozzá a mélységből felszakadt kénese gázok üdeségét s az elmúlásban elterpeszkedő állathullák dögszagát, s akkor megtudhatod, hogy mi az, ami sokkal több, mint az ökumenikus fohászból felmagasztosult sejtelmes transzcendencia. Én már szívom, szívom, magamba szívom egészen, hogy eggyé váljak vele, hogy részese legyek a csodának, a delejnek, a varázslatnak.

— Vártalak.

Nem merem kinyitni a szemem. A hang hörgéshez hasonlít, vagy nyekergéshez, de lehet, hogy csak sóhajtásnyi cincogás, földöntúli halk orgonaszó, simogat és felemel, akárha most kereszteltek volna meg először és igazán. Résnyre nyitom a szemem. A látvány villámcsapásként döntene hanyatt, ha a gellert kapott emberi értékrend volna az irányadó. A nemes vágású patkányarc oldalnézetben is lebilincselő, de ha szembe nézel vele, biztosan megérzed, hogy a mélység szelleme a Mindenség ura. Az apró gombszemekből áradó

melegség, a felhőtlen tisztaság sugárzása, a harmonikus lelkiállapotból fakadó biztonság az anyaság érzetével mérhető, szerelmes lányoknak ilyen a tekintete, vagy olyan természetfölötti simogatásnak tekinthető, amelytől a sziklából víz fakad, a sötétből fény, a beseggelt költőkből aszkéták lesznek, és a mohamedánokból zsidók, keresztények vagy buddhista dalnokok.

— Megcsókolhatod a kezem.

— Köszönöm, Felséges úr.

Vannak olyan kitérítések, melyektől a lélek s a test két részre szakad. Ezt a földi hitéletben jártasak halálnak nevezik. Az én világomban ez egészen más jelent. Csókoljátok meg a mélység szellemének fekete szőrrel borított, szent kezét, és akkor megtudhatjátok, hogy milyen az igazi feltámadás. Amikor a lélek kiszakad a testből, aztán ismét egyesül vele. Aztán megint és újra és számtalanszor szétválnak, hogy egyesülhessenek minduntalan. Ahogy az ég néha megkívánja ezt a földnek nevezett koszos kurvát és villám-spermákat lövell reá, ahogy a fűszál kapaszkodik az ég felé, hogy ráfonódjék a csillagokra, ahogy a szerelmesek összeölelkezve himbálóznak egy örökké tartó orgazmusban. Csókot váltok a patkánnyal, meleg, hosszú csókokat. Én a kezére borulok, ő az arcomat tünteti ki. Lám, itt van egy test, az egyetlen a létezők és a megálmodottak közül, az egyetlen a föld alatt és a föld felett, amelyre nem borított palástot sem Isten, sem Jahve, sem Allah, merthogy palástban született. A fekete szőrpalást bevonja a kezét, az ujjakat, selymesen, csillogón. Nyalom a szőrt. Nyelvem behemót, nyálas húscsapat: szégyenem. De csókom puha érintés, ajkaim úgy veszik körül a szőrös ujjakat, ahogy az imára kulcsolt kéz-kehelyben pihennek a Biblia lapjai. A patkány apró kis fogacskáival finoman körbeharapdálja érdemtelen arcomat, akárha a mélység hangtalan, dicsőséges szimfóniáját zongorázná ki a rusnya, szőrtelen bőrön, a fülcimpán, a szemeken.

— Szeretlek, Felséges úr.

— Hiszem — mondta a patkány. — Hiszek neked. És bevezetlek a mélybe, ha elmondod nekem a mesét. A legszebb mesét akarom hallani, melyet kitaláltatok odafönt. Mesélj a halott színekbe öltözött virágzó fákról, a gyűlöletről és az átokban fogant dögevőkről, legyenek benne keresztrefeszített tündérek és véres arcú manók, legyen benne család, vasvillára szúrt csecsemő és nagyon sok halál, hallani akarom a sintérketrecekben agyonvert kutyák utolsó dalát és a megerőszkolt hajadonok nyivákolását,

istenetekről akarok hallani, ahogy imádja önmagát. Ha mindezt elmeséled nekem, tiéd lesz az élet utáni élet, neked adom a múltadat, lehetsz a saját világod ura, de mindenekelőtt és mindenekfölött lehetsz a mélység szelleméből egy parányi rész, egy pihe, vagy egy apró kis szelentés, mely százezerszer többet ér, mint az összes istenek, bálványok és szentlekek gízga.

A keményre szikkadt, repe-dezett földdarab puha vánkos megfeszült testem alatt. A mélység titokban tartja, hogy mi végre élteti a színekben kárhozó földi tájat. Mióta embert mocskoltak a földre, semmi sem történt, csak az örökös ámokfutás. A hajnalhasadás és a rügyfakadás olcsó, hamis reklámfogás. Minden hajnalhasadást naplemente követ, a rügyfakadás magában hordozza a majdani halált, a rothadó gyümölcsöt, a kiszáradt fát. A métegy elkísér rövidre szabott s mégis oly hosszú utadon, születéstől a halálig tart, a sírásók markukba köpnek a sírodon. Te már süket vagy, de hiszen mindig is az voltál, születésedkor rád akasztják a dögcédulát, az Atya, a Fiú és a Szentlélek a mennyei kuglipályákon osztogatják a halált. Ez a hármastól odafönt még játszótársnak sem kell nekem. Fejemet a gödör széléről belógatom a mélybe, odalent enyém lesz a múlt s az élet utáni élet, s talán az élet előtti életet is megkapom, ha mesémben benne lesz a Minden. Kezdem, Felséges úr, elmondom neked a mesét, a legszebb mesét, melyet kitaláltak idefent.

Odabent történik valami. Zeneszó szűrődik ki az utcára a sűrű függönyökkel takart ablakok mögül. Döglött lovak hevernek szerteszét, én már kora reggel elkészítettem a napi elemőzsiát, négy lófasírtot rejtegetek a zubbonyom alatt. Az asszonyról már régen lekopott a kombiné és a bugyi, két nadrág és valami blúzszertű rongy az öltözéke, s egy bokáig csüngő, feslett lódenkabát. Lehet hogy valcert hallani? Összeölelkező alakok suhannak jobbról balra, aztán visszafelé is, mintha lebegnének a csillárok s a parkett közötti üres térben, a lidérces tánca lehet ilyen éteri. Vilamos után imádkoznak a kérdőjelekbe kunkorodott sínek, s a New York kávéház előtt egy géppisztolyos orosz katona szobra áll. Őrzi a zenét, a táncot, a lidérceket s a vasba költözött imát. Egy ideig hallgatom a mennyei muzsikát, nincs fegyverropogás, nincs hullaszag és aknazár, a zeneszó belesimul a fülembe, nyálam végigcsorog a zubbonyom zsebén, nem a lelkeket marcanolja a vágy, az agyamat tépi, a vesémet szakítja, a májamat, tü-

dőmet hasongatja, aztán valahogy kibukik belőlem a szó, imádság ez, könyörgés, rimánkodás.

— Táncolni szeretnénk odabent. — A szavak többet értek, mint a Hiszekegy s a Miatyánk.

Az orosz int, hogy nem lehet.

— Adok magának két keksz, három lófasírtot és egy marék vattát. Jó lesz?

A katonának kikerekedik a szeme, arca bíborpiros, a géppisztolyt alig tudja tartani, reszket a feje, a teste, eksztázistól eltorzult arca egyre közelebb kerül az enyémhez, beszélni sem tud már, csak nyitogatja a száját, nevét elfelejtette, suttogni szeretne, de a hang rekedt hörögésre sikeredik, közben úgy fogja át a kezem, mint anyák a csecsemők fejét, könnye is kigördülne, ha lennének könnyei, csak az áhítata ölel körül, mintha Istent érintene

— Vedd ki a melled — mondom az asszonynak. — Az egyiket.

Az asszony csökönnyös. Nem vetkőzik, de kelletti magát. Csak-hogy ez nem a szokványos riszálgatás, nem ringatja sem a derekát, se a csípőjét, sem a farát, kéjes pillantásokra sem ragadtatja magát, hanem benyúl a két melle közé, s a csontoktól merevedő árokból kiemel egy Sztálin elvtársról készült fényképet. Az orosz felveti a fejét, arcán földöntúli mosoly; az álombeli sztyeppek fuvallata körülengeli a megdelejezett katonát.

— Tiéd az ország, a hatalom és a dicsőség, vedd az asszonyomat is, neked adom. — S hogy lássa, milyen a magyar virtus, letepem az asszony testéről a rongyokat.

Az emlők megikresedett,

Vilt Tibor: A kentaur halála

megduzzadt ujjbegyeivel, s haszétárnám a karom, keresztet látna maga előtt, s nem a sírkereszt, hanem az érdemkereszt szárait lehelné csókjait. De csak fogja, fogja a kezem, s rekedten suttogja szüntelen:

— Te burzsoá, te drága magyar burzsoá.

— És itt van öt zsilettpege, egy tucat gramofontű, egy kockacukor és egy fél lepedő. Elég lesz?

Az orosz térdre esik, s megcsókolja a földet a lábam előtt.

— Megnyertem a háborút — suttogja rekedten. — Föl, föl, ti rabjai a földnek, föl, föl, te éhes proletár...

A géppisztoly most az én kezemben van, bávatagon hallgatom a proletárok indulóját, s közben meredten nézem a fegyver zárvatát.

duzzadt harangnyelvként himbálóztak az orosz feje fölött. Azt hittem, utánuk nyúl, hogy belemarkoljon a húsba, mintha lát-nám a felkunkorodott sínekre tepert asszonyi testet, ahogy megadóan magába fogadja a sztyeppék fuvallatát, de az elbambult arcú, izzadt katonának sokkal fontosabb dolga van, imát mormolva, nyögve, hörögve tömi magába a kincseket, szájában keksz, lófasírt és kockacukor, a vatta, a zsilettpege és a gramofontű már nem fér sehova, a lepedőt körbe tekeri a testén, a képet szentséggé tartja maga előtt, s oroszul mondja az imát, de értem minden szavát, "ha visszatérek — fogadja —, megcsókolom Sztálin elvtárs nagy, meleg kezét." (A költői mondat plágiumként csendül vissza negyven év után.) Ő még nem hallotta a leg-

bőlsebb aforizmát: "Örüljete a háborúnak, mert a béke szörnyű lesz." És gépfegyverrel a kezemben belépek a New York kávéház ajtaján.

Jobfojomáty és ibiomáty hangzavarában sürgölődnek a pincér atyuskák, boldog arcú tártók, oroszok és kozákok lődörögnek fel-alá, elvtársak, ötvenéves a New York kávéház, valaki keresztet vet, hátából máris három késnek a nyele meredezik elő, mélységesen bús kirgiz nótákat cincognak a magyar cigányok, a csizmák alatt ropognak a százsámra összetört pezsgőspoharak roncsai, amott orosz nótákat fújnak, melytől előnti a melegség a magyar lelkeket, és csasztuskákat is lehet hallani a félig-meddig leszakított csillárok alatt, néha elhangzik egy-egy lövés, de ez senkit sem zavar, az egyetlenegy épen maradt csillárt megcélzom én is, mások is, himbálózni, de konokul ott marad a plafonon, a hajnalcsillagot kellené kivégezni, hogy a győztesek lábához kuporodjék, vesszen minden, ami a fejünk fölött ágál, közben átlépek a szanaszét heverő, hullarészeg kirgiz katonákon, folyik a tánc, összeölelkező oroszok az asztalok tetején járnak a magukét, az ütemes tapsolástól hajladoznak agyertyalángok, öszszecsapon én is a tenyerem, oroszul tapsolok, mert van ilyen, a taps az orosz ABC egyetlen alapszabálya, pezsgős üvegek röpkönnak a falakra, elvtársak, emelem poharam a magyar rónaságban ékeskedő szovjet hazára. Hurrá, kiáltják, kiáltom én is, megnyertük a csatát, oroszul rikkantom a szót, merthogy mitikusán szép a szláv, legalább olyan, mint a megbonthatatlan, ezeréves orosz-magyar barátság. A nyitott karzaton mintha senki sem volna, nem hallszik le se kurjantás, se tapsolás, csak ütemesen döng valami odafent. Felszaladok a lépcsősoron, arccat látok, arccat, összeszorított szájú, dacos magyarokat, ahogy kezüket egymás vállára téve némán járnak a csárdást a második asztal körül. És ez nem volt ellenzéki magatartás, forradalomra való felbújtásnak lehetett tekinteni, jer, testvér, járjad velünk a táncot, kettőt jobbra, kettőt balra, fejet egyenesen tartani, csak magadra figyelj, semmi másra, a hangok bent maradtak a falakban, s ha tiszta maradtál, mint hegyi források kristályvizében tengert álmodó kavics, előhívhatod a téglákba menekült hangokat, hogy ne csasztuskák ritmusára ropjad a csárdást, hallgasd a hegedűszót, ahogy húrjain kipengetik a léptekeket, forogj, ha forogni kell, de mindig csak kettőt lépjél jobbra

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

és kettőt balra, nincs magyar átok, testvéreim, nem is volt soha, s ha agyonlőnek, ne figyelj oda, járjad a táncot holtan is, behunyt szemmel, konokul, dacosan.

— Csakhogy itt nem látom a pipacsszirmok tengerét, nincs Atya-Fiú-Szentlélek és kuglipálya, nem fúj a szél, mely kibeleg vagy égbe emel, és hol van az életen túli élet megfogalmazhatatlan szintézise, és hol vannak a szünetjelekben harsogó himnuszok? Penészszagot akarok, áporodottságot, kénes gázokat, a mélység szellemét akarom, a Mindenség urát, a palástban született csodát, szólni akarok vele ismét, a kiszikkadt földön hasalok a porladozó göröngyök között, a gödör széléről belógatom a fejem, nekem ígérték az élet utáni életet, s talán az élet előtti életet is megkapom, ha mesében benne lesz a Minden.

— Milyen mesében? — kérdezik.

— Ebben a mesében — felelem, s a falhoz tántorít a döbbséget; a megdelejezett orosz katonát látom magam előtt, beszélni nem tudok, nevemet elfelejtettem, itt térdelek az egyik lépcsőfokon, imát mormolni sem tudok, a sztyeppék fuvallata nem engem ölel körül, országhatalom-dicsőség sosem lesz az enyém, a saját mesémnek a foglya vagyok.

— Kívánságod teljesült — mondják —, lesétálhatsz a lépcsőkön a mélybe, pezsgőt ihatasz és budira viheted a nőket, csak az éhség gyötör mindenkit odalent, és csasztuskázhatsz és lövöldözheted a hajnalcsillagot, vagy maradhatsz itt, s járhatod velünk a táncot, így kell jár-ni, úgy kell jár-ni, kettőt jobbra, kettőt balra, döngesd a padlót, nincs magyar átok.

Áthajolok a korláton, keskenyre vágott kirgiz szemekkel nézem a lenti világot, melyik az én hazám, hova tartozom? Egyik lábam a csárdás ritmusára döngeti a padlót, közben jobfojomátyokat és hurrát harsogok, az izzadság végigcsorog a hátamon, nyitom a zubbonyom, s a lófásírt, az az egyetlen elrejtett lófásírt végiggurul a lépcsősoron. Rohanok utána, négykézlábra ereszkedve mászkálok az asztalok lába körül, míg végre megkaparintom a félig-meddig eltaposott húsdarabot, s a számba tömködve állok lábra, hogy hallgassam az agyamra zúdult némaságot. Megállt a tánc, elhalt az ének, körülöttem ugrásra készen állnak a kannibálok, aztán jelet adhatott valaki, vagy az ösztönök diktálják a ritmust, egyazon időben mozdulnak a testek,

harsog az ordítás, kések villannak a gyertyalángok fényében, karom leszakítva, beleimet csizmák tapossák, késekkel vagdosák a testemet, fejem sehol, szívemet miszlikre tépik, csontjaim szétszórva hevernek a padlózatán. Nem maradt belőlem semmi. És mégis vagyok. A szellemet nem tudták bennem megsemmisíteni, csak testet kell találnom neki, aki a jövőjét, a jelenét és a múltját ezután fogja végigélni. Adjatok testet nekem, ne hagyjatok semmivé válni a saját mesében, legyek hernyó vagy szent, bálvány vagy gané, bármi legyek, ami több a semminél, lealjasodom, ha kell, s még az embertelen emberi formát is elfogadom, felveszem.

— Itt vagyok veled — szól a patkány, s szőrpalásttal borított kezével megsimogatná a fejem, csakhogy még mindig nem adtak testet nekem, a kóválygó szellem, melyet a sajátomnak tudok, beleszállt egy tapsba, és most taps vagyok, kinek a tapsa, nem tudom.

— Leszállhatsz a mélybe, neked adom az élet előtti s utáni életet, része vagy a kezdetnek s a végnek, a mélység szellemének, a kegyelemnek s az öröklétnek.

Idelent lakályos ketrecekben élnek a szellemek. Itt vannak mindannyian. A gyűlölet, a szerelem, a sírás, a nevetés, a születés és a halál. Bekerülök én is a ketrecek egyikébe, végre a helyemen vagyok, nincs hajnalhasadás és rügyfakadás, nincsenek pipacsok, szellők, orkánok és földmozgások, nincs kecskeürülék és áldást osztogató Fentvaló, nincs lét és nemlét, semmi sincs, csak te magad, s tenmagadban saját alkotód. Nekünk nem kell sem étel, sem ital, időnként elhúzódik a retesz a ketrecfalán, s a résen benyúló kézre rácsókoljuk az áhítatot, számunkra ez jelenti az örök élet zálogát, a hitet, hogy van megtisztulás, a tudatot, hogy egyszerre éljük le a múltat, a jelent s a jövőt. Mindig lesz gyűlölet, szerelem, sírás, nevetés, születés és halál, a tapsnak sem lesz vége sohasem, hiszen az a dolga, hogy tenyereken szülessen újra mindenütt, mindenhol, bárkiért, bármiért és mindenkoron. Tapsoljátok a múltat, a századot és a holtakat, tapsoljátok meg a győzteseket, a veszteseket, a korcsokat és a szuperstárokat egyaránt, tapsoljátok az óvodákban és a parlamentben, a temetőben és a bordélyokban, tapsoljátok meg a neofasiszta ódákat és a magyarok himnuszát, tapsoljátok színházban, börtöncellákban és a bitófa alatt, és vastapssal tiszteljétek az élőket, testvéreim, tapsoljátok, tapsoljátok, tapsoljátok...

Martyn Ferenc: Don Quijote

A „MÁRKTIZENNÉGYHUSZONHETES”

>>>>> folytatás az 1. oldalról

választási kampány-elem gyanánt; de ennek is valami dugóhúzóba keveredett kétezer év légörvényeiben az értelme, s így mára a "mátéhathármas" eme részlege a zürzavar szakszerű metaforája, ha csak ezt mondod ki. Pedig mégiscsak olvasni kell. Egy olyan világban pláne, ahol Ábrahám, szó sincs róla, hogy az ő Izsákját, áldozná fel az első szóra, hanem mindenki a más gyermekének, katonafiának torkára tartja a pengét, hiszen a gyilkolás lett az ima: a nagy s még nagyobb, legtelhetetlenebb vágyak teljesülésének egyik fohásza, könyörgés a pusztulásért, mely pénzt, virágzást, hasznot hoz, mint a hadiszállítónak a feltört lábú bakák papírtalpu bakancsa, nem számít, hogyha ettől maga a küszködő haza vész is oda, csak az üzlet menjen! Csak olvasni kell a csillagokban, jelekben, jelképekben. Apropos, azt is olvasni, hogy "kötéltől ostort fonván, kiűzé őket a templomból"... Az ős-médiák (például a Biblia) hírül adják pontosan ezeket a furcsán analóg helyzeteket, hogy nem volt, egyáltalán nem vala véletlen, ahogy többek közt vagy elsősorban a pénzváltók ott székeltek éppen a templom körül, hogy oda ültek be, mint a tetű a koszba. Hiszen az ország legtehetősebb családjának, holmi ős-Mediciknek: maffia-Kajafásnak, hasfelmetsző-Annásnak voltak az ős-bizniszelői, fel-össze-vissza-és-haszonhaitói. Ezek tyúksze-

mére lépett az a heves kis vidéki proféta, meg is jegyezték maguknak "vezető körökben"! Tipikus kép, csak olvasni kell tudni: minden igazságérzettel érkező emberfiának van egy ilyen kitörése, elő-húsvétja, mikor még ő csap az asztalra, ő mond oda, leplez le, borítja rájuk a piszkos pultot, miniszteri íróasztalt, s mikor egy feketelistán elindul a vérpad, a mérnylet, a kereszt, a kötél, a villamoszék, a tarkónlövés, a távcsőves mártírium felé vezető stációk mentén. Esetleg tizenkettedmagával. Mert a többi csak bambán, legjobb esetben döbbenten nézi, behúzott farokkal, még csak el se olvassa rendesen a vonatkozó dolgokat, hogy ugyebár mennyire nincs új a nap alatt, a föld felett: az a mai kaukázusi kázus, öbölbeli öblögetés, balkáni bombariadó, ez a kelet-európai fel-nem-támadás is egyszerűen rájuk vezethető vissza, akiket annyiszor és milyen hiába úztek már ki a templomból, akik a butikok és fegyverdivatáruházak, a létszükséglet és a luxus egyértelmű egyedárusítói mindig és mindenütt. És aztán visszaütnek ám, kötéllel, golyóval, kamattal, újságpapírral, ami csak kezük ügyébe akad, tehát egy mindig két kézre fogható jó tartós bunkó-Európával az írás, a kultúra cingár kis mérges Európájának, hogy belekondul, vagy be is horpad tőle a glóriája. Figyeljétek, jertek, s hogy sorsotok előre nézzétek — figyeljétek csak a "márktizennégyhuszonhétre"...

VISKY ANDRÁS VERSEI

HERMÉSZ

Hazámból — rémlik: Soájc — rég elkerültem.
Rémlik: nos ki hitte volna, van még
helyzetemre szó! Barbár vidék, csalinka
nyelv, mintha édesdeden szórnák itt az átkot
folyóást... Undorító ország, mely így
veszni hagy — omoljatok hegyek!

A betükép már nem öröm nekem, odavetem,
ha kell, csak semmi alkotói pátosz,
kőkeményen, és csilingelek a fityegő
soróégeken. Illatos kezek, valódi impromptuk,
fugák, papír színén futkározó okos
szemek — unom a bávatag érzelmeket!

A kielégületlenül festékelő szalag
szeméremszörzetét nem állhatom,
hát ne reméljen! Látni sem bírom!

Magamnak váltig kondoláljak? Tagadjam
meg korom netán? Kiért tegyem?
Hivatkozzam a lexikonra, hajtogassam
tébolyultan: szócikk, kérem szócikk!
Több hasáb és ábra, elfogultság nélkül,
mint Homérosz, Dante együtt s még a
Titanic...! Minek?! Betűkosár! És: ideál
klaviatúra nincs se fül, se szem
ilyes finom erotikára, kipusztulok,
mint a nemes vadak, feladtam

Mit bánom én, ha Remington és Underwood,
Hammond és Caligraph hírül veszik!
Csámcsogjanak csak! És üzenjenek
a tökfilkó Monarchnak, kéjesen vihogjon
Erika — észre sem veszem. Emlékeimből
már kiűztem őket, töröltem
kongresszust, világkiállítást.

Szitál a por reám. Nem hóhullás,
nem érdemlettem ki, bizonytal...
(Soájc! Micsoda ország!)

Nevem Hermész. Hazámtól távol élek.
Nem ismerhették hallatlan fejem, ezt
gondolom. S ha rámtéknél egy gyermek
ámulattal, változtasd meg élted!, suttogom.

Etienne Hajdu: Edgar Varèse emlékére (részlet)

GOBLEN

Már vártam önöket. A pontosság
van úgy, hogy nem kímélet. Ki
számíthatná ki a természetfeletti
vad következményeket! Önök talán igen?
Ne válaszoljanak, szavaktól én már
semmit nem remélek.

Itt éltem, nézzenek körül,
szeressék meg e tárgyakat,
ahogyan én soha.

Úgy látom magam előtt önöket, már
megbocsássanak, mint jóra való rovarok,
ahogy szétszélednek a fák között,
számomra ismeretlen utakon, billegnek
erős vállakon a lámpák és a kasztenek,
temérdek bőr, ezüst és alpakka —
az ablakból nem mozdulok, ígérem.

Az arcképeket is! Kérdése meglepő,
tapintatát, habár kedvemre nincs, most
jónéven veszem. Értékesek? Megjárja.
Amennyire a goblenek e tájon.

Magam alkottam meg mindegyiket.
A stoppolás nem férfinak való, úgy
gondolja? Mit tudhat erről ön!
Nem ismerhette azt a nagyszerű fejet,
amelyet Éden óta asszony nem viselt.
Szavak álltak közénk. Értelmüket
nem ismerem azóta sem.

Mérhetetlen arc! Ugyanaz s mindig más —
vigyék, időm kevés, vigyék.

Neked ott bent kell győznöd,
ideki nekem, a diktatúra nem oszt,
nem szorz! — mondtam neki a Torna Club
előtt. Zuhogott az eső, ő nevetett,
e szó jutott eszembe: vércsatak,
emlékszem.

Hallottam még a tenyerek örömteli
(csak később jöttem rá, hogy baljós)
csattanását. Láttam magam előtt a lányok
illatában fürdő boldog labdát...

Hogy mikor vittek el az elcsitult,
homályos épület elől, nem tudhatom.
Esett még mindig, mondják, "hagyjatok
itt szertemállanom!", kapálóztam
főlényesen. Ha hihetünk a duroa
ápolóknak.

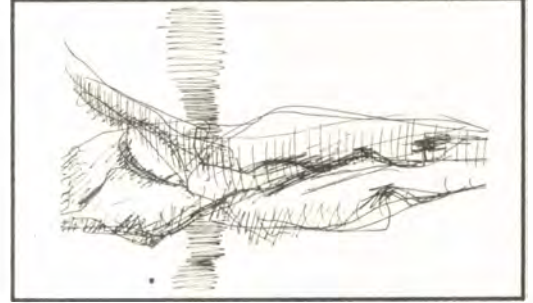
Így élek.
Nem láttam többé őt.
Vigyék, mit megkívánunk.
Ugyan kérem, nem érdemes a szóra.
A kerten át távozzanak, az ajtót
jól tegyék be.

Ne látogassanak, ha kérhetem.
Kevés elég nekem.

SÉRÉNY MÚMIA 39

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '95

SŐRÉS ZSOLT GOMBASZOMBAT

— három hifában —

Első hifa

Goromba kucsmanács,
gombaösszeesküvés kezdődött, a
kalapos gyilok-gyűlés,
ma A Nagy Haláli Megbeszélés
vette mérges kezdetét.

Először szól Galóca,
Amanita Falloidész apóca,
bocskort bokájára húz:
"Boszorkánygombák! Spórákból oltárt
kocsonyánkból eny vesszünk!"

Osz-boszi tömlősök,
zsinatoló cinkosok, sutyorognak, psszt!
kalpagjukat emelték,
s felkérték Szömöröcsögöt, beszéljék:
"Én, döngyálú Fallusz Impudikus,

szöröcsögő kocsonyalötty-
lőgybőlő, az oltárt összenyálazom,
diaszpórát lucskolok
egybe, spóratoronnyá ragasztom
renábe: gombatemplomá!"

Második hifa

Minden gombaboszorka,
tönkös-tömlős cimborá így, e szókra
tész a tettel: pöfögött,
lemez alól köhögött, kiköpött,
nyökögött és bőfögött.

Spórafelhőt szömöröcsög
nyálkamázzal leöntöt, imígy
Selyemgomba segédje,

Amanita Vagináta becsesül,
megformázta egyedül.

Elsárgultak, barnultak,
vörhenyesre vörösödtek: nevettek,
sírtak - úgy pereszkedtek,
pirultak ízletesen, mérgezön:
kész az oltár a mezőn!

Templom hozzá nagydarab,
körülrajzzák, pisztriceznek, dalolnak;
szentély előtt oltár,
légylárvá-kukacokkal, áldozati
daccal, rettegő arccal.

Harmadik hifa

Felbúgnak az orgonák,
sípoló boszorkánymester-harsonák,
mirígygombák mindenhol,
dülöngélő, büzfüstölő népek,
gombafejű vigécek.

Forr a szerelmi bájle,
és rotyog izzón megannyi gombafő
— hisz ez gombajó! majré! —,
s ivarzanak-viharzanak bőszen,
hány bolondgomba fő benne!

Szaporodtak szaporán,
kukacnedvet vedeltek a lakomán;
Vargányák és Tinóruk
óriásokká lettek: Ózlábak
az erdő fölé nőttek.

S mérgük tengerré ömlött,
elkorhadt minden, mi élt és leledzett,
Óriáspöfeteggé
gömbölyödött e Föld: lüktetett és
mint lufi, kidurrogott.

1992

ISTEN, JOLÁN ÉS ÉN

Láttuk a csendülő Igét,
Földnek kikeletkezését:
Tavaszelését — életet;
Lehetett rég por, s lehellet:
Az Isten ellette: láttuk.

Magam huszonnégyezrednyi
Évezredes ezen évben,
Hetvenháromezred tonna
És százhetvenöt-tízezred
Kilométer magas vagyok.

Jolán huszonhatezrednyi
Évezredes ezen évben,
Negyvennyolcezred tonna
És százhatvanöt-tízezred
Kilométer magas: vagyunk.

Ez vagyunk. Vagyunk, akik
Hárman az Istennel, vagyunk.
Járunk-kelünk, beszélgetünk:
Atya, Fiú meg a Lány is
Vagyunk, s e világ vagyunkunk.

1992

SZILÁGYI N. ZSUZSA GYANÁNT

Lászlóffy Aladár jelképeiről a *Leadő-
lési határidő* című kötet alapján

Néhány nappal ezelőtt még azzal akartam kezdeni írásomat, hogy Lászlóffy Aladár is azon költőink közé tartozik, akiknek még adó-sai vagyunk az odafigyeléssel. Mert a közvélemény, illetve fejlettebb formája, a köztudat nem szívesen változtat az álláspontján, s emellett szeszélyes is, kinek többet bocsát meg, kinek kevesebbet — amikor egyáltalán van mit megbocsátania. Mellőzöttségét elősorban ifjabbak körében tapasztaltam, a — szeretett és tisztelt — Bajor Andor által kitalált Zászlóffy Haladár név befogadást gátló hatása itt érezhető a legjobban, minthogy ennél többet alig tudunk róla.

Közben azonban a fenti bevezető sokat vesztett való- és időszerűségéből, (nagy örömmel) olvastam, Lászlóffy Aladár megkapta a Berzsenyi-díjat, a Tiszatáj díját, valamint a Látó nívódíját jegyzeteiért, glosszáiért.

A *Leadőlési határidő* (Kriterion, 1985) című kötetet még annak idején, kevéssel megjelenése után fedeztem föl magamnak, egyik versének, a *Valahol van egy város* alliterációs kezdetének köszönhetően. A teljes kötet újraolvasása megvilágította számomra a versek néhány érdekes, már korábban megéreztem — de tudatosan meg nem figyeltem — sajátosságát.

Az első lényeges észrevétel ezekkel a versekkel kapcsolatban az, amire még ismerünk példákat az irodalomban, mégpedig hogy együtt hatnak igazán, egy-egy jelkép a kötetnyi egész viszonylatában növekedik igazi jelképpé, mint ahogy a költői világkép kibontása is igényli a tágabb ismereteket. A teljes belső kontextus már képes feltárni a Lászlóffyra jellemző nagyon gazdag gondolatvilágot, az intellektuális viszonyulás egy magasabb szintjét. Ezért nagyobb élmény számomra egy egész kötetnyi Lászlóffy-vers. Ez az olvasási mód egyébként ellentmond a Kántor Lajosnak, aki a *Képeskönyv a vonalakról* c. kötetrel kapcsolatban nehezményezi, hogy az olvasó ugyanazokkal a sorokkal, motívumokkal találkozik, melyeket már olvashatott — és megcsodálhatott — Lászlóffynál. (Ennek oka lehetett az is, hogy az még

"csak" harmadik kötete volt a szerzőnek, aki addig újabb és újabb meglepetésekkel szolgált, ezáltal ezt az elvárást keltve.) Számomra tehát valahogy nem megrázó élmény az esetleges ismétlődés, mert egyrészt az ismétlődő elemek más-más kontextusba helyezése bővíti azok tartalmát, másrészt pedig sajátos koherenciát biztosít a teljes kötetnek.

Amilyen szép, olyan bonyolult feladatra vállalkozik az, aki megpróbálja ezeket a jelképeket összegezni, leltározni. Mintha tudatosan akadályozná ezt a meglehetősen indiszkrét számbavételt, mert itt minden szorosán összefügg mindennel, vagy miért ne idéznénk magát Lászlóffy, aki ugyan a varázslatról írja, hogy "... minden dimenziója külön is minden-irányú" (Valahol van egy város), de jelképeire is találónak érzem. Ebben a rendszerezésben hivatott segíteni az a három, egymással sokban érintkező kategória, amelyet a fontosabb szimbólumok fölé rendeltem, és amellyel részletesebben szeretnék foglalkozni. Ez a három az *idő*, a *rend/szerkezet* és a *kultúra*.

AZ IDŐ. Múlt, jelen, jövő, tél, tavasz, őszi, (nyár), kor(szak), évszázad, évezred, hajnal, éjszaka, este: ezek a leggyakoribb időre utaló

GYÖRGY ATTILA WILLYBALD ÚR

Willybald úr szerint boldog navitás, esetleg szemenszedett hazugság tagadni a manók létezését. Willybald úr világában igenis léteznek manók, törpék, sőt koboldok, valamint gnómok is. Úgy különben nem zavarnak sok vizet, holdfényes éjszakákon kiülnek a tisztásokra és kakaós kekszet eszegetnek.

Willybald urat ismerve mindez hihetően hangzik. Az ember már Willybald úr pusztá létezésének okán is hajlamos hinni a manókban, sőt akár egyszerre a manók több válfajában is: a szelíd manókban, a bölcs manókban, az ájtatos manókban, de még a féktelen, gonosz manókban is. Csupán Willybald úr különféle magatartási formáit kell behelyettesíteni a manók közismert képébe, ami nem is nehéz, hiszen Willybald úr már eleve megfelel minden olyan követelésnek, ami a köztudatban egy manóval szemben áll fenn: alacsony, köpcös termettel, kunkori fekete hajjal és csinos kis tömött kecskeszakállal. Valamint hallgatólag természetesen és hosszas szünetek után a legvalószínűbb helyen és időben való felbukkanás képességével.

A manó, mint köztudományos lény, szereti a magányt, és kényes annak megőrzésére. Nem szereti a betolakodókat. Willybald úr csendesen kuksol ötödik emeleti tömbházlakásának szent magányában, néha-néha napokig elzárkózva amúgy sem túl népes baráti körnek zaklatása-társasága elől.

Willybald úr imádja a magányt. Willybald úr úgy használja a magányt, mint más ember a köpenyét: bebukkolózik, begombolkozik magányába, kéjes élvezettel lubickol benne, mint jóféle disznó a pocolyában. Dédelgeti, becézgeti, izlelgeti, fenékg üríti a magányt.

Willybald úr magánya egyszemélyes, langyos, szinte tapintható, engedelmessé szolgálja urának és parancsolójának.

Willybald úrnak lételeme a depresszió. Ilyenkor magába húzódik, szakállát, mintegy védekezésképpen, ezernyi tüskében mereszti a külvilág felé, s valami, a külső szemlélő számára mulatságos világfájdalommal pislog megvetően embertársaira. Korai keresztény vértanúk vághattak ilyen képet lassú kivégzéseik közben az őket kínzó keselyű megjelenésének pillanataiban.

Willybald úr a felületes szemlélő számára felszínes jelenség. Mintegy beleveszik a környezetbe, egyszerű, apró összetevőként simul bele a nagy egészbe, mozdulatlan tárgygyá meredve hagyja elsiklani az illetéktelen, kutató, firtató, kandi tekinteteket. Tárgyakkal való azonosulási képessége azonban nem véletlen, Willybald úr ugyanis egyfajta társbérlei, mondhatni meghitt baráti kapcsolatot tart fenn az öt körülvevő dolgokkal. Szönyege Pista, asztala János, pokróca Edward — s hogy nem valami bőbeszédű társaság, az csupán időnként zavarja.

Willybald úr kíváncsi. Willybald úr talán nem is egyszerűen csak kíváncsi; Willybald úr maga a kíváncsiság. Nincs olyan létező dolog, jelenség, mely ne érdekelné, melynek érzékeltén ne csillanna föl, ha csak egy röpke pillanatra is, gombszeme, nem bontaná azonnal ízekre, nem ízlelné, tapogatná, vizsgálná, szagolná, kutatná, elemezné az illető jelenséget. Willybald úr kíváncsisága végeérhetően, partatlan, nyakatekert és önmagába visszatérő, mint egy Möbius-szalag; egy kozmikus kérdőjel.

Willybald úr ugyanakkor hajlamos két személyben létezni, ami, be kell vallanunk, még manó körökben sem megvetendő teljesítmény. Megtörténik, hogy Willybald úr ha-

PLAINER ZSUZSA

hatalom

*mikor felvillanyozva búcsút mondasz az írásjeleknek
de a lecsupaszított gondolatban nem ismersz tükrödre többé*

*mikor úgy hagynak el vidámságod apró kellékeit
ahogy ősszel búcsúznak fájuktól a levelek
illedelmesen mégis kérlelhetetlenül*

*olyantájt érzel ekkora parttalanságot
amely nem vízió már és nem felismerés még
de két ága közt vékonyan akár a szempilla
magabiztos és kényszerű kötéllel
hintázik holmi hosszúéneket*

vigasztalás klasszikus dallamokra

*ne félj hozok majd elégiákat
kitölteni új szólamvázaid
mikor magadból magadba ágazol már
s lerobbant drámagyárad sem segít
ne félj a villanydróton úgylis lesz újra este
és végre megpihenhet a régi utca teste
az emlékezet bolyhos szövetként sérelmeink beissza
s a régi dalok süket vonalban sírnak
hogy mért éppen őket
nem hívja senki vissza*

talmas óriássá változik, dühöngő, romboló, félelmetes Minotaurus-szá, kinek érzésvilága labirintusában dévaj szüzek, antik történetírók, hétpőbás háriák és kallódó költők kergetik egymást. EZ a Willybald hatalmas és legyőzhetetlen, ki éppoly hőiesen küzd meg és győzedelmeskedik képzelete fantomteremtésében, mint kisvárosának legfélelmetesebb alvilági figurájával. Hajuktól fogva ragadja le őket trónusukról vagy a bárszék-ről, hogy aztán megöklözve, megtiporva fetrengjenek lába előtt, képtelenül arra, hogy követhessék villámgyors menekülését. Willybald úr dühe méreteiben és váratlanságában csak a napkitörésekhez hasonlítható — fölperzsel, feléget mindent, ami útjába kerül. Willybald úr, titokzatos metamorfózisai során képes egészen meghökkenítő érzelmi megnyilvánulásokat pro-

dukálni: képes keserű könnyeket hullajtva felcsokolni egy galád lépcsőfokon eltört üveg rum maradványait, képes nyomdafestéket nem tűrő, érzelmes szavakkal házassági ajánlatot tenni, és egyáltalán, képes mindenre, ami csak halandó ember eszében megfordulhat, valamint további jó néhányra is. Willybald úr meglátásában nincsenek hétköznapok, csak megszokott csodák; Willybald úr szerint a világ egy hatalmas torzító tükör, melyben a groteszk csupán a valóság meglepően élethűvé torzított képének egy-egy lenyomata.

Willybald úrnak, látszólagos jelentéktelensége dacára, igen sokrétű és változatos élete volt. Volt már bányász, beszerző, mindenese, kultúrkuvac, miegymás — mindezek az állapotok azonban úgy suhantak át rajta, mint képek a vetítővás-

szavak. Ugyanide tartoznak az idő múlását jelzők is: korszakváltás, kiürült kor, világ hamvai stb. Érdekes, hogy ez utóbbiakat inkább váratlan társítású szókapcsolatok jelzik. Az idő dimenzióját ezekbe a versekben teljes mértékben a múlt szabja meg, nincs már a klasszikus múlt-jelen-jövő "trichotómiája", mint ahogy nincs hagyományos értelemben vett időszembesítés sem. Ez az eluralkodott múlt erősen etikai, mely egyrészt emlékezésre kötelez, másrészt pedig megszabja a jövő elfogadott értékeit és morális támaszt nyújt a jelen emberhez méltó megéléséhez. Csak morális támaszt, mert még nem érdekesítették arra, hogy tanuljanak belőle: "Törvény, szabály, jog hierarchiája/ percenként hordja önporát magára./ Az összeállt piramisnyi egység/ homokba fúl, hogy hiába keresék." (Vörösmarty sírja). Nagyon kifejezően jelzi mindezt még egy kiragadott sor: "mindig a memóriában lesz tavasz legelőszőr". A világot uráló hatalmas rendnek akkora az integráló ereje, hogy a jelent és jövőt, mint a valamikori múltat, a kezdetben a vég filozófiája értelmében automatikusan a múltba sorolja. Az összes jelenvaló közül a múlt létezhet csak igazán, amikor minden a helyére került. Úgy érzem, ennek az alap-

gondolatnak köszönhető a Lászlóffy-versek sztoikus nyugalma. A versek "emotív" részét (ismét egy szentségtörő kifejezés) ennek az élményszerű megjelenítése, és a megjelenített kozmikus alkotta.

Az ilyen múltszemléletet az teszi különösen értékessé, hogy a múlt, mint egy végtelen példatár, rendszerbe szervezettsége által mindig tartalmaz valami felidézhető, aktualizálható, úgy, hogy a felidézett maga is új tartalommal telítődjék. (I. Jártál-e Anakronban, Öreg Heltai Gáspár, Álom az antikváriumban; Ó, Európa; Középkorok stb.)

A REND ÉS SZERKEZET. Ez a kettő (is) szorosan összefügg egymással, valamint a fent tárgyalt időszemlélettel. "A világ kívül megtartja a rendet/ úgy körüláll, mint régi madarak/ a szótlanság szónokló Ferencet/ a káprázó assisi ég alatt" (Örökre ugyanent) — írja Lászlóffy, és érezzük (ha nem tűnt fel már az időfelfogás tárgyalásánál), hogy nem véletlenül szokták vele kapcsolatban József Attilát emlegetni, akit egyébként maga a szerző bevallottan is mesterének tekint.

A rend fogalmához a konkrétak közül első sorban három, nagyon gyakori szimbólum tar-

tozik: a város, a — gyakran ennek részeként megjelenő és a múltbeliség többlettartalmával bővülő — temető és a könyvtár. Van egy olyan versrészlet, mely nagyon jól meg is világítja ezek analógiás kapcsolatát: "Itt feltámadunk, ebben a könyvmennyországban, mely/ csak a szépen rendbentartott temetőkhöz mérhető,/ vagy az épségben meghagyott régi városrészekhez." (Álom az antikváriumban). A részegész viszonyra példát a Valahol van egy város c. versben találunk, melyben a városról olvashatjuk: "Világok/ legközelebbike, könyvtár és/ könyvtárak tára, temető-tár és/ ház-tár, liget-tár és napfényes patakok,/ délelőttök, sóstavak tára." Ugyanígy összefogó rendszer ez a város a Madártávlatban is, érdekes megjegyezni, hogy itt a nyitott könyv képzetével is párosul ("e g y e t l e n olvasmányom, menedékem ez az otthonos város"). Hasonlóan konkrét, gyakori jelképek még a város részei is: utcák, terek, udvarok, házak. Ezeknek a jelképeknek elvont megfelelőjük a törvény, szabály.

A szerkezetre, mint működő rendszerekre a leggyakoribb példa az óra (I. A krizantémszárnyú álom, Csendélet, Életidő) és a szabályosan,

>>>>> folytatás a 9. oldalról
non. Nyom nélkül, pillanatnyi átszállóállomásként a feneketlen kíváncsisága kielégítésére tett hosszú úton; képekben, hangokban megmaradó félkész ötletek tárháza, melyet a kellő pillanatban megfelelően formátlanra formázva diadalmasan nyújthat át a világnak: fehér lapon fekete találásban.

Igen: Willybald úr fr. Willybald úr esetében azonban ez is több, mint maga az írás-közlés ténye: Willybald úr üstökön ragadja a szavakat, megkényszeríti, nemessé becsteleníti, szalonképessé pofozza őket; rettenhetetlen bátorsággal merül alá a szövevényes mondatok útvesztőjébe, s átani ravasz-sággal elegy gyermeki ártatlansággal vágva kettőbe, félbe, hatvankétfelé a renitens mondatot; verejtékezve, fogcsikorgatva, kéjes élvezettel kényszerítve öntőformába a pillanatokra felvillanó töredékeket, hogy aztán, mint egy ómódi nagynéni kétes ajándékát, színes csokornyakkendőként hurkolja az olvasó nyakába a kész művet.

Willybald úr, mint általában a manók többsége, szerény teremtés. Willybald úrnak

egyetlen célja van: egyszer, majd egyszer, talán holnap, talán még ma, akár most is, *per pillanat* hirtelen, előzetes figyelmeztetés nélkül felbukanni, előszökellni egy sötét sarokból, pár pillanatig megmutatni magát vagy az azzal egyenértékű művet, hogy ez a gyanútlan, mit sem sejtő népség, ezek a váratlan meglepetéseket tartogató, váratlan meglepetéseket szerető emberek — de "en bloc" az egész emberiség —, sőt még a távoli, fekete lyukakból kikandikáló, minden bizonnyal kíváncsi lények is kellemes meborzongással kiálthassanak fel:

— HÜHA!

Mondják, manóéknál szokás néha így, csupán kedveskedésből megriasztani az embereket. Willybald úr, a maga módján egészen biztosan nem fogja kihagyni ezt a nem mindennapi ziccet, — s utána, mint tisztességes manó, valószínűleg végleg eltávozik a mesék, a helyi legendák birodalmába.

Ámbár, ahogy Willybald urat elnézzük, az sem kizárt, hogy az irodalomtörténetben fogja holt költők árnyait zaklatni.

SIMON BALÁZS SZÜLETÉSNAPOM

Komor délután volt,
Egészen jeltelen, puha —
Túl sok ruhám — "kis
Vasgyúró" — és fejfájásom
Mosómedvehangja, kagylóléjé-
repszto

Ár-apályok mederléptei:
Gyerekkoromba visszahengerít.
Senki nem ünnepelt.
Születésnapom támpillérei
Bolttoig fölpuhulnak,
Csont, izom kivész, az
Órák elfolynak, ahogy
A kőd a víz felett.
Ködkürtöm megfújom,
És gyerekhangon vissza-
Csengenek a percpiaszterek,
E cseppkő-rengeteg.
Egyetlen emlékem marad,
Ahogy terhes feleséged
Hasán végighúzom kezem,
Köldökén pihentetem —
Aztán — egy elpárolgott
Világév után — ismét
Elveszem. Azóta embrió-
Mozgások, hieroglifikák járnak
Át-meg-át bőröm, térképük
Hordozom. Előgyereknymon
Vinném, akit tenyereimen
Hordozhatnék.
És egy rolád, a másik
Emlémem, amit már este,
Eljőve töletek, egy cukrászdában
Én vettem neked, miközben a
Törlőrongy tűnő köröket hagyott
A mároányasztalon.

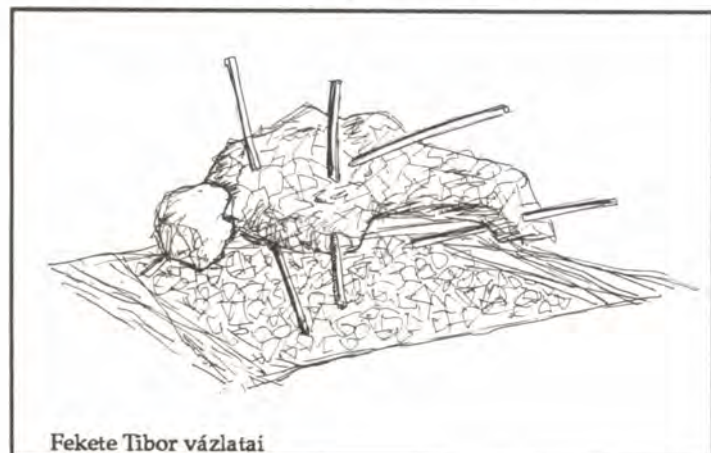
MENYEGZŐ

"Majd ha a kék magasból
halkan alászáll"
Szappho
A menyegzőkön mindig
Páni félelem fog el.
"Kedves volt s gyönyörű
Közös életünk", tánc
És liget akkor nem volt,

Ahol nem együtt...
Felváltva nevéinket
Visszhangozta a táj,
Mintha csak értünk nőtt
Volna körénk, burokban
született kedvencei —
... voltunk.
A menyegzők mennyezete
Mindig túl alacsony:
Még magasabbra! Istenek
Híján önnön nevéket kiabálta,
Míg itt lent a báránnyok bégetnek
Ijedten — az időt hajtják akkor
Fel — vetőháló — elszabadult
Gombolyagot, vén jósnő hajzata
Lesz, mire — fölfele hulló
Csillag — elér a tetőpontra, le-
Gombolyodik, s már nincs más,
Csak a visszánövés, csökkenni a
Földszintig s mélyebbre ha kell,
Nyújtani még az időt, ameddig
Nyakunkba hurkolódva célba ér.

A GOMBJAID

Feuer Yvette-nek
A gombjaid között
Turkálta ballonkabátomra
Ellengombért, színes
Gyűszűket lelek, piros
Tűbujtatóba tett tűkészletet,
Műanyag kvarcórát, kijelzőjén
Értelmetlen számok ugrálnak
Rendületlenül s a domborműanyag
Óraiüveg — tárlóüveg — alatt
Vízben kicsiny műgyöngyök úsznak —
És egy borospalack törős
Pecsettél zárja tartalmát s
Hasában ott egy változatlan
Bugyborék — a gombjaid
Törpe bohócokra valók, jelmezre,
Bábeladás királyának,
Különc díszgombok, kislányképzlet
Kellek: arany keretbe foglalt
Domború közép — mint gömbtűkörben,
Látom benne arcomat: sokáig
Forgatom és lassan sírni kezdek.
Fölvarrom ballonkabátomra
Ellengombként.

Fekete Tibor vázlatai

>>>>> folytatás a 9. oldalról

szinte embertől függetlenül működő *emberi test* (Madártávlat, Miféle madarász, Szerkezetek). Mindkét "szerkezet" kérélhetetlenül és pontosan méri az időt, szembenáll az ember és a korok szubjektív idejével.

KULTÚRA/KULTURÁLIS SZIMBÓLUMOK. Ide a jelképek két nagy csoportja tartozik: az írással, mint alkotó munkával kapcsolatos fogalmi körök, valamint az emberiség, illetve szűkebben, saját kultúránk jelentős személyei, illetve művelődéstörténeti fogalmak, szimbolikus értékű földrajzi nevek stb.

Az alkotással kapcsolatos jelképek között ennél egyetemesebbek is vannak, ilyen például a *nyelv*, a *szó*, a *beszéd* és a *könyv*. Ezek fölėje emelkednek a többinek, mint az ember értelmének legsajátosabb bizonyítékai, hordozói mindazoknak a végtelen lehetőségeknek, melyek a homo sapiens, lázslóffysan szólva humanozaurusz előtt állanak. Mint szinte minden írással foglalkozó személynek, Lászlóffynak is nagy élménye maga a nyelv, elsősorban mint a kifejezés és információátvitel eszköze: "Kapaszkodom a szóba/ a nyelv mélyén valóba/ a nyelv alatti kőbe/ temetett temetőbe" (Kint és bent).

Külön dolgot lehetne írni a Lászlóffy-

versek *könyvmotívumairól*. Általában kétféleképpen jelenik meg: vagy maga a könyv sűrít magába egész világokat, s az olvasás az időben való utazás élményét, s az ezzel járó egyéb csodákat nyújtja (Álom az antikváriumban), vagy pedig a valóság jelenik meg kitárt könyvként pl. "ülök szülőföldem becsukott fedelén" (I. Őszi erdő, Madártávlat). Néhány évvel ezelőtt még nagyobb súlya volt ennek a jelképnek, az "információ-megvonással büntetett" "szellemi deportálások" korában a könyv a menekülés és az igazi értékekkel való találkozás lehetősége volt. Az *olvasás* helyett, azaz ennek metaforájaként írja: "elmerülten eszegetjük a fagyott magokat, kibírni a soron következő telet."

Ugyanide tartozik a szintén igen gyakori *betű* és *írás*, gyakran nagyon érdekes, absztrakt szöveggörnyezetbe helyezve: "ágakra akadt betűk lobognak" (Őszi erdő), "öreg fehér betűkkel havazik" (Öreg Heltai Gáspár).

A felidézett kulturális vagy kultúrtörténeti szimbólumok tekintetében el kell mondani azt, hogy érdekes az, ahogy ezeket társítja a költő pl. Wittenberget Rodostóval, vagy a földrajzi nevek esetében a Gangesz-partot a Kilimandzsáróval és a Kárpátokkal. A legtöbb ilyen együtt-emlegetés értelmezi is azokat, azáltal, hogy kiemel valamilyen közös sajátosságot.

Van ezekben a versekben egy olyan — nagyon gyakori — jelkép is, mely valamilyen formában mindhárom fölöttes kategóriához kapcsolódik, és ez a *hó*. A hulló hó, a versben szereplő kiváltott képzetársítások formájában is az időhöz társul, legjellegzetesebben a múlt-hoz (vö. Hógolyó, Pásztor a havazásban,). A havazás, mint emlékezés a vershelyzete például az Álom az antikváriumban c. versnek, a kötet egyik legszebb versének.

A lehullott hó azonban már az egyszerre kihívó és megnyugtató üres papírlapot idézi, egy olyan felületet, amelyen nyomot lehet hagyni (Írás a havon), s ezzel inkább a kultúra képzetkörébe tartozik. És ugyanez a lehullott hó rendet is teremt, valamilyen sajátos egyszerűségéből áradó nyugalmat: "Hó rajza, hó fehér rajza minden/ körül, felett, a világ fehér/ határai közt gyöngéden megfogható" (Ami van).

Ebben a három kategóriában ezek voltak a leglényegesebb jelképek. A dolgozat itt lezárul, anélkül azonban, hogy el akarná hitetni, hogy ezzel ki is merítette a témát. Mint már a kezdetekben is utaltunk rá, Lászlóffy verseiben nagyon sok olyan motívum van, melyek idővel jelképekké növekedtek. És ezek csak fokozzák az olvasó teljesség-élményét, hiszen a versek már képek szintjén is azt célozzák.

GOETHE

Goethe, Johann Wolfgang (Frankfurt am Main, 1749. 8. 28. — Weimar, 1832. 3. 22.) német költő, próza- és drámaíró; az emberiség egyik legragyogóbb szelleme; munkássága átfogja az irodalom valamennyi műfaját, kiterjed az irodalom- és művészet-tudományokra, a bölcselre, a történelem és a természettudományok (botanika, anatómia, zoológia, ásványtan, meteorológia, optika, színelmélet) területére is; minden téren és stílusba maradandót alkot: teljességében sehová sem sorolható. Jómódú polgárcsalád fia. A lipcsei egyetemen jogot hallgat, majd 1770-71-ben Strassburgban folytatja tanulmányait. Itt találkozik első szívbéli szerelmével, Friderike Brionnal. Ügyvédi oklevelének megszerzése után rövid időre Frankfurtba költözik. 1772-ben pár hónapon át a wetzlari kamarai bíróságon működik, ekkor éli át megrázkódtatásszerű reménytelen szerelmét egyik barátjának menyasszonya, Charlotte Buff iránt. 1776-ban Karl August uralkodóherceg meghívására állami szolgálatba lép Weimarban. Különböző tisztségeket tölt be, titkos tanácsos és a legfelsőbb pénzügyi hatóság vezetője lesz. Dédelgetett reformtervei dugába dőlnek, az időközben férjhez ment Charlottéhoz fűződő viszonya tisztázást kíván. Mintegy menekülésképpen 1786-ban Itáliába utazik, ahonnan két év múltán alkotóerőben megújodva tér haza. Élettársát egy virágkésítő lányban, Christiane Vulpiusban találja meg; 1807-ben feleségül is veszi majd. 1788-ban ismerkedik össze Schillerrel, barátságuk és együttműködésük 1794-gyel kezdődik. Negyedszázadnál hosszabb időn át (1791-1817) a weimari udvari színház igazgatója. 1815-ben kinevezik államminiszterré, és haláláig a nagyherceg szolgálatában marad. Egyik marienbadi nyaralása alatt hozza össze a sors utolsó nagy szerelmével, a 19 éves Ulrike von Levetzovval. 1823-ban betegségek rendítik meg egészségét, s ettől fogva visszavonultan él. 1830-ban kapja meg August fia halálhíret Rómából; a csapást nem heveri ki többé.

Műveit "egy nagy vallomás töredékeinek" te-

kintette. Írói pályakezdése a lipcsei diákévekre esik; első verseskötetének (*Annette*, 1767) néhány darabja a német rokokó dalköltészet csúcsa. Strassburg nyitja meg a fiatal Goethe *Sturm und Drang*-korszakát, amely a zsenielméletet kamatoztatja az irodalomban. A *Friderika-dalok* forradalmian új hangot ütnek meg, természetességükben, szenvedélyességükben a népdal rokonai. Az 1773-as himnuszok közül a *Prometheus* azt hirdeti, hogy az új ember csak az istenek tagadása útján valósíthatja meg önmagát. E szakaszból származik az első jelentékeny dráma, a *Götz von Berlichingen* is. A XVI. századi kalandor Goethénél "a németek egyik legnemesebbike", aki szembeszáll korának romlottságával: élére áll a parasztfelkelésnek, és az uralkodói önkény áldozataként pusztul el. A világhírt az első regény hozza meg: *Werther szerelme és halála* (1774). Az ifjú Werther érvényesülési és szerelmi kudarcának öngyilkosságba torkolló történetében mesteri lélekfestéssel, a szentimentális levélregény lehető-

ségeinek maradéktalan kihasználásával jeleníti meg Goethe a társadalom által téltenségre kárhozott német fiatalság gondjait. Az itáliai utazás után kiteljesedő goethei klasszicizmus a *Római életpályák* (1788-90) 20 versből álló ciklusában, valamint három drámában nyilvánul meg. Az *Iphigenia Taurisban* (1779-87) témaforrása Euripidész; az *Egmont* (1789) Németalföld függetlenségi harcából merít; a *Torquato Tasso* (1790) a művész tragédiáját tárja fel, művészet és élet fájdalmas ütközését, ahogy Goethe maga is megtapasztalta a weimari udvarban. A Schillerrel közösen írt *Xénokból* (1797) a korabeli német irodalmi, filozófiai, tudományos viszonyok szatirikus rajza kerekedik ki. Ugyanezen termékeny társszerzőség és nemes versengés emlékét őrzik az 1797-es balladák, a műfajba tartozó Goethe-műveknek — a korábbi *Vilikkirály* mellett — legsikerültebbjei: *A kincskereső*, *A búvárszinas*, *A korinthusi menyasszony*, *Az isten és a bajadér*. Schillerrel való barátsága idején s az őt tanácsai alapján dolgozza át két évtizeddel előbb megkezdett regényét, a *Wilhelm Meister tanulóéveit* (1796), amely aztán 1821-ben kiegészül a *Wilhelm Meister vándoréveivel*. A klasszikus német fejlődésregény iskolapéldájának számító mű azt a kérdést feszegeti: hogyan juthat el a cselekvő élethez a polgári átlagember azokból a kötöttségekből, amelyekbe beleszületett. Mikor az ifjú Meister ráébred, hogy "színházi küldetése" ábránd volt csupán, a "nagyvilágban" folytatja útját, ám kiderül, hogy az arisztokrácia köreiből sem tudja kibontakoztatni képességeit. Végül is seborvos lesz, olyan ember, aki életének értelmét a többiekért végzett üdvös tevékenységben leli föl. A harmadik nevezetes regény, a *Vonázók és választások* (1809) a négy főszereplő végzetes kalandjával mély környezet- és lélekismeretre való képet ad a századforduló nemesi világáról. Az idős Goethe egyetemességre törekvése a *Nyugateleti Divan* (1819), tragikus szerelme *A szenvedély trilógiája* (1823-24) verseiben csapódik le. Utóbbi szomszédóságában születnek a végső lírai összegzések: *Orphikus ósigeik*, *Egy és minden*, *Végrendelet*.

A "világköltőnek" mondott főmű, a *Faust*-dráma első részét 1808-ban, második részét 1831-ben fejezi be Goethe.

FAUST

Cselekmény- és eszmésvázlat

A történet forrása egy XVI. századi német népkönyv, a *Faustbuch*, amely föltehetően valamely latin eredeti német fordításának átdolgozása. A hős történeti személy, a XVI. század első felében élt, tudós volt, emellett alkimiaival, asztrológiával, varázslással és jóslással foglalkozott. Akárcsak a mondában, Faust Goethénél is a csillapíthatatlan tudás- és becsvágy jelképe. Az idős doktor elégedetlen ismereteivel és munkálkodása pályabérével, úgy érzi, nem sikerült a végső titkok közelébe férkőznie, és nem kapta meg (jogos) részét ("kincset, hatalmat, pénzt, babért") az élet adományából. A mágiához fordul hát, majd — ebben is csalódva — megidézi az élő és élettelen természetnek, valamint az emberi cselekvés világának géniuszát, a Földszellemet, s az meg is jelenik, de nem méltányolja Faustban Isten képmását, nem hajlandó őt elismerni magával egyenrangúnak, visszalöki "az ember sors kódéba". Még inkább kiábrándítja a tudóst a véges emberi megismerésből beszélgetése tanítványával, Wagnerrel, akiben a nyárspolgárba ojtott szobatudós típusa ölt testet. Elkeseredésében Faust már ajkához emeli a mérgeppoharat, amikor visszafordítja az életbe a hűsvétvasárnapot köszöntő angyalok kara s a boldog ifjúság emléke.

A *varos kapuja előtt* Faust — Wagner társaságában — elvegyül a bohó mesterlegénynek, diákok, szolgák, cselédek, polgárok és polgárcsaszonyok közé, derűsen szemléli a "tarkabarka ünneplők" kedvteléseit, megkönnyebbül: "itt ember vagyok, ember lehetek". Mikor azonban egy öreg paraszt felmagasztalja őt meg apját, amiért a dögvész idején a nép segítségére siettek, elkomorul, lehúti tanítványa lelkesedését: apja is, maga is közönséges szélhámósok, csalók, sőt gyilkosok voltak. Ismét

felülkerekedvén benne az életösztön, a feltörekvési vágy, egy "ég s föld közt surranó, csodás szellemképhez" fohászkodik: "... más, / tarkább élet felé sodorj el engem!" A tulajdonképpeni cselekmény kezdete előtt, a mennyei *Prologusban* az Úr Faustot — földi életére — átengedte volt Mefisztó kísértő-kísérletező kedvének, bízva abban, hogy "a lélek mélyén él egy ősi szikra, / mely igaz embert igaz útra hajt." Mefisztó most fekete uszár képében lép színre, hogy aztán átváltozva szörnyeteggé, majd vándordiakká (nemes úri is lesz még), a tagadás szellemeként az érzelki örömök birodalmába csalogassa az égi kinyilatkoztatásra váró Faustot.

A második *dolgozószoba*-jelenetben megkötetik a vérell pecsételt szerződés: Mefisztó útítársává és gyámoltójává válik ezen a világon Faustnak, részesevé teszi minden (hívásos) gyönyörnek, gazdagságnak, minden kinnak és csömörnek, minden dicsőségnek és kudarcnak: a Mikrokozmosz minden tapasztalatának, mindaddig, amíg Faustot el nem fogja a beteltség és önelégültség érzése — viszont e végső nap eljövételével Faust szegődik majd Mefisztó szolgájává, azaz a túlvilágra neki adja lelkét. Újabb Tanítvány tűnik fel, ezt Goethe másutt így jellemzi, szembeállításban Wagnerrel: "Wagner világos, hideg tudományos törekvése. A tanítvány fojtott, meleg tudományos törekvése." Mefisztó a felvilágosodás modorában gúnyolódik előtte a XVIII. század négy egyetemi tantárgyán: a (logikából és metafizikából álló) filozófián, a jog-, a hit- meg az orvostudományon: a tudományos örökség egészén. Eközben hangzanak el a szállóigévé vált szavak: "Szürke, öcsém, minden teória, / s az élet aranyfája zöld." A leckéora után Faust elindul Mefisztóval a polgári élet "kisvilágába".

Első állomásuk: *Auerbach pincéje Lipcsében* (a színhely valóságos). A "vidám cimborák tivornyáján" ez a jelszó: "Dalolj, rikolt, rőfögj, idd le magad!" Mefisztó bort fakaszt az asztallapból, aztán lángra lobbantja az italt. Hogy a víg cimborák kés-

sel esnek nekik, újabb varázslatot fűz, majd hordón lovagolva távozik a dorbézólástól s ízetlen nótázástól eleve viszolygó Fausttal együtt. Legközelebb a *boszorkánykonyhán* bukkannak fel hóseink. Nőstény- és kanmajom kavargatja az állítólag fiatalító hatású boszorkánykotyvalékot. Faust valóban megfiatalodik a Boszorkány bájjalától annyiban, hogy érzelkei fölserkennek, élvezőképessége megújul. Mefisztó megígéri neki, hogy nemsokára hús-vér elevevényében látja viszont a világ legszebb nőjét, akit varázstükörben pillantott meg itt.

S mit ad Ördög: Faust megismeri és Henrik néven nyomban ostromolni kezdi a szép és szemérmesen kacér polgárlányt, Margarétát. Uri személyének és lángolásának varázsát kétségkívül növelik a (mi tagadás, anyagiak iránt nem közömbös) lány szemében az ajándékok: a Mefisztó által előteremtett drága ékszer. Amíg Mefisztó a kellető szomszédasszonynak, Mártának csapja kelletlenül a szelet, Faust kicsikarja a szerelmi vallomást és a beteljesüléssel kecsegtető csókot Margarétától, noha — előrelátva a tragikus kifejeletet — szánakozik az "ártatlanság gyermekén". Margaréta, bár kételkedik a véle némi leereszkedéssel bánó Faust keresztényi hitében és borzadzik társától, Mefisztótól, a légyott érdekében átveszi és használatra elfogadja az anyjának szánt altatószert, amely gyilkos méregnek bizonyul majd. Bálint, a katona, Margaréta bátyja — immár az elbukás után — rátámad a kerítő sátánra, halálos sebet kap Fausttól, és végvonaglásában megátkozta "ringyóvá lett" hűgát.

Mialatt a teherbe esett Margarétának a Gonosz Szellem: a rossz lelkiismeret fejére olvassa anyja és bátyja pusztulását, Faust és Mefisztó a Harz-hegységben részt vesz a *boszorkányszombat*on, a Walpurgis-éji förtelmes táncvigalmon, ahol a német néphit szerint Sátánuruknak hódolnak a boszorkányok és

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>>> folytatás a 11. oldalról

varázslók. A meghívottak közt vannak a hűbéri rend levitézlett nagyságai, a Tábornok, Miniszter, Parvenü, Szerző, továbbá Lilith démon, Ádám első felesége, ki később az ördög szeretője lett. Faust Szépleánnyal táncol, aztán látomása támad "egy szép, halovány leánykáról", akiben a megbilincselte, majd felakasztott Margaréta árnyát véli fölismereni. Mefisztó, hogy elterelje figyelmét a látományról, műkedvelő színelőadásra invitálja Faustot. A *Boszorkányéji álom vagy Oberon és Titánia aranylakodalma* című, a shakespeare-i *Szentivánéji álomra* rimelő *közjáték* csak néhány szereplőjét vonultatja fel az eredetileg tervezett teljes társadalmi körképnek: néhány megszemélyesített korezmét, irodalmi jelenséget, élő embert és élettelen dolgot, színes forgatagban.

Esti szürkület, mező az ideje és helye a következő jelenetnek, amelyben Faust dühöngve hányja Mefisztó szemére, hogy eltitkolta Margaréta siralmas földi bujdosását, raboskodását, és követeli tőle: mentse meg a lányt. Mefisztó visszavág: nem ő, hanem Faust döntötte romlásba Margarétát, és közli: csak annyit tehet, hogy megzavarja a börtönőr fejét, előkészíti a szökést, a többi már Faust dolga.

A börtönben a kötél általi halálra ítélt Margaréta a gyermekgyilkos anyáról énekel (népdal nyomán); később úgy hiszi, őrá csak ráfognak a gyilkosságot, s nem ő, hanem az összesereglett nép dalolt — ebből kiteszik, hogy megőrült; csak kedvesére ismerve tér eszéhez egy pillanatra. Ám tébolyában is a bűnbánat vezérli: elutasítja a szökést, s a mennyei angyalok kegyébe ajánlja magát. Mefisztó és az égi Hang utolsó szavai már a második rész fejleményeit, a tragédia megoldását készítik elő.

A második részben az udvari, politikai élet "nagyvilágát" járja be a boldogságkereső Faust. Mefisztó összehozza az ókor híres szépségével, Helénával, de frigyük rövid életű, gyermekük, Euphorió — a költészet jelképe — Ikaruszként zúzza halálra magát, és Heléna alakja is szertefoszlik, Faust kezében csak a köntöse marad. Faustot végül az emberiség javáért folytatott áldozatos munkálkodás és teremtő tevékenység váltja meg. Miközben elvezeti a tenger vizét, gátakat emel, s újabb hatalmas területeket készíti a tengertől elhódítani, termővé tenni és benépesíteni, miközben hajói gazdag zsákmánnyal térnek vissza — mindebben persze a mefisztói mágikus hatalom támogatja —, a vak aggastyánnak megadatik az élet értelmét nyújtó pazar látomás, s — feltételes mód-

ban ugyan — elröppen ajkáról a félve-vágyott peremasztaló mondat: "Ha láthatnám a síkon át/e nyüzsgést, szabad nép szabad honát,/a pillanathoz esdve szólnék:/Oly szép vagy, ó ne szállj tovább!/Nem mossa le megannyi millió év/halandó-életem nyomát. —/E boldogság sejtelve elragad,/s már üdvözít a legszebb pillanat." Mert a Faust lelkéért viaskodó Mefisztót magára hagyják a pokolbéli ördögök, s az angyali sereg tulajdon fegyverével győzi le, azáltal, hogy érzéki vágyat ébreszt benne. Az angyalokkal "Faust lényének halhatatlan része" — miként Dante teste az *Isteni Szférákjátékban* — egyre magasabb körökbe emelkedik, a szellemvilágba, hol "... ment a Gonosz/karmától már a lélek:/»Ki holtig küzdve fáradoz,/az megváltást remélhet.«/S ha hozzá felsőbb szeretet/hatalma fogta pártját,/a boldog égi seregek/örömrepesve várják." A legfelsőbb légrétegben a vezeklő asszonyok csoportja, köztük "egy bűnbánó nő (név szerint egykor Margaréta)" könyörög érte Szűz Máriához, és meghallgattatik: Faust elnyeri a kegyelmet. Fölzenghetnek hát a Chorus Mysticus záróigéi: "Csak földi példakép/minden mulandó;/itt lesz a csonka ép/s megbámulandó;/mit nincs szó mondani,/itt fényt sugároz;/az Örök Asszonyi/emel magához."

Szemelvények az első részből

Éjszaka

Magas boltozatú, szűk, gótikus szoba. Faust nyugtalanul ül széknél, az írópól mellett

FAUST

Tanultam filozófiát,
orvosi tudományt, jogot,
és sajnós! teológiát,
buzgalmam nem lohaadt, nem fogyott.
S most itt állok balgán! Mivel
bölcsebb nem lettem semmivel.
Magiszter vagyok, sőt doktor: ím
tíz éve, hogy tanítványaim
orruknál fogva vezetem,
árkon-bokron, völgyön-hegyen —
és látom, semmit sem tudhat ember!
El kell égnem tüzes szívemmel.
Ha okosabb vagyok is sok csalónál,
doktornál, papnál, írástudónál,
ha nem is rág se aggály, se kétség,
s nem ijeszt ördög, pokol, sötétség —
öröömöm mégsem tellik benne semmi,
mert nem hiszem: a tudás csak ennyi,
mert nem hiszem, hogy bármit tanítván
az embert megtérítném s megjavítánám.
S nem kaptam másképpen se bért,
kincset, hatalmat, pénzt, babért.
Eb, aki ilyen életre kárhoz!
Ezért fordultam a mágiához;
a szellemajkakon talán
választ kap majd néhány talány;
s míg sós verejtékem csurog,
nem kell csúrnöm, mit nem tudok;
beláthatok sötét ködökbe;
a világot mi tartja össze,
mi hajtja, mily tűz, mily erő, —
s nem leszek hitvány nyelvélő.

Utolszor kínjaimra bár
ma hullnál, sárga holdsugár,
kit annyi-annyi éjjelen
vártam virrasztva székesen:
vén könyvön, ó papiroson
sápadt társam, hogy átosonj.
Ó, bár járnék hegyormokon,
fényed csókolná homlokom,
szellemek barlangja körül kerengnek,
derengő mezőkön átderengnek,
s tudás gözétől elhagyottan
újjászületnek harmatodban!
Jaj, házam mért e nyomorú
tömlöcként fonnyasztó odú,
hová a napfény is vakon
tör be a színes ablakon!
Hol könyvek halma fojtogat,
melyet szű rág és por borít,
s füst-ette papírrongyokat
látsz érné az írópólkig;
itt tégléyek, ott fiolák,

Paul Konewka: Faust-illusztráció, 1866

üköm-használta lom között,
s tetejükben vén eszközök, —
ez a te világod! Ez a se-világ!
S még kérdezed, szíved vajon
kebleben mért fojtódik el?
S egy monáhatatlan fájdalom
gyúló véredre mért lehel?
Az élő természet helyett,
melynek ölen teremteték,
füstben-porban kaparsz helyet,
holt bordák, csontok társaként.
Tűz a világ! Fuss! Menekülj!
Veled e bűvös könyv, amit
Nostradamus írt remekül,
s minden titokra megtanít.
Ha már a föld titkát tudod,
s a csillagokba leszeded,
föltáru a legfőbb titok:
mint szólít szellem szellemet.
A száraz elmének haszon
nélkül valók e szent jelek:
ti lengő szellemek, ha szóm
halljátok, hát feleljetek!

(Fölküti a könyvet s megpillantja a Makrokozmosz képletét)

Ah, mily gyönyörrel árad el e kép
egyszerre ittasult idegeimben!
Érzem az ifjú élet szent hevet,
lobogva nyargal szerzte ereimben.
E jeleket egy isten írta itt,

lelkem zajzását hogy csitítsák,
szegény szívem megittasítsák,
s a természetnek fátylait
körtötem rejtelmes erővel leszakítsák?
Isten vagyok? Elönt a fény!
Lelkem e tiszta vonalakban
a nagy természetet látja ezer alakban.
A bölcs szavát csak mostan értem én:
"A szellemország nincs bezárva,
elméd szunnyad, szíved halott!
Merítsd hát a hajnalsugarba,
tanítvány, földi homlokod!"

(A képletet nézi)

Hogy nő sok részből egy egész!
S hogy él, hogy forr részben a rész!
Égi erőkként föl s alá remegve
arany vödrök ömlőnek egybe!
S eget-földet ha cserélnek,
nem ér lengésük soha véget,
átzengik mind a mindenséget!

Nagy színjáték! De színjáték csupán!
Hol érek, természet, nyomod után?
Élet forrása, hol vagy, drága emlő?
amelyen csüng a föld, az ég.
Melyért eltikkadt ajkam ég —
buggyansz, itatsz, s neved nyelvemre nem jó?

(Bosszúsan továbblapoz s megpillantja a Földszellem képletét)

Milyen más itt a Földszellem jele!
Ót közelebb érzem magamhoz;
szívem már gyorsabban harangoz,
már forrok új borral tele.
Kedvem támad nagy, messze útra kelni,
a világ örömet-bűjait viselni,
viharokat porba teperni,
s ha tör-ropog hajóm, csak énekelni!

Felleg borul fölém —
a hold elrejtetik —
a mécs kilobban!
Gőz száll! Vörös fények cikáznak
fejem körül. — Hideg
borzalom száll a boltokról alá
és megragad!
Érzem, te lengsz, idézett szellem, itt.
Mutasd magad!
Szívembe hogy beléhasítsz!
Érzékeim vak,
új érzésekkel kavargognak!
Tiéd vagyok egészen! Megidézlek!
Jelenj meg! Akarom! S ha addig élek!

(Fölragadja a könyvet, s rejtelmesen kimondja a varázsigéket. Vörhenyes láng csap föl; a lángban megjelenik a szellem)

SZELLEME

Ki hív?

FAUST (elfordulva) Rettentő, szörnyű fej!

SZELLEME

Hatalmas szóval ostromoltál,

magas körömből földre vontál,
és mostan...

FAUST Jaj, nem bírak el!

SZELLEMEK

Lihegve szólítál, bizonynyal,
hogy hangomat halljad, hogy arcomba nézz;
megindított e kérésed,
hát itt vagyok! Mily rút iszonyat
bújsz, emberóriás, félre! Hol van szíved,
amely magában új világot épített,
s cipelt, s növelt, — s reszketve örömeiben
szárnyalt, hogy hozzánk, szellemekhez érjen?
Hol vagy, Faust, fenszóval szólaló,
minden erőtől nekem hódoló?
Te vagy, aki lehelletem szelében
borzong, vacog legbelsejében,
mint gyáván görbülő kukac?

FAUST

Tőled félnék, lángok szülötte?
Faust vagyok, épp annyi, mint te!

SZELLEMEK

Hol zúg az élet, hol zúg a harc,
bukok fel-alá,
csapok össze-szét!
Élet-halál

egy nagy szövedék,
egy forgó örvény,
egy örök törvény,
jár az idők szövevénye rég,
s én szöveim az Úr eleven köpenyét.

FAUST

Veled, ki százfelé kisértsz,
buzgó lidérc, magam egynek érzem!

SZELLEMEK

Föl avval érsz, akit megértsz,
nem velem! (Eltűnik)

FAUST (összerokadva)

Nem veled!
Kivel hát?

Isten képmása, én, én!
S mégcsak nem is veled! (Kopogtatás)
Mennydörgöttél — ez a famulusom,
hogy boldogságom tönkretéve,
szép látomásaim körébe
é féreg éppen most oson!

Michel Notredame, francia asztrológus a XVI. században. Faust itt Nostradamus híres Jóstáaira utal. Valójában a "szellemvilágnak" (a makrokozmosz és mikrokozmosz jelenségei közti összefüggésnek) ábrázolásánál Goethe nem Nostradamus, hanem Swedenborg (1688-1772) svéd misztikus író fejtegetéseire támaszkodott. Swedenborg teozófiája szerint a világegyetem különféle erői állandó kölcsönhatásban működnek, így alkotva harmonikus egé-
szet.

Dolgozószoba

Faust és Mefisztó

FAUST

Kopognak? Tessék? Ki háborgat ismét?

MEFISZTÓ

Én vagyok.

FAUST Tessék!

MEFISZTÓ Mondd harmadszor is még.

FAUST

Tessék hát!

MEFISZTÓ Kedves, hogy segítsz.

Remélem, megférünk mi ketten!

Hogy aggályod elhesslegessem,

mint nemes úrfi állok itt:

ruhám veres, aranysegélyes,

rajtam selyemköpenyke, s ékes

kakastoll leng kalapomon,

hosszá, hegyes tör veri lábam,

s neked is azt tanácsolom,

jelenj meg hasonló ruhában;

hogy szabadon amint lehet,

megismerhesd az életet.

FAUST

A szűkös földi létnek kínja sajnó

szívemben bármilyen ruhában.

Vén vagyok arra, hogy csak játsszam,

s vagy nélkül élni fiatal.

Mi jut neked földi javakból?

Hogy mondj le erről! Mondj le arról!

Ez az örök nóta, mely

mindenkinek fülébe száll,

s míg élni és kínlódni kell,

minden órán így kornyikál.

Minden reggel borzadva ébrednek,

szeretném párnám teljesíni,

látván, hogy a nap elfogy, ellebeg,

s egyetlenegy vágyam se teljesíti.

S amint gyönyör sejtelve kél

bennem, már csomót talál a kákán,

és a teremő szenvedély

megtör torz gondok akadályán.

S akkor is, ha leszál az éjszaka,

gondok közt nyúlók el az ágyon,

nyugalmam akkor sincs soha,

föl-fölriaszt ezer vad álom.

Isten, ki lelkemben lakik,

meg tudja bensőmet ragadni,

minden erőmön ő uralkodik,

s kifelé nem tud mégse hatni;

és így a lét gyűlölt teher nekem,

már csak halni kívdok, élni nem.

MEFISZTÓ

Mégsem kedves vendég a halál sohasem.

FAUST

Ó, boldog az a sápadó halánték,

mit ő fon át véres babérlevéllel,

s az, kit viharzó tánc után szép

leány puha karjában ér el!

Nagy szellem, mért nem rogytam én eléd

holtan, erőtől elvakítva!

MEFISZTÓ

Valaki mégis azt a barna lét

azon az éjen meg nem itta.

FAUST

A kémkedés, úgy látom, passziód.

MEFISZTÓ

Sokat tudó vagyok, bár nem mindentudó.

FAUST

Noha a szörnyű zúrvararba

egy ismert, édes hang hatott,

s a boldog emlék fölkarorta,

mi a gyermekből nem halott,

most átkozom, ami a lelket

szemfényvesztőn elködözi,

és kápráztatva-hízelegve

e gyászbarlanghoz köti!

Átok rád, szellemünk családja,

ki nagy vagy önmagad szerint!

Átok rád, látszat csillogása,

mely ostromlód érzeink!

Átok rád, álom állatása,

örök néo, hír káprázata!

Átok rád, tulajdon varázsa,

asszony, gyerek, kasza-kapa!

Átok rád, Mammon, s aranyodra,

mely vakmerő tettekre bujt,

vagy puha párnákat púpozva

semmittevő gyönyörre gyűjt!

Átok a szőlő tűzlevélre!

Átok rád, izzó szerelem!

Átok a hitre és reményre,

s főként átok rád, türelem!

SZELLEMEK (láthatatlanul)

Jaj! Jaj!

Szép volt a világ,

mely összetört

vad öklöd alatt,

elomolt, ledölt,

egy félisten széttiporta!

Zsibongva

hordjuk a semmibe romját

s sikongva

siratjuk a vesztett szépet.

Te hőse

a földtekének

erőse

éptisd föl egyszer,

kebleidben építsd föl, büszke úr!

S indulj el új

utadra,

a célt kutatva,

s új énekekkel

zeng majd a húr!

MEFISZTÓ

E picikék, im

mind enyéim.

Élni-tenni ösztökének,

a kis koravének!

Messze távol

e zord magányból,

hol lankad a vér s velő is,

csábítanak el ők is.

Hagyd bánatod, amely úgy falja

életed, mint keselyű a dögöt;

a társaságban érzed, bár legalja:

ember vagy emberek között.

Ez nem annyit jelent,

hogy korpa közé keverlek.

Bennem szellem-fejedelmet

ne láss: de hogyha velem

szövetkezel életutadra,

nyomban vállalkozom arra,

hogy szolgálatodra álljak.

Leszek az útitársad,

s ha úgy akarod,

leszek a szolgálád, a rabod!

FAUST

És mit kell tennem ennek ellenében?

MEFISZTÓ

Nem oly sürgős a visszafizetés.

FAUST

Nem, nem! Az ördög egoista, és

nem teszi meg isten nevében,

aminek haszna másra néz.

Közöld velem feltételed;

ilyen szolga veszélyes módfelett.

MEFISZTÓ

Itt én tudnék szolgálatodra állni,

lótok-futok, csak óhajod jelezd,

s ha egymásra fogunk találni

odaát, tedd te ugyanezt.

FAUST

Mit bánom én az odaátot;

ha rommá döntöd e világot,

a másik majd helyébe kel;

örömeim e földről, e világról

valók, kínomra ez a nap világol,

s ha elszakadtam tőlük távol,

jöjjön, aminek jönni kell.

Nem érdekel, hogy a jövőben

gyűlölnek-e, szeretnek-e,

s ama szférák közt lebegőben

fent és alant lehetnek-e.

MEFISZTÓ

Okod tehát nincs habozásra.

Szerződj velem, és nemsokára

örömid lesz művészetem,

olyat látsz, mit még ember sohasem.

FAUST

Szegény ördög, mit adhatz nekem?

Az ember szellemét, magas lendületében,

magadjajta nem értheti.

Adj ételt, mely bendőnk nem éteti,

rőt aranyat, amely teli

markunkból elfoly, mint a kénese,

játszókat, melyben nincs nyerő,

lányt, ki most állt kebleme épp,

s szeme már a szomszédon egerészik,

a dicsőségnek gyönyörét,

mely meteorként elenyészik!

Mutass gyümölcsöt, ágán rothadót,

és fát, amely naponta újra zöldel!

MEFISZTÓ

A feladat nem oly irtóztató,

eféle kincseket kaphatsz özönnel,

de eljön majd, barátom, az a nap,

mikor nyugodtan ülénk jó ebédnél.

FAUST

Ha nyugton valaha heverőágyon érnél,

átkos legyen a pillanat!

Ha hízogásod arra csábít,

hogy önmagadnak tetszhetem,

vagy gyönyörökkel csalsz odáig —

a nap végső napom legyen!

Fogadjunk!

MEFISZTÓ Állom!

FAUST Itt a tenyerem!

Ha a perchez szólnék esengve:

szép vagy! Maradj! Tied vagyok!

Akkor verj engem rabbilincsbe,

akkor akár meghalhatok!

>>>>> folytatás a 14., 15. oldalon

>>>> folytatás a 13. oldalról

Harang kondulhat búcsúszóra,
akkor már szolgálnod se kell,
megáll az óra, mutatója
lehull: az én időm letelt.

MEFISZTÓ

Jól gondold meg, én semmit
nem felejték.

FAUST

Ílyet el nem is várhatok;
üres, fennhéjázó ígét nem ejtek.
Ha megnyugszom, szolgálhatok,
mindegy, téged vagy mást esetleg.

MEFISZTÓ

Én meg ha kész a doktori ebéd,
nyomban megkezdem
szolga-tisztem.

De mert szóban élet-halál van itten:
pár sor frásért esdenék.

FAUST

Vaskalapos, frás is kell neked?
A férj s férjiszó híret nem ismered?
Nem elég az, hogy kimondott
szavam

napjaim fogytáig rabbá ígézhet?
Világfolyónk zubog folytonosan,
míg engem megköt egy ígérlet?
De hóbortunk szívbőlönt gyökerű,
ki vetné el önként magától?
Boldog, kinek a lelke tiszta, hű,
és minden áldozatra bátor!

Viszont egy pergamen, rajta pecsét
s betű,

kísérlet, melynek megfutunk szagától.

A szó a tollba halva hallgat,
viasz meg bőr itt a hatalmak.
Mit kérsz, gonosz szellem, te most?
Ércet, márványt, bőrt, papíroszt?
Betűm vesszővel, tollal vésove véssem?
Válassz, választásod szabad.

MEFISZTÓ

Tyú, micsoda szótrádat!
Hogy tudsz szavalni ily hevessen?
Jó lesz bármily papírszélet.
Egy csöppnyi vérrrel itt aláírod neved.

FAUST

Ha épp ily firka kell neked.
Legyen, nem tagadom meg ezt sem.

MEFISZTÓ

Különös folyadék a vér.

FAUST

Ne félj, meg nem töröm a köteleket!
Minden erőmmel épp azért
küszködöm én, mit itt ígerek.
Fölfuvalkoltam, s nem vagyok
egyenlő rangú, csak veled.

A nagy szellem megtagadott,
a természet elrejtett.
Szála szakadt a gondolatnak.
Minden tudásból undor fakad csak.

Haadd csillapuljon hát mámoren
a szívek a testi örökökben!
Titokzatos varázsködökben
készen szülessen a csoda!

Sodorjon a szárnnyas idő tova,
s a véletlen kerékfoga!
Fájdalom és gyönyör,
siker, bukás, csömör
akkor egymást válthatja már;
a férfi az, aki meg nem áll.

MEFISZTÓ

Számokra nincs mérték, se cél,
amerre tetszik nyalakodhatsz,
futtában erre-arra foghatsz,
mit megkívánsz, igyál-egyél.
S számár ne légy, jól nyúlj közébe!

FAUST

Mondom, nem az öröm, mi ösztökele,
hanem a szédülés, a kínnal telt
gyönyör,

édes gyűlölet, bódító csömör.
Szívem, tudásodgyámból lábadozva,
a fájdalomnak ezúttal tárva álljon,
s mi az emberiség egyforma sorsa,
átélni legbelül én is kívánom.

Szeretném mélyét-magasát bejárni,
jaját és kacaját magamba zárni,
tulajdon énem így énjévé többszörözni

s mint ő maga, legvégül összetörni.

MEFISZTÓ

Ó, higgy nekem, ki jó pár ezer éve
e áruva ételt rágom itt,
hogy nincs, ki megemésztene e
nehéz lepényt bölcsőtől a strig!
Hidd el, ha magamfajta mondja,
csak istenért van az egész!
Ó tündököl örök dicsfénybe vonva,
a sötétségbe döntött minket, és
nap-éj csak nektek él s enyész.

FAUST

De ha így akarom!

MEFISZTÓ Hát tessék!

Csak egy aggaszt: a kor halad,
és a művészet megmarad.
Talán elfogadnál egy eszmét.
Fogj egy aféle uraságot,
kit hajt a poéta-lélek láza,
s minden nemes tulajdonságot
halmoztass dicső koponyádra;
légy dalia,

s mint a szarvas sebes,
kitartó, mint Észak fia,
s mint az olasz, heves.

Fedezze fel annak a titkát,
mint fér meg nagyság és hamisság,
s tervezze ki azt is ügyesen,
hogy szerethetsz ifjan, tüzesen.

Ily urat én ha találnék, szendén
Mikrokozmosz úrnak nevezném.

FAUST

Mi vagyok én, ha nincs mód,
nem szabad

az emberség-örömré émi,
hová kívánózik a férfi?

MEFISZTÓ

Az vagy végtére — ami vagy.
Ezer fűrtől bodor parókát tégy fejedre,
lábad koturnus ölnyivel emelje:
az maradsz mindig, ami vagy.

FAUST

Érzem, a szellem kincseit hiába
ragadta hozzám ész és akarat,
ha letelepszem végül tette vágyva,
lelkemben új erő mégsem fakad;
több egy hajszálnyival se lettem,
a titokhoz se közeledtem.

MEFISZTÓ

Drága uram, a dolgokat csak
úgy látod, mint látni szokás;
legyünk egy kissé okosabbak,
míg rózsánk le nem tépi más.

Fenébe! Tied testi lényed,
kezed, lábad, fejed, t...d;
de miért kevésbé enyének
a frissen tépett örökök?

Ha vásároltam hat lovat,
az erejük nem engem illet?
Használhatom huszonnégy lábomat,
tolvajnak senki nem tekinthet.

A tépődést hát félrevesd,
vágj a világra egyenest!
Én mondom: az, ki folyóvát spekulál,
barom, akit egy kősa lélek
szikes pusztán terel körben,

és nem talál
füvet holott körül zöldék a rétek.

FAUST

S mi módon kezdjük el?

MEFISZTÓ Menjünk,
ne tétozázz.

Hisz kínzókamra ez a ház!
És amit élsz, miféle élet,
untatni magad s növendéked?
Engedd ezt Potroh úrnak át!
Üres szalmát csépelve mire juthatsz?

Hisz tudásodnak legjavát
nem mondhatod el a fiúknak!
Úgy hallom, jó az egyik éppen.

FAUST

Régen vár már a szerencsétlen,
ne menjen el vigasztalan.
Jöjj, add a köpenyed, a kucsmád:
jól áll, ha rajtam maszka van.
(Átöltözik)

Most már bizd énrám a fiúcskát!
Negyedóráska nekem épp elég;

te meg készülj fel az útra minél előbb!

(Faust távozik)

MEFISZTÓ (Faust hosszú
ruhájában)

Vesd csak meg az értelmet és tudást,
ami az emberben csudás,
merítsen el varázslatokban
hazug lidérc mindegyre jobban,
így biztosan enyém leszel —
a sors oly szellemet adott beléje,
mely zabolátlan száll előre, fel,
s melynek túlbuzgó törtétese
a földi táj fölé emel.

Az élet vad fergetegébe
át hitvány semmisségeken,
vonom most rángva, bukva, félve,
de telhetetlensége sem
étellel, sem itallal be ne érje,
enyhülésért is hasztalan remeg:
ha nem adja magát soha ördög kezére,
úgyis biztosan tönkre megy.

(Egy tanítvány jelenik meg)

TANÍTVÁNY

Nemrégem vagyok e helyen
s alázattal jelentkezem,
hogy a hangját halljam mesteremnek,
kit oly hódolva emlegetnek.

MEFISZTÓ

Szép ez az udvariaskodás!
Olyan vagyok én, mint bárki más.
Másként próbálkoztál-e már?

TANÍTVÁNY

Fogadj magadhoz, nagy tanár!
Kezve tele eljöttem én eléd,
ifjú a vérem, s pénzem elég;
anyám ily messze nehezen eresztett;
hadd tanulok egy s más érdekesset.

MEFISZTÓ

Legjobb helyen kereskedel.
Bevallom, nincs inyemre e hely:
e falak közt, e csarnokokban
valahogyan elszontyolodtam. [...]

TANÍTVÁNY

Élj az idővel, gyorsan itt a vége,
de megtanít a rend időnyerésre.
Azt tanácsolnám én tehát,
hallgass először logikát.
A szellem ettől idomul,
spanyol csizmába beszorul,
hogy ezután a gondolat-
pályáin settenjen lassudad,
s ne összevissza, tétova,
lidércezzék ide-oda.

MEFISZTÓ

Megtanulod majd, kedvesem,
hogy ahhoz, mit önkéntelen
tettél, ahogy iszol-eszel,
egy! kettő! három! renáje kell.
A gondolatgyárban, akárcsak
remekművénel a takácsnak,
egy lábintásra megremeg
száz szál, a vetéllő száll jobbra-balra,
fonalak futnak fölkarvarva,
s ezernyi kötés egy útésre megy.

TANÍTVÁNY

A filozófus meg benyit,
s nyomban mindent bebizonyít:
első így, második meg így,
tehát így harmadik s negyedik,
s első és második, ha nincs,
harmadik, negyedik soha sincs.

Dicsérik is szerte a tanítványok,
de belőlük nem lesznek takácsok.
Ki elevent akar ismerni, hogy leírja,
előbb a szellemet kiírja,
így keze közt tartja a részeket,
csak a szellemi kapcsolat beteg.
Encheiresis naturae: így nevezi
a kémia, magát nevetve ki.¹

TANÍTVÁNY

Nem értem még jól az egészet.
MEFISZTÓ
Legközelebb már jobban érted,
ha megtanulsz majd redukálni
s megfelelően klasszifikálni.

TANÍTVÁNY
Úgy elkábultam hirtelen,
mintha malommá válna fejem.

MEFISZTÓ

S mielőtt kapnál bármi másta,
kóstolj bele a metafizikába!
Próbálj mélyre merülni abban,
mi el nem fér az emberagyban;
mi belemegy, s ami kinnmarad,
mindarra pompás szó akad.
De főként e félév alatt
az órarendhez társd magad.
Ót órát végy naponta, és
bennleljen már a csengetés!
Készülj előre jól bevoágd
a paragrafust, regulát,
hogy aztán lássad, a tanár
csak azt makogja, mi a könyvben áll;
jegyezd mégis minden szavát,
mint a Szentlélek szózatát!

TANÍTVÁNY

Eszembe véstem jól tanácsod.
Gondolom, mit fölró kezem,
s amit megőriz jegyzetem,
hasznomra lesz, bármerre járok.

MEFISZTÓ

De válassz fakultást talán!
TANÍTVÁNY
A jogi tudomány nincsen
inyemre éppen.

MEFISZTÓ

No, azt nem is veszem nagyon
rossz néven,
tudom, miben áll ez a tudomány.
Mint kórság, melynek hossza-vége
nincsen, öröklődik s ragad
törvény s jog nemzedékről
nemzedékre
és itt is, ott is megtapad.
Erényből bűn lesz, rossz a jóból,
jaj neked, késő unoka!
De sajnós, nem hallunk soha-soha
a velünk született jogokról.

TANÍTVÁNY

Irtózatom még növeked.
Boldog, ki diákok lehet!
Magam hittudományra kéne vetni.

MEFISZTÓ
De válassz fakultást talán!
TANÍTVÁNY
A jogi tudomány nincsen
inyemre éppen.

MEFISZTÓ
No, azt nem is veszem nagyon
rossz néven,
tudom, miben áll ez a tudomány.
Mint kórság, melynek hossza-vége
nincsen, öröklődik s ragad
törvény s jog nemzedékről
nemzedékre
és itt is, ott is megtapad.
Erényből bűn lesz, rossz a jóból,
jaj neked, késő unoka!
De sajnós, nem hallunk soha-soha
a velünk született jogokról.

TANÍTVÁNY
Irtózatom még növeked.
Boldog, ki diákok lehet!
Magam hittudományra kéne vetni.

MEFISZTÓ
Nem szeretnék félrevezetni.
Mi e tudományt illeti,
nehéz nem tévedni hamis mezőre,
és sok a rejtett méreg benn, ami
könnyen téveszthető az
orvossággal össze.
Legjobb itt is csupán egy mestert
venni föl,
kinek szavára esküszöl.
Szavakhoz társd magad! Hiába,
a bizonyosság templomába
biztos kapun így lépsz be csak.

TANÍTVÁNY
De a szóhoz fogalom is tapad.

MEFISZTÓ
Jó, jó! Túlságosan sok még az
aggódalmad;
éppen, hol nincsenek fogalmak,
megfelelő szó hamarost akad.
Szavakkal jól lehet vitázni,
szavakból rendszert fabrikálni,
szavakban hinni szenvedéllyel,
a szóból egyetlen betű se vész el.

TANÍTVÁNY
Bocsáss meg, ha föltartlak és
zavarlak
kérdéseimmel még tovább.
Néhány tömör szót legalább
az orvostudományról mért
ne halljak?

Rövid idő a három év,
s mily terjedelmes tárgy, nagy ég!
Ha kapna némi kis útmutatást,
az ember jobban boldogulna.

MEFISZTÓ (magában)
Unom e száraz makogást,
legyen az ördög ördög újra.
(Fennhangon)
Az orvostudomány magvát
hogy értsed,
a nagy- s a kisvilágba elmerülsz,
s Istenre, hagyod az egészet —
végezetül.
A tudomány heve szárnyat hiába ad,

TANÍTVÁNY
Bocsáss meg, ha föltartlak és
zavarlak
kérdéseimmel még tovább.
Néhány tömör szót legalább
az orvostudományról mért
ne halljak?

Rövid idő a három év,
s mily terjedelmes tárgy, nagy ég!
Ha kapna némi kis útmutatást,
az ember jobban boldogulna.

MEFISZTÓ (magában)
Unom e száraz makogást,
legyen az ördög ördög újra.
(Fennhangon)
Az orvostudomány magvát
hogy értsed,
a nagy- s a kisvilágba elmerülsz,
s Istenre, hagyod az egészet —
végezetül.
A tudomány heve szárnyat hiába ad,

TANÍTVÁNY
Bocsáss meg, ha föltartlak és
zavarlak
kérdéseimmel még tovább.
Néhány tömör szót legalább
az orvostudományról mért
ne halljak?

Rövid idő a három év,
s mily terjedelmes tárgy, nagy ég!
Ha kapna némi kis útmutatást,
az ember jobban boldogulna.

MEFISZTÓ (magában)
Unom e száraz makogást,
legyen az ördög ördög újra.
(Fennhangon)
Az orvostudomány magvát
hogy értsed,
a nagy- s a kisvilágba elmerülsz,
s Istenre, hagyod az egészet —
végezetül.
A tudomány heve szárnyat hiába ad,

TANÍTVÁNY
Bocsáss meg, ha föltartlak és
zavarlak
kérdéseimmel még tovább.
Néhány tömör szót legalább
az orvostudományról mért
ne halljak?

Rövid idő a három év,
s mily terjedelmes tárgy, nagy ég!
Ha kapna némi kis útmutatást,
az ember jobban boldogulna.

MEFISZTÓ (magában)
Unom e száraz makogást,
legyen az ördög ördög újra.
(Fennhangon)
Az orvostudomány magvát
hogy értsed,
a nagy- s a kisvilágba elmerülsz,
s Istenre, hagyod az egészet —
végezetül.
A tudomány heve szárnyat hiába ad,

TANÍTVÁNY
Bocsáss meg, ha föltartlak és
zavarlak
kérdéseimmel még tovább.
Néhány tömör szót legalább
az orvostudományról mért
ne halljak?

Rövid idő a három év,
s mily terjedelmes tárgy, nagy ég!
Ha kapna némi kis útmutatást,
az ember jobban boldogulna.

MEFISZTÓ (magában)
Unom e száraz makogást,
legyen az ördög ördög újra.
(Fennhangon)
Az orvostudomány magvát
hogy értsed,
a nagy- s a kisvilágba elmerülsz,
s Istenre, hagyod az egészet —
végezetül.
A tudomány heve szárnyat hiába ad,

TANÍTVÁNY
Bocsáss meg, ha föltartlak és
zavarlak
kérdéseimmel még tovább.
Néhány tömör szót legalább
az orvostudományról mért
ne halljak?

mit megtanulhatsz, csak annyit tanulsz;

de akié a pillanat,
az mindig boldogul.
A természet meglehetősen,
az árnyéktól nem ijedsz meg,
s ha önbizalmad is erős,
mások is megbíznak tebenned.
Tanulj a nőkkel bántani főleg,
ajuk-bajuk: az örökös,
de egy közös
ponton mind jól kezelhetők.
S ha nem vagy egészen melák,
beadja mind a derekát.
Címet szerezz csak, mely meggyőzi őket,
hogy tudományod több, mint másoké;
és alighogy belépsz, tapogasd meg a nőket,
ha cirógatsz, mint más, elvész sok év.
A pulzusuk megmarkolásszad,
és karcsu derekuk átfogva lássad,
míg pillantásod tüze nő,
hogy nem szoros-e a fűző.

TANÍTVÁNY

Ez már beszéd, miből ért az emberfia!

MEFISZTÓ

Szürke, öcsém, minden teória,
s az élet aranyfája zöld.

TANÍTVÁNY

Mintha álomban hallanám e bölcs
intést. Egyszer tán fölkereshetnék,
a vég-okról megtudnom véleményed?

MEFISZTÓ

Mi tőlem telik, megteszem.

TANÍTVÁNY

De én még nem megyek, hiszen
emlékkönyvem még nem nyújtottam át,
tisztelj meg egy aláírással.

MEFISZTÓ

Kérlek (Beír a könyvbe és visszaadja)

TANÍTVÁNY (olvassa)

Eritis sicut Deus, sientes bonum et malum.²

(Mély tisztelettel becsukja könyvét és
ajánlja magát)

MEFISZTÓ

Kövesd a régi mondást és kígyó-nénikémet,
aztán majd bántatod, hogy Istennek mása képed!

FAUST (belép)

Hová megyünk tehát?

MEFISZTÓ Amerre jólesik.

A nagyvilágot járjuk s a kicsit.
Hasznos örömmel fogsz haladni,
s fogod e kurzust átmutatni.

FAUST

De csak szakállam hosszú, és
életművészetem kevés.

A próba könnyen út balul ki;
a világhoz nem tudtam simulni.

Másoknál kisebbnek hamar
érezem magam, s ez megzavar.

MEFISZTÓ

Barátom, ettől nem kell mit se félned,
bízzál magadban, és mindjárt tiéd az élet.

FAUST

S fel innen hogy kerekedünk?

Hol a kocsid, lovad, cseléded?

MEFISZTÓ

Széjjelnyitjuk a köpenyünk,
a szélben az röpít tevőd.

Merész a cél, merész az út,
ne hozzád hát túl nagy batyut.

Némi kis oxigén,³ amit előkerítnek,
fürgén magasba emel innét.

Könnyű teher gyorsan fölszáll nagyon;
üdvözöllek tehát új életutadon!

¹Encheiresis naturae: "a természet kezelése"; Goethe egyik strassburgi tanára szerint az anyagok részekre bontásának és újbóli egyesítésének tudománya; e műveleteket a természettudomány akkori állásánál nem lehetett végrehajtani.
²"Olyanok léztek, mint az Isten: jónak és gonosznak tudói." Ezekkel a szavakkal kísértette meg az ördög kígyó alakjában Ádámot és Évát.
³Goethénél Feuerluft (tüzes levegő). Utalás Montgolfier felmelegített levegővel megtöltött léggömbjére. (Első próbálkozás: 1873; Goethe maga is részt vett ilyen kísérletekben.)

Márta kertje

Margaréta, Faust

MARGARÉTA

Igérd meg, Henrik!

FAUST Megteszem!

MARGARÉTA

Mondd, és a vallás dolgában hogy állsz?

Jó ember vagy, de azt hiszem,
hitet magadban nem sokat találsz.

FAUST

Hagyd ezt, szívem! Érzed, hogy jó vagyok;

kit szeretek, azért élek-halok,
hitét és templomát meg senkinek se nézem.

MARGARÉTA

Nem elég: hinni kell egészen.

FAUST

Kell?

MARGARÉTA Ó, bárcsak vennéd szavam
szívedre!

Nem tisztelek még a szentségeket se.

FAUST

De tisztetem.

MARGARÉTA És mégse kivádnod.

Rég gyóhhattál nagyon, misén senki se látott.

Istent hiszel?

FAUST Drágám, ki az, ki szólhat:

Istent hiszek?

Kérdezz papot, írástudókat
és csúfság lesz a felelet

a kérdésre...

MARGARÉTA Nem hiszel tehát?

FAUST

Szavam félre ne értsd, kis virág!

Ki szólíthatja,

és ki vallhatja:

én hiszem?

S vajon ki érzi,

és ki merészi

mondani: nem hiszem?

A mindenthajtó,

mindentfenntartó

nem hajt és tart engem,

téged, magát?

A mennybolt nem föl felettünk?

S a föld alattunk nem szilárd?

És nem kelnek szelíden

lenéző örök csillagok?

Szemem szemedbe nem merül,

fejéd s szíved a lét

drádba nem kerül

s a látható és láthatatlan

rejtélyesen nem szó körül?

Töltsd el szíved mindezzel, bármi nagy,

s ha boldog érzéssel csordultig tele vagy,

nevezd majd bármiképp,

mond: Boldogság! Szó! Isten!

Én nem tudok nevet

reá! Minden az érzés:

a név, hang — füst, hamis

köd égi tűzmagon.

MARGARÉTA

Amit mondtál, az szép nagyon,

nagyjában így beszél a pap is,

legföljebb kissé más szavakkal.

FAUST

Ezt mondja éjjel s nappal

minden szó a földkerekségen

a maga nyelvén; az enyémen

hát én miért ne mondjam?

MARGARÉTA

Nem is ellenkezném, azonban

valami még nincs benne rendjén:

nem vagy igazi keresztény.

FAUST

Szívem!

MARGARÉTA

Már régen fáj nekem,

hogy a társaságod helytelen.

FAUST

Hogyan?

MARGARÉTA

Az embert, aki jár veled,

gyűlölöm, jobban már nem is lehet;

még soha életembe

nem hasított úgy semmi szívembe,

mint e csufondáros pofa.

FAUST

Ne félj tőle, kis ostoba.

MARGARÉTA

Ha itt van, a vérem forni kezd,
pedig jó vagyok mindenkihez;
s bármennyire vágylak látni téged,
attól az embertől borzongva félek,
s úgy érzem, hogy gonosz, irigy,
Isten bocsássa meg, ha nincsen így!

FAUST

Vannak a földön ily különcök.

MARGARÉTA

Ehhez hasonló forma nincs több.

Alighogy az ajtón belép,
gúnyos, gonosz tekintetét
reám veti;

látszik, hogy nem szent semmi sem neki;

rideg ennek a lelke-teste,

nem tud szeretni egy vebet se.

Ha a karodba bűhatok,

tiéd vagyok s szabad vagyok,

s ha ő is odajön, szívem fájik, szorong.

FAUST

Sejtlemeslelkű kis bolond!

MARGARÉTA

S ez az érzés oly kemény,

hogy elég, ha csupán közel van,

s azt gondolom, nem is szeretlek én.

Imám szava, ha ő is ott van, elhal,

s szívembe vág a rémület;

Henrik, nem épp így van veled?

FAUST

Ellenszenves — nincs más oka.

MARGARÉTA

Most mennem kell.

FAUST Óhát soha

nem tölthetek egy órácskát karodban,

szó a szívem, lelkem lelkedbe forrtan?

MARGARÉTA

Hiszen aludnék csak magam!

A zárat nyitva hagynám éjszakára;

de anyám álma nyugtalan,

s ha bennünket együtt találna,

szörnyethalnék egy perc alatt!

FAUST

Emiatt ne emészd magad.

Itt egy üveg: italába önts

három cseppet s nem ébred

a mélyen alvó, kit beszó a csönd.

MARGARÉTA

Szívem, mit nem teszek meg érted?

A szer, remélem, nem veszélyes?

FAUST

Hogy adnám máskülönben, édes?

MARGARÉTA

Drágám, csak rád nézek, s felém

árad parancsoló akaratom;

érted már oly sokat megtettem én,

hogy többet tenni alig tudhatok.

(Távozik)

(Mefisztó föllép)

MEFISZTÓ

Elment a kis majom? [...]

FAUST

Te szörnyeteg, sátánhivő.

Nem látod-e: e drága gyermek

eltelve egyedül

üdvözítő

hitével, jámbor félelmebe dermed,

hogy az, akit szeret, egyszer hozzád kerül.

MEFISZTÓ

Fellegeket bujó buja kölyök te!

Egy kislány orrodnál fogva vezet.

FAUST

Te sárnak-tűznek törzszülöttje!

MEFISZTÓ

S az arcismében is a kislány nagy lehet:

ha lát, elfogja őt, maga se tudja, mi,

s maszkom rejtett értelméről gagyog.

Úgy érzi, hogy valami démoni,

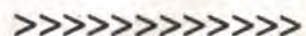
esetleg az ördög vagyok.

Ma este hát...?

FAUST Semmi közöd!

MEFISZTÓ

Csak osztom én is örömd!

Börtön

FAUST

Régen nem érzett borzongás fog el,
s az embersors nyomorúsága ráz.
E nyirkos fal mögött él és lehel
Ó, s büne egy széáító, drága láz.
Megtorpansz ajtaja előtt!
És rettegsz újra látni őt!
Halálba döntöd, menj, ne tétovázz!

HANG (belülről énekel)

Anyám, a kurva,
meggyilkolt engem!
Apám, a durva,
megzavart engem!
Hugom, a drága,
csontom elásta
hús fák tövibe,
így lett belőlem szép vadmadárka,
szállj, szállj, gilice.

FAUST (fölnyitja a zárat)

Hogy én leselkedem, nem érzi meg,
a lánc csörög, a szalmazsúp zizeg. (Belép)

MARGARÉTA (elrejtőzik fekhelyén)

Jaj, jönnek! Érzem végeimet.

FAUST (halkan)

Csőnd! csönd! közel szabadulásod.

MARGARÉTA (elébe kúszik)

Ha ember vagy, ím lásd ínségemet.

FAUST

Az öröket álmukból fölkiáltod.
(A láncokhoz nyúl, hogy megnyissa őket)

MARGARÉTA (föltérdelve)

Hóhér, kitől, honnan veszel
ilyen hatalmat!

Éjfél tájban már elvisszel.

Hadd éljek még, irgalmat!

Holnap reggel késő, ha meghalok? (Föltáll)

Hiszem oly fiatal vagyok!

S már el kell vesznem!

Szép voltam, és éppen ez lett a vesztem.

Most messze van, közel ki volt,

elhullt virágom, koszorúm leomlott.

Ne ragadd meg oly áruván kezemet.

Kímélj, mit vétettem neked?

Könyörgöm, hallgass meg engem,
hisz sosem láttalak még életemben!

FAUST

Jaj! Készülnének kéne lennem!

MARGARÉTA

Hatalmadban vagyok tehát.

De hadd szoptassam meg fiacskám.

Csucsujgattam fél éjen át;

elvették a gonoszok, aztán

azt mondják, én öltem meg a babát.

S vidám már nem leszek sose.

Csufonádros dalokat dalol a nép fejemre!

De mért fordítják a mese

végét ellenemre?

FAUST (térde veti magát)

Szerelmesed omlik a porba,
hogy aljas láncodat megoldja.

MARGARÉTA (mellére veti magát)

A szentekhez kiált, vesd térde magad.

Nézd! A küszöb alatt,

ott lenn valahol,

hogy fő a pokol!

A Gonosz

vadul hadonászva

dúl-fúl, robajoz!

FAUST (hangos kiáltással)

Margaréta!

MARGARÉTA (fölfigyel)

Ez kedvesem hívása!

(Fölugrik, láncai lehullanak)

Hol vagy? Ez az ő drága hangja.

Szabad vagyok! Nem állhat utamba

senki. Ha nyakába hullnék,

mellére rásimulnék!

Margaréta! kiáltott. Valahol

ott állt. S míg üvöltött, zúgott a pokol

örögi gúnnyal, iszonyuan,

fülembé ért az az angyali hang.

FAUST

Én vagyok az!

MARGARÉTA Te vagy! Mondd újra hát!

Ó az! Ó az! Nincs több nyomorúság!

Nincs börtönnek, bilincznek kínja több!

Ó az! Megmentésemre jött!

Megmenekültem!

Itt van az utca, szegletén

melynek először láttalak meg én.

Itt van újra a kert, a fák,

ahol Márta meg én vártunk reád.

FAUST (magával akarja ragadni)

Jöjj, jöjj velem!

MARGARÉTA Ne még!

Ott jó nekem, hol jó tenéked. (Simogatja)

FAUST

Elég!

Végem és véged,

ha nem jössz, míg van jönni módod.

MARGARÉTA

S nincs már számomra csókokod?

Alig szakadtál tőlem el,

s már csók a csókra nem felel?

Szorongást most mért érzek a melleden?

Szaavad, nézésed máskor oly meleg volt,

mintha belém költözne a menny,

s úgy éreztem, tüzcsókokkal szinte megfojtsz.

Ölelj meg!

Vagy én öllelek! (Átkarolja)

Ó, jaj! A szád oly néma és

hideg.

Nagy szenvedélyed

mivé lett?

Ki fosztott tőle meg? (Elfordul tőle)

FAUST

Jöjj, jöjj! Kövess! Drágám, ne rettegj!

Ezerszer forróbban szeretlek,

csak jöjj! Ezt kérem tőled, semmi mást!

MARGARÉTA (újból feléje fordul)

Hát te vagy az? Te vagy? Nem ámitás?

FAUST

Én, én! Jöjj hát!

MARGARÉTA Intesz, s lehuul a lánc,

öledbe kapsz, mint hajdanán.

Hogy van, hogy tőlem vissza nem riadsz?

S tudod, ki az, kit megszabadítasz?

FAUST

Jöjj! Jöjj! A hajnal már dereng.

MARGARÉTA

Anyám megöltem, gyermekem

vízbe vetettem.

Az égtől kaptuk őt mi ketten.

Te is... Te vagy! Nem, nem lehet!

Add a kezéd! Kedves kezéd!

Nem álmodom tehát! De mért oly nedves?

Töröld le! Miféle nedv ez?

Ember vére?

Mit tétél, isten nevére!

Ne forgasd kardod itt,

esedezem!

FAUST

Ami elmúlt, a múlté, elveszítsz,

ha nem jössz velem.

MARGARÉTA

Nem, élned kell, ha mondom!

S a strokat ott a dombon

gondozni neked kell,

majd reggel;

legjobb hely anyámé legyen,

a bátyámé közelében,

az anyém odébb, de

ne messze, mégse!

S pihenjen gyermekem jobb keblemen.

Más ügyse feküdné le mellém!

Megbújni a kedves mellén

oly nagy boldogság volt valaha!

Nem érzem többé, csak olyanformán,

mintha magam rád erőszakolnám,

kezéd meg visszataszítana;

s mégis te vagy, s jóságod végtelen.

FAUST

Ha érzed ezt, jöjj hát velem!

MARGARÉTA

Odaki?

FAUST

A szabadba.

MARGARÉTA A halál, aki hí?

A sír, ami vár? Legyen!

Innét az örök nyugalóhelyig,

tovább lépést se megyek.

Elmész? Henrik, mehetnék bár veled!

FAUST

Jöhetsz! Csak akarj! Az ajtó nyitva áll.

MARGARÉTA

Nem mehetek; a végzet rám talál.

Meneküljek? Lesnek rám odakinn.

Oly szörnyű járni kolduskereszttel.

Hát még rossz lelkiismerettel!

Oly szörnyű bolyongani idegenben,

s végül mégis elfognak engem!

FAUST

Veled maradok.

MARGARÉTA

Eredj! Eredj!

Mentsd meg gyermekedet!

Menj! Mindig tovább

a patak mentiben,

a búrián át,

erdő mélyire,

balról, hol áll a gát,

s a tó.

Ragadd meg, ó!

Föl fog merülni,

még rugdos, még kapdos,

jaj, mentsd meg őt!

FAUST

Térj hát magadhoz!

Egy lépés, és szabad lehetsz!

MARGARÉTA

Kerüljük el csak a hegyet!

Édesanyám ül egy kövön,

lúdbőrös lesz a testem!

Édesanyám ül egy kövön

s fejét ingatja resten;

nem bólint, nem biccent, a feje nehéz,

úgy elaludt, többet föl se néz,

átaludta örömiinket.

Boldog idők, hová tűntek!

FAUST

Jó szó, kérés: hiába minden?

Akkor hát elhurcollak innen.

MARGARÉTA

Hagyj! Nem tűrök én erőszakot!

Gyilkos kézzel hozzám ne érij!

Hiszen mindent megítettem kedvedért.

FAUST

Dereng a nap! Szívem! Szívem!

MARGARÉTA

A nap! Igen! Éled a végső nap sugara!

Ma lettem volna ara!

Hogy nálam voltál, senkinek se mondd.

Koszorúm leessett!

A baj megesezt!

Még látjuk egymást, de nem

a tánchelyen.

Nesztelenül tolong a tömeg.

Tele utca, tér,

harang zenél,

bíró a pálcát most töri meg.

Megkötnék, fölcibálnak

a vérpad rossz fokain!

S a nyakakon sajjog a bárdnak

éle, míg enyéimre suhint.

S most néma sír a világ!

FAUST

Ó, jaj, miért is születtem!

MEFISZTÓ (megjelenik odakinn)

Hé! elvesztek mind a ketten.

Ne tétovázz, ne vitázz! Odakinn

bokáznak jó lovaim,

a reggel már dereng.

MARGARÉTA

Föl a föld alól mi leng?

Ó az! Úzd el hamar!

E szent helyen ő mit akar?

Engem!

FAUST Jöjj, nem vagy veszve még!

Ítéld isten! Életem tiéd!

MARGARÉTA

Ments meg, atyám! Tiéd vagyok!

Ti angyalok, ott a mennyben

váelmezzön vegyetek körül engem!

Henrik! Borzadok tőled.

MEFISZTÓ

Mérlegre került!

HANG (a magasból) S megmenekült!

MEFISZTÓ (Fausthoz) Ide, s előre!

(Fausttal együtt eltűnik)

HANG (belülről elhalón) Henrik! Henrik!

SÁRKÖZY GYÖRGY fordítása

FELVÉTELI FELKÉSZÍTŐ — 7.

A szövegértelmező feladatokról

Ezek a feladatok érvényesítenék a leghangsúlyosabban a szövegközpontúság elvét. Ez az elv látszólag korlátozza az adható címek skáláját (...), de ez a korlátozás voltaképpen csak a hagyományos tételeket érinti, hiszen a műközpontúság és a hermeneutikai értelemben vett történetiség elvének érvényesítése eddig kiaknázatlan lehetőségeket, a tételek újabb "műfajait", regisztereit nyithatja meg. Mindemellett, a szövegközpontúság elve kiküszöböli a hagyományos tételek más természetű korlátait: nevezetesen azt az erős bizonytalansági tényezőt, amely — szöveg hiányában — nagyrészt a pályázók memóriateljesítményétől tette függővé a vizsga sikerét.

Helyénvalónak tartjuk az olyan feladatok megfogalmazását, amelyek az önálló szempontválasztási készséget teszik próbára (a pályázó tudja megfogalmazni az értelmezés szempontjait, és a kiválasztott szempontok alapján elrendezni gondolatait, ismereteit).

(Részletek a Magyar Irodalomtudományi Tanszék Felvételi Bizottságának a felvételi vizsgarendszer módosítására vonatkozó javaslatából; A Hét 1994/19-20)

Mielőtt néhány szövegértelmező feladat-típust ismertetnénk, álljunk meg egy gondolat erejéig az idézett részlet utolsó mondatánál. Talán ez az a mondat, amely legegységesebben utal a megfogalmazandó tételek mivoltára, a problémafelvető jellegre. Nem pusztán arról van szó, hogy a felvételizőnek képesnek kell lennie arra, hogy a kapott tételben levő problémákra reflektáljon, választ adjon: neki magának kell problémákat felvetnie, megfogalmaznia és kifejeznie.

A tételek szövegközpontú megfogalmazása egyébként, úgy látjuk, nagy segítség a pályázók kezében, hiszen a rendelkezésre bocsátott szöveg vagy szövegrészlet, irodalmi morfondírozásaink, elemző munkánk tárgya, ily módon nem elérhetetlen távolságban, valahol a korlátozott befogadóképességű emlékezet mélyén tartózkodik, hanem a közelünkben van, engedi magát szétbontani meg újból összerakni.

Es ez az elv valóban korlátozza ugyan az adható címek skáláját, de csak látszólag. Mert kiválaszthatunk valamely hosszabb műből egy olyan kis terjedelmű, ám a műegész szempontjából kulcsfontosságú részletet, amelynek elemzése, értelmezése az egész kontextusában oldható meg igazán. Képzeljünk el például, hogy az Éj monológját kell értelmeznünk Vörösmarty *Csongor és Tündéjéből*. Három részre osztott szerkezete — "Sötét és semmi voltak/vannak/lesznek" —, ciklikus történelemszemlélete, az ábrándokkal leszámoló és a jelenben eszményt felmutató kompozíciója a dráma világának számos lényeges gondolatára visszautal: a kozmikus méretű nap alatt lejátszódó cselekményre, amely éjfélkor kezdődik és 24 óra múlva, szintén éjfélkor ér véget; Csongor lázas keresésére a "dicső, az égi szép" nyomában; Tünde választására, amellyel a halhatatlant halandóra cserélte. Az éj országában látottak ezen kívül szimmetrikus pártját alkotják a Hajnal országában tapasztaltaknak (III. felvonás). Egyszóval: kiszemelt monológunk a dráma sűrített foglalata, ezért értelmezése annak összefüggésében oldható meg. Ha azonban előttünk van a szöveg, azt apró részletekig elmenően elemezhetjük oly módon, hogy a távlatokat sem tévesztjük szem elől.

Hogyan értelmezhetjük Tiborc III. szakaszbeli monológját a teljes *Bánk bán* összefüggésében?

Az imént vázolt problémának variációja az, amikor egy szerzőnek valamely kulcsművét értelmezzük a teljes életmű összefüggésében.

Leggyakrabban azonban egyedi alkotásokkal kerülünk szembe, amelyekhez magunknak kell kulcsot találnunk: azaz olvasói élményünket fogalmilag artikulálnunk. A továbbiakban — a teljesség igénye nélkül — megpróbálunk közelebbről megnézni néhány verstípust, szemügyre venni néhány megközelítési lehetőséget.

Kezdjük a látszólag legegyszerűbbel: induljunk a témától. Petőfi *Minek nevezzelek?* című verse az "édes szép ifjú hitveshez" szóló szerelmi vallomás, öt versszakos ötszöri próbálkozás a szeretett nő leírására: nem iskolászkönyves módon, hanem — az egyes érzékterületekre gyakorolt hatás fölvevő révén — a kimondhatatlanság dilemmája és beismerése felől. A szakaszokat keretező ismétlés, a kérdés: "Minek nevezzelek?" ezt a kimondhatatlanság-élményt domborítja ki, különösen, ha arra is odafigyelünk, hogy a versszak elején levő kérdés még a bizakodás hangján szól, a zárás ellenben (pedig a szavak azonosak!) bizonytalanságot, kétségbeesést sugall: íme az ismétlés tagoló, variációs lehetősége, sőt arra való alkalmassága, hogy egymással ellentétes hangulatokat kifejezzen.

Ezzel a megfigyeléssel pedig már el is kalandoztunk a forma, a poétikai megoldások területére. Mert akadhatunk olyan alkotásra, amely már alapfokon, az első olvasás szintjén sem a tárgyra, hanem a megformáltságra irányítja az olvasói figyelmet. József Attila *Egy kisgyerek sír* című verse távolról sem a témájával hat: őt a hasonlat vezérli. A hasonlat, amely egyre kézenfekvőbb, ugyanakkor komorabb pólusokat von közös nevező alá; a sírás fokozatait pedig nem csupán az egyes versszakokat közrefogó, hangzásukkal is beszélő szavak (könnyes, sír, sikolt, vonít, vinnog) érzékeltetik, de a hasonlatok anyaga maga is: ahány darab, annyi megálapítás a magányról, tehetetlenségről, kiszolgáltatottságról. Lényegesen többről van itt szó tehát annál, amit a cím és a téma sugallani látszik: nem gyermeki élményről, hanem felnőtt szorongásról, amely gyermekké tesz, csak hogy nem a meghittség, óvottság értelmében.

Mi a hasonlat szerepe József Attila *Óda* című versének 3. részében?

Lehetséges, hogy sem a téma, sem valamely költői alakzat, hanem a verselés hívja fel magára a figyelmet, és ösztönöz az értelmezésre. Weöres Sándor *Éren-nádon* című versének első versszakát szemeltük ki ennek illusztrálására:

"Éren-nádon síkló kúszik,
kicsi patak-ágyon vízcicsibe úszik."

Megkísérhetjük hangsúlyosan ütemezni e két sort: ekkor 4/4, 6/6-os képletekhez jutunk. De mi történik, ha időmértékes skandálással próbálkozunk? Az első sor csupa hosszú szótag, a második ezzel szemben csupa rövid, az ötödik-hatodik, illetve a tizenegyedik-tizenkettedik szótagokat leszámítva. Vajon nincs a verselésnek valami köze a szövegben foglaltakhoz? De igen: az első sor hosszú szótagjai ritmusukkal is utalnak a síkló elnyújtott, kúszó mozdulataira ugyanúgy, ahogyan a második sor rövid szótagjai, pergő ritmusa a vízcicsibe úszó mozdulatait, szapora lábcsapásait adják vissza a verslábak nyelvén. És ez a kettősség, a gyorsnak és a lassú-lomhának a váltakozása végigkíséri a verset, a szöveg és a ritmus szintjén egyaránt.

Elemezzük a ritmus és a hangzásvilág szempontjából Weöres *Szánccsengő* című versét!

Kerülhetünk olyan helyzetbe is, hogy nem egy, de két alkotással kell egyszerre foglalkoznunk: összehasonlítani adott szövegeket. Ilyenkor az első teendő természetesen az összehasonlítás alapjának vagy alapjainak a megkeresése. Lehet ez maga a téma, lehet egy azonos módon — vagy éppen ellenkezőleg, ellentétesen — kezelt szimbólum, lehet bizonyos költői fogásoknak a működtetése, a verszene vagy az értékvilág. Figyelem: a hasonlóságok, azonosságok kimutatásával azonos súllyal esik a latba az eltérések számbavétele! Legyen a példánk ezúttal Áprily Lajos két verse, a *Tavaszdik* és a *Március*. A témaválasztás rokonságán túl a muzikalitás, a tavaszi hangok verszenével való visszaadása öltik már első olvasásra szemünkbe. A dallamot is rokonnak érezzük, de figyeljünk csak a verselésre: míg az első versben következetesen megmarad a daktilikus lüktetés, addig a második anapestikus indít, és csupán a második versszaktól kezdve vált daktilikusra. Ez a finom moduláció azonban egészen tapintatosan hívja fel magára a figyelmet. Nyomon követhetjük a továbbiakban a rímelést (a rímképlet is azonos), a képanyag diszkrét eltéréseit vagy a két versben megjelenő lírai alany különbözőségeit. Mennyi hasonlóság, ráadásul ugyanaz az ujjongó, eksztatikus tavaszközöntő hangnem, az összehatás mégis más: a részletek aprólékosabb rajzával, a nyelvtani egyes szám első személy mellőzésével a *Március* egységesebb, érettebb.

A felvillantott szempontok figyelembevételével végezzük el a két vers elemzését!

Hasonlítsuk össze 4-5 szabadon választott szempont alapján Csokonai: *Tartózkodó kérelem* és József Attila: *Ringató* című verseit!

A szövegértelmezés nem sajátítható el oly módon, mint a napi lecke: ne akarjunk hát a szó elterjedt értelmében vett tanulással felkészülni rá; ellenben gyakoroljunk minél többet, hogy e tréning során megszerezhesük azokat a készségeket, jártasságokat, amelyek birtokában megtalálhatjuk az utat az először látott alkotásokhoz is.

GÁBOR CSILLA

LÁSZLÓFFY ALADÁR

AZ ÉRVÉNYES EMLÉKEZET

"...Levelek, mindenféle levelek és olykor egy leszakított újságszél, sebtiben feljegyzett szavakkal, telefonszámok, melyek ma már a semmibe csengenek ki, távoli városok elektromos viharzörejeit küldve a kagylón keresztül, addig, míg elszégyelljük a sóvár hallgatóságot, aztán kivagdosott cikkek, mentetrendi kivonatok, melyekben a gyors ugyanoda tart, ahonnan a néma telefonok hangja ered, megint levelek bélyegtől fosztottan, levlapok, egy elkezdett önéletrajz, amely az iskolák után váratlanul abamarad, s aki írta, képtelen volt folytatni, sors-törmelék, érvénytelen emlékezet, a dohos papírok sárgás szaga..."

Sebestyén Mihály *Napfogyatkozás az Egyetem* utcában című könyvét tartom a kezemben (*Mentor Kiadó*, Marosvásárhely, 1994.), melynek alcíme: *Elbeszélések a naptárról, a Városról és a családról.*

Mint sokat olvasó s olvasmányairól írni szerető embernek, van egy "technikám": egészen tudománytalan, esetleges, önkényes teszt, de az én gyakorlatomban bevált; talán annak a meg-ingathatatlan elő (mert utó) ítéletemnek az igazolására, hogy bármikor, bárhol, akárhányszor beléphetsz egy szövegbe: így derül ki, hogy "ugyanaz a folyó-e"? Megnéztem tehát az első mondatot, az utolsó, és a 13. oldalt.

Az eleje, a vége nem okozott csalódást; a tizenharmadikon pedig, bizonyára nem véletlenül, ott van e szöveg alapvető szervezési elvének, szerzője ars poeticájának tömör összefoglalása: "... az Idő a legfontosabb, az Idő maga alakítja ki a sorrendet, a műfajtól függetlenül..." stb. stb.

A fülszövegben eleve annak az alkérdésnek a felvetésével ajánlja magát a "szerző": miért ír a történész elbeszéléseket? Irónia, firtor és teljes komolyság van e szakkérdés mögött, ha elgondolkozunk rajta, hogy kérdéssel lehet válaszolni rá legpontosabban: s miért olvas az olvasó történelmet, történetet, elbeszélést, szakszöveget, egy csomó olyasmit, amire senki se képesítette? Mert milyen szakot végez az olvasó Homérosz, Horatius, Dante vagy Dosztojevskij korában, hogy Homéroszok, Horatiusok, Danték és Dosztojevskijek írnak neki, fordulnak hozzá, apellálnak rá és keresik a kegyeit, lesik az ítéletét és megnyugszanak abban, hogy távoli, gyűlöletes, analfabéta tömeg, alig egy emberiségnyi, és mindössze magába foglalja a világ összes lapjának kritikai rovatát meg az akadémiákat. Különben egy senki, s ha már lepengette a könyv árát, akár számfűlőre olvashatja, telepecsételheti szalonnaszírral és napolajjal — hiszen a tulajdona. A szívszorító, lélegzetállító remény az, hogy az *övé* is legyen.

A legnagyobb sikert azok arathatják, akik maguk is szökevények, határsértők, renegátok, például a történész, ha elbeszélésekre vetemedik; de hát Rabelais, Proust, Tamási, Csehov és Németh László is polgári foglalkozására nézve egyáltalán nem egy Rabelais, Proust, Tamási, Csehov vagy Németh László volt, csak orvos vagy bankhivatalnok.

Sebestyén Mihály könyvével a kezemben is azon töprengök, hogy vérbeli epikus vagy kiemelkedő lírikus újabb művét tartom a fényre? Abban az értelemben nem költő, ha a költés fikciók létrehozását jelenti. Nincs szüksége kitalációra, akkora emlékeznivalója van. Súlyos bagázs. Az *ahogy* a lényeges, ez pedig nagyon gyakorlott elbeszélőre vall. Mesebeli leányzóra, akinek adottsága-tehetsége, hogy a sövénykerítésből is aranyat fonjon. Kezében a mutatvány

bármikor megismételhető varázslatának kulcsa, folyton bepillantást enged műtermébe a csodának, melynek előállításakor lelki fájdalomba burkolózik, amilyeneket csak a nagyon tudatos alkotók s a nagyon nagy átéléssel dolgozó színészek tudnak nyújtani. Miközben a hatás kétszeres: az olvasó azért is hálás, ezért a mindig mindenén átütő, átsütő önismeretért és öniróniáért, hogy ugyan miért is kellene megkönnyezni bármit, "mikor az csak mozi, ott senki sem hal meg igazán, amikor a film véget ér, akkor a színészek hazamennek vesznek a feleségükkel, vagy beülnek a vendéglőbe..."

Így tesznek az összes színészek. Kivéve persze tulajdon életünk alakítóit, akiknek neve végül kövekre vésetik és a rájuk simuló füveket szelek szokták összeborzolni.

Sebestyén Mihály arról ír ebben a betűkre, mondatokra komponált rekviemben, amit az alcímével beígért. Férfiasan felvállalva a legérzelmesebb "hangszereket". Valaki, akinek fontosak mint üzenettrógiók a tárgyak. Aki tudja, mennyire fény-, kép-, és hangérzékenyek, hogy egész tablót, teljes nagyzenekari hatásokat képesek elraktározni, de szólói, mint egyetlen fuvoláé vagy hárfáé, az árva árnyalatokat, legbensőbb és legmagányosabb részleteket közvetíthetik. Szólóik és szimbolikájuk. A környezet hegyláncai egy kárpitosmunka tapintás-élményében. Sebestyén, aki látható élvezettel merül el annak a naiv állapotnak a leírásába, ahogy egy egész kor, mindenesetre egy kelet-európai nem nagyon agyonkényeztetett nemzedék megismerkedik a hangrögzítő varázsszerkentyűvel, a magnóval, azt is hajszálpontosan tudja és borotvaélesen jelzi, hogy a rögzítésnek, a felvételnek hány meg hány kidolgozatlanul kidolgozott emberi, lelki technikája létezik a legprimitívebb és közletről legszürkébb, szegényebb mindennapjainkban, olyan emberek közegében, akik érzékenyen élnek. Érzékenyebben a kellenél — mennyi is az? — élnek át emeletes elnyomást, hordozható (mert itt is, ott is újra meg újra felbukkanó) holocaustokat. Égéseket és leégéseket, de a lángolást is, amivel egyszerre az iszonyú és gyönyörű élet jár. A leglágeribb korban, a legsivárabb, éppen előző hangulataik és vakolataik vedlő kisvárosokban.

Ez a folyamatosan megégett "semmiség" tulajdonképpen egy folytatódó belső cselekmény, amitől ez a történetfűzér: regény, ha úgy tetszik, melyet az állandó szereplők épp úgy összetartanak, mint az állandósuló hófoka egy íráskészség minőségének. Az az íráskultúra, mellyel az erdélyi epikusok sorában ezúttal Sebestyén Mihály kerekedik felül egy kezelhetetlennek tűnő közelmúlt, hátrányos helyzetű kor, kollektív javítóintézet-élmény anyagán, melyben azért a gyermekkor örök ragyogása és a családi tűzhelyek örök melege tündökölhet azértis, nem kis próbatétel egy írónak. Ám ezt a kort "belülről", melegében megírni más próbatétel, más kihívás, mint majd nyugodt dokumentációval "történelmi" regénybe foglalni egykoron, amikor madártávlatokból mennyire másképpen lesz világos, hogy itt az élet folya-

matos kellett hogy legyen, miközben a kisvilág s a nagyvilág egyaránt korábban stabilnak tűnő normarendszerek kényszerű lebomlásának, lehámlásának és normahibridek koraszülésének állapotait élte át.

Négy-öt évtized amúgy átlagosan két emberöltő; ám ha az áldozati nemzedékeket sorra vesszük, kiderül: legalább öt generációval lehet számolni ebben az Európába plántált Kínában, ahol kézenkőzön felszámolták egy csomó sine qua nonját az életnek, és végül is nem adtak helyette semmit; jó, ha meghagyták a pusztát életet. Háborúban és békében csúfolt lázas tengésben egyaránt. És az ország, melyet utódállamnak neveznek valamitől, meg sem érdemli ezt a másodlagosságot se, ez is túl magas minősítés ott, ahol csak felétek és elrontottak egy már elért szintet.

"...a fényképek valami fantasztikus épület-halmazt mutattak Bécsből és Regensburgból, olyan városokat, amelyek valószínűleg nem is léteznek, hiszen miféle városok azok, ahol csupa főterek vannak csak, földszintes házakat nem is látni, meg sok-sok híd, és ahol a tornyok egymással vetekednek?" "Gondolj bele: mennyire elüt egymástól például York és New York, vagy Orléans és New Orleans, noha az alapítók egy percig sem gondoltak az elidegenedésre, azt hitték, odatúl a zavaros nagyvizeken újra lesznek Európák, mindenütt Európák támadnak, hol még lakni is lehet" ... Ennek a szemléletnek a jegyében Sebestyén epikája egy egész Feszty-körképet produkál, a honvesztések és honfoglalások mikrotragikumával-komikumával és az árnyalatok eufóriájával teljes; a trauma alatt, felett és közben sístergő irónia, fölényes szellem jegyében. Én ezúttal a "mondatot" szeretném kiemelni, a Sebestyén Mihályi (el)mondás-típus fő eszközére szeretném irányítani a figyelmet. Egy mondat a zsarnokságról ez is, a szó nem egészen csak nyelvtani értelmében. Iwaszkiewicz *A paradicsom kapui* című "egymondatos" művének, az efféle megoldások formái, stilsztikai oldalának, számos hasonló előzmények és körül-MÉNYNEK a rokona. Rossz átvételek és vívmányok közt egy pozitív, egy tehetséges honosítás, vagy hazai spanyolviasz. Megdöbentően magas és egységes színvonal, miközben állandóan a műszerünk ezen állapotát várjuk el, de folyton a felhangokra, félhangokra, háttér- és szívzörejeire, a mellékesre panaszkodunk: a háborús feltételekre, melyek közt állítólag hallgatnak a műzsák. Ez a sodrás ebben a könyvben úgy játszik szimultán az összes elágazások felrajzolásával, hogy közben egy pillanatra meg nem áll, szerepéből ki nem esik, hatásritmusából fel nem áldoz sem a magyarázkodás, sem a művészkedés kedvéért. Mivel ő így érti, így értelemzi a leolvasott villanyórákat és kilométerórákat. Nos épp ez az "olvasat" az eredeti Sebestyén Mihály szövegében. Ahogy a dolgok felfutnak, kibontakoznak, indáznak: egy végső soron álló, mert csak emlékezetre pazarolt, de új fájdalmat, sajtást csak az emlékműállítás magasztosságában, szépségében, másokra áttestált művészi élményében mint sikerben érző IDŐ ennek az írásműnek az ideje. Piéta-idő: ölbetett testeink és dolgaink, kezünkől ki nem adott hűségünk és szeretetünk ideje. Ahogy a szerző fogalmaz: "Az évek itt váltak örökkévalósággá, innen hiányzik a folytatás, minden a tettek lett, amíg emlékezni tudtok, amire emlékezni mertek. Lett plazmává, ami mondható szilárd fájdalomnak, iszonyatnak, szerelmes törnek, példaképnek a semmi hódításához és ellenszer a megsemmisülés ellen. Nincs neve lelketek elidegeníthetetlen vagyonának, a nem-beli tökéletességnek. Marad ez a megnevezhetetlen perc..."

SEBESTYÉN MIHÁLY

ÜDVÖZLET AZ ÉRKEZŐNEK

Anélkül, hogy valamit is meg kellene bálnunk, hogy a jövővelhetetlenség gúza kötné a szívünk gyökét és szeszélyes hatványait, nagyon tiszteletteljesen emlékeztetjük magunkat, vagyis serken agyunkban a tudat, hogy a tavasz már nem sokáig késlelkedhet, erre a figyelmeztetésre ugyanis felrezenünk, és élénkebbé élesednek a mozdulatok végtagjainkban, testbeszédünk során a mellkas — p. o., de nem csupán — mélyebb kilégzést végez az orr és a száj együttesével "karöltve", még a képzavartól sem befolyásolva magát és benünket;

hogy tavasz lesz, az olyan — ahogy korábban már az ál- és a vérbő valóságával feltöltkezett tudományban megállapítást nyert —, olyan objektív dolog, elménktől és a gyököktől, nem is szólva fodros hatványokról, teljesen független állapot;

vajmi kevés sikerre számíthat az, aki perverz pimaszsággal tagadná az említett évszak megérkezésének konkrét és tevőleges tényét, ezért hát meg kell adnunk a TAVASZ-nak az illő/kellő ceremóniát (keretet/tiszteletet), azaz nem fogunk ugyan cigánykereteket hányni (amúgy sem vagyunk birtokában ennek a különleges képességnek, ugyanis a tornaórákon kishitűségünkől eredeztethetően bűnösen elszabotáltuk azt, s vajszívű tanáraink — az isten nyugtassa őket a világ összes sírkeretjébe sülyesztett álompuha tatamin, ha már elpihentek harcos létükben, mi ugyan, ezt szánjuk-bánjuk, alig/egyáltalán nem törődünk további sorsukkal, hiszen bizonyos zárt körök előtt köztudomású, hogy a test nevelésétől teljesen eltávolodott pályáivra ültünk fel, vállalva az aranyér dudoros kockázatát is jóhiszeműséggel), nem is nagyon törjük magunkat, hogy romarondót hánnyunk, mely szó, mint ennen találmányunk módfelett megnyerte tetszésünket, telitalálatos alliterált rafinériája egyenesen elragadó, hát, Istenkém, nem fogunk rondózni a Tavasz hallatán, de mindenképpen öröm fogja körbeszaglászni kebelünket, az összkomfortosat;

ledobjuk hóláncainkat és a sarkba vetjük a sarkutazók csapadékhányó lapátját, vagyis a szabadság illúziójától megmármorosodva fogunk közlekedni a múlt és a jelen között, ez ugyanis jelenlegi foglalkozásunk kötelező értelme és ártalma(i) közé tar-

tozik, melyekért a munkatörvénykönyv (még van?) vonatkozó paragrafusai szerint nem igényelhetünk pótlékot, nem jár nekünk extra jövedelem;

a Tavasz pedig el fog érkezni, mint a szavatartó bejárónő, mint a ragaszkodó és jólszoktatott teljes, hűséges postás, avagy más régivágású köz- és magánalkalmazott, itt fog csöcsörészni az utcákon, például a Sáros utca fagyott és feketére mocskolt-mázolt jégbordáit ősi medret kereső csermellyé fogja elcsobbantani, és kiütözköznek a közterületi felfagyások kerékvetői és lövészárkai, a polgármesteri hivatalnak pedig nem leend pénze befolto-

mely földi "javból" — nem kevés haragvó irigységgel jegyezzük meg — nekünk (ki a beszélő? kérem, fedje fel magát, ne alakoskodjon e hasábokon többes szám első személytelenségben! — nos?! — a füle mankóját sem rezenti a bölcsekedő...) nem volt részünk abban a pattanásoktól gyötört haloványzöld időben, ugyanis mi a későbbben ivarosodó típusból érkeztünk-jövünk-fogunk téblábolni a posztkamaszkorban, és csak a közeli egyetemi citében esnek meg velünk ezek a gyötrelmek, midőn már magunk is az egyetem polgárai vagyunk, ekkor zuhanunk bele az érzések felhabosított mesterséges gyűjtő-

Vass Tamás grafikája

zásukra júliusig, midőn már minden gépkocsivezető megtanulta elkerülésük fortélyait;

a virgács lábú gimnazista fruskák egy órával hamarabb csámolyognak el a sulibuliról (fr. choullez-boulez), hogy a mohosodó állú nyúlánk pattanás királyokkal még sétáljanak egyet a szülők megvonta ebzárlat előtt a Boulevard d'Avenir (nyáron majd bizony isten árnyas) lombjai alatt, és összekuszálódott kezük majd úgy izzad, mint a gyöngyharmatos alkonyat a költeményekben, az első csókok csattanására is sor kerül, mert mind azt hiszik, hogy ez ily formán csak velük eshet meg, s nincs szívünk kiábrándítani őket;

tavába, anélkül, hogy tudatában lennénk, vagy lelkünk szárnyalását feszélyeztetné a késlelkedés volta, egyszerűen úgy mondjuk, hogy ekkor és itt érkezett el a cselekvő szerelem ideje, ilyesfajta programot ágyaztak bele software-ünkbe az ösök, akiknek soha nem lehetünk elég háládatosak, így háládatlanok sem talpig-fenekig, ugyanis kíméletük (tapintatuk) révén mentesültünk ideig-óráig a szerelmességgel járó vacakolásoktól és a cipőbe szorult kavicsok kényelmetlenségétől, hogy azután a program érvényesülésétől számítva viszont tetemesen nyerjük el mindazt, mi méltó büntetésünk: a nyugalmat elfúvó tehetetlenséget;

ugyanis innen kezdve hasonlatossá váltunk az ifjú Wertherhez, sőt a korrall csöppet sem ifjuló Goethe-hóshöz, méltatlankodtunk, és méltóságunkat (a meg sem szerzettet) féltjük a méltó kihívásoktól, hiszen egyszerre több tárgya van az egy alanyú szerelemnek, s a hóhér zsinege tudja, miféle nagymenő, irigyelt csalahatatlanságot / fenségességet / gleccserfölelynt akartunk megőrizni, azt képzelve, hogy megmenekedhetünk az afféle vágyakozásoktól, éjszakai magányos kódorgásoktól, álmatlanságtól, étvágytalanságtól és értelmetlen torkoskodástól, a hőzöngéstől, vakvágányok végtelen horizontjaitól, az elutasítástól és a gyorsan beteljesülő ölelések óhatatlan undorától, a ráúnás lépfenéjétől, és a "soha egy percig sem szerettelek" szánmalmától, melyet az állomáson mondanak szemünkbe a lányok, a találkák kietlen várakozásától, az órákig hallgatott slágerek bánat- és szomorúságyarapító egyhangúságától, a szétpancsolt házibuliktól és a másokkal csattanó csókok fülsüketítő nesztől, holott hiányuk esetén a fatuskó érzőbb alkat lenne minálunk;

azt az állapotot tulajdonképpen nem is ismerjük meg, hiszen általestünk mindenféle tavasz-őszi csalódáson, ajkunkat és körmünket véresre rágtuk, megkísértett a magunkhoz érés levezető kéjpótléka, s a fatuskókkal erdei sétáinkon szoktunk találkozni, felbotlás formájában ismerkedtünk meg velük, és szerencsére a kínok úgy értek először, mint a pofoncsapás;

melyet akkor kaptunk, jól követhetően, amikor hazakísértünk egy kisasszonykát — nevezzük Katicának, hiszen neve elsüllyedt a feledés bányatavában — az IRISZ-telepre (azóta sem forgolódtunk arra felé, freudi alapon tartózkodva az ismétléstől, s így nem tudjuk, él-e még jóltevénk, a felpofozó), már megejtettük a körülményes búcsúzkodást — me-reven bámultunk a lépcsőház katedrálüvegén átszüremlő fényben a leánygyermek dimbesdombos, lankás, hívogató és folyton locsogó (akkor az angyalok karénekévé dicsőülő) hangformázó hullámtörőit, a kárminvörös hússzegélyeket, és tudtuk, hogyha egy percen belül nem fogunk rátapadni, akkor, egészen póriasan szólva, megveszünk, s nincs az a Pasteur Intézet, amely egyhamar kiápolna a korból, ha csak el nem lökdösnek ezektől az ajkaktól zavartan/felháborodottan/ fölényesen (ugyan, menj már, Gézuka, mit cikizel itt? vagy

>>>>> folytatás a 20. oldalon

>>>>> folytatás a 19. oldalról

ho-ho, ott még nem tartunk, te kis hülye) — amidőn az elválást követő emelkedett percek kellős közepén — ugyanis sikerült nagyobb akadályok nélkül megcsókolnunk a lankák és dimbedombok tulajdonosát, anélkül, hogy bármelyik (képzelt) lerázó mondatot vagy mozdulatot megcselekedte volna irányunkba ama leányka, így tehát sötét félelmeink alaptalanok voltak — lebegve jöttünk honunk sejtethető közelsége felé, midőn a Lóphyng utca nyakában, ahol a házak torok gyanánt bocsátják be és ki a járókelőket, előlépett egy kapualjból könyörületes szívű támadónk, akinek nem voltunk épenséggel ignotus, ugyanis a tettlegesség előtt imigyen szólott még hozzánk: "mit esz a fene, Géza, a mi csajaink után, te rohadt/szemét marosment?!", és csak ezután mért két hatalmasat orcánk bal (jobb?? — nincs politikai mellézköngéje az elhelyezésnek) felére, de már az ülepen billentéstől a Húsbandika (u. i. később még annyit sikerült kinyomoznunk, hogy a dimbesdombos akkor éppen válóféltben kalandozott, ez maga volt személyesen a megcsalt férj, hah!) kénytelen volt megfosztani magát, már csak azért is, mert mi piskótalábaikon, melyeket a sok úszás megacélozott, szaporán futásnak eredtünk, hogy a Széchenyi téren fékezzünk le, s a későbbi Michel le Brave szoborral egyvonalban elhelyezkedő segítőkéz ház mellének bukva, kileheljük a lelkünket és a csalárd szerelmet;

azért így történelmi és márdártávtól révedve vissza a megtörténteke, az elszenvedett arculcapás korántsem volt teljes terjedelmében szégyellni való vereség, avagy tanulságokat nélkülöző parabola, hiszen, emlékezzünk, a nevét föl nem fedő pofozónk tudta, hogy benső barátaink Gézának címeznek, míg iratainkban a Pentecostes görögös hangzású név tartózkodik, ui. anyánk és bácsikáink kifejezetten kedvelték a balkáni mitológiaiakat, és ezzel az évente legalább egyszer megünneplendő, amúgy közönséges névvel azt képzelték, hogy mindenki mástól sikerül majd megkülönböztetniük minket;

azt is sikerült kifürkésznie ama majdnem általunk is felszarvazott férjnek információs hálózata, tekintve a kor viszonyait, meglehetősen pontos munkát vitt végbe, hogy a Maris ringatta bölcsőnk (mely folyónév ókori-mádó rokonaim legnagyobb sajnálatára nem mutat rokonságot a

római hadistennel), mint a válásalapító Mózes fonott kosárkáját néhány évezreddel korábban az időszakos magömlésben szenvedő Nílus — és ez, nem kizárólag a rím kedvéért (!) már stílus —, vagyishát érdekelte az IRISZ-telepi véderőt eredetünk, személyünk, és ami a fő: veszedelmes betolakodóként kezelt bennünket, kitől az Irisz koszorújába font szüzek, árvák, özvegyek és fehémájú vászoncselédek megóvándók, kiszagatásuk a koszorú fonatából már balladai tragédiát idézne elő (v. ö. Júlia szép leány c. balladánkkal);

az eset további tanulságait ennél bővebben nem kívánjuk taglalni, hiszen a tanítómesék summázatának aforisztikus kecsével hasztalan kelnénk versenyre, ahhoz legkevesebb Phaedrus vagy Aiszoposz bölcsességét kellenék birtokolnunk, nem szólva arról, hogy anyai görögöségünket elmulasztották beleoltani a génekbe anno dacumál és Ünömál, sőt einmal;

manapság tanítómesékkel házalni egyértelmű a nevelésséggel, márpedig ettől irtóznunk továbbra is a legkívált;

egyazonképpen el szeretnők távoztatni magunktól a hűtlenség vádját, vélelmét: látszólag teljesen kiesett kezünkől a Tavasz különleges fonala, melynek segítségével felkapaszkodhatunk a megpróbáltatásokig, és átegyensúlyozhatunk az okkal elviselhető bánatok hegygerincére is olykor-olykor, hébe(r)korban;

a tökéletesség csúcsáig sohasem jutottunk fel, van némi fogalmunk a nagyság megközelíthetlenségéről, miképpen a mélyég legrémisztőbb setétjét sem tapasztaltuk meg bőrünk alatt, retinánk hálójában vergődve, annál inkább belevesztünk az emlékezet fűthető beltengerébe, noha sejtve sejtjük, mi több, tudva tudjuk és keserűen tapasztaljuk, hogy ezek miatt dolgaink nem, vagy gyatrán folytatódnak időben, térben, kiüt a só és a rozsdá a régi tavaszok országúti jelzőtábláján, kopnak a betűk, jelek és látomások, az igazit összetévesztjük rendszerint az érkezővel;

mindazonáltal a tanulság szándékunk szerint bennefoglatatik a szöveg eresztékeiben és a (rög)eszme tengelyén szüntelenül a címzett felé fordul, avagy megette a fene az egész mutatványt, hiszen mi azt próbáltuk előadni, hogy csömör és csalódás nélkül nincsen jobb (második...sokadik) esély egy szenvedélyesebb kárhozathoz.

ÖSZTÖNÖSSÉG ÉS TUDATOSSÁG (Miklóssy Mária kiállításáról)

Két évfized munkásságáról ad számot Miklóssy Mária sepsiszentgyörgyi tárlata. Két évtized céltudatos építkezéséről, mondhatni: egyenesvonalú, letérők nélküli, az önmaga elképzeléseit soha fel nem adó, slávtányos meglepetések nélkül, apró lépésekben bár, de mégis mindvégig fejlődést mutató festői pályájáról.

A művész nő már alkotói útja kezdetén megtalálta mestereit: Cézanne-t és Barcsayt, s a hozzájuk, művészetükhöz fűződő bensőséges kapcsolata egyben már jelölte is saját törekvéseit, egyéniségének vonásait: a szerkezet tisztelétét, a képfelület apróbb-nagyobb foltokból való strukturáltságát, a fegyelmezettséget, az önmagával szembeni szigorúságot, ösztönei háttérbe szorítását, még a színekből való építkezésben is. De ugyanakkor: témáit következetesen átéli, megéli, lelkiismeretesen érlelgeti mindig minden képét, s ha azok nem lesznek-lehetnek azonos szintűek, képességeinek a határát is jelzi ez, vagy pontosabban azt, hogy abban a pillanatban ennyi tellett erejéből, de az elnagyoltságot, a problémamentességet vagy a probléma megkerülését soha nem en-

gedte, engedhette meg magának. Minden képének megvan az átgondolt-kigondolt, csak rá jellemző szerkezete, ritmusa, sajátos színvilága, strukturált felülete, s talán éppen az, hogy túlzott tudatossággal törekszik a mindig másra, a minden előbbi munkájától való különbözősége, néha kiszorítja alkotói munkájából az inspirációt, ami már lehetőségeinek a leszűkítését is eredményezi, eredményezheti. Mert: legjobb munkái azok — s itt örvedetesen kell megjegyeznünk: ezek az utóbbi termékei —, melyekben teret enged a játéknak, az inspiráció ellenőrizhetetlen rezdüléseinek is. Amikor alig észrevehetően fellazul a szerkezet, megrezdülnek a foltok, s a konstruktív, megépített színtelületek szigorúsága is oldódik, a kontrasztok helyét a finom árnyalatok, a közelállóságokon belüli gazdagságok veszik át (*Múteremben, Piros enteriőr, Nő virággal, Madárral*, stb.) S bár világa továbbra is inkább zártnak látszik, mégis úgy tűnik, magában hordja ez a művészet a benső kiteljesedés lehetőségét.

GAZDA JÓZSEF

FEKETE VINCE VERSEI

TEKERCEK

(Egy eposz töredékeiből)

ÁLOM HAVA

A fáradt arcú Ősz roskatag áll. Cseperészet halkan az ónos eső; szavak élénk sortüze lenről, a lila fényből nagy darabot kerekít a szikár árny. Lassan gurulnak felfele macskakövek sikosan csil-

lámló testén Volkswagenek, bronzsín Szuzukik, modern autószőrnyek. Némán áll, nézi szorongó szívvel. Bent zakatolni akarnak messzi a régvolt képek után vérenek sóvárgó vonatai.

Elfeledettek árnyai villóznak, közelednek; kürt szól, halkan lopja magát a vadász a bozóton, fűtj rebben, bibic sikolt, őz riad álmából, hajtók, csaholó ebek. Majd halakulnak a hangok,

megtér, fáradt az utazó, elalusznak az éji tűzcsóvák, hamvába zuhan minden, mi valaha volt. A csend beledermed. Páncélt öltözik a víz; hang, a kiáltás, mámor elsuhan (megszegi látó-

másait a látnok?) Zokogón megadja magát mind. S csak a göröngyök, csak a göröngyök, csak a göröngyök! Távol a házak ködben — bandzsító szeme látja — hullámozva derengnek; zúg füle, hallana?, véli

távoli tornyok ritmikusan zengő-doboló hangjait. Ablakára esőcseppek telepednek, lassu iramba' lebegni-forongni-körözni kezdenek. "Émelyítő!" "Hogy szédülök!" Egy kifeszített

nagy mozivászon, úgy kerekednek hirtelen élni a figurák szaporán emlékeiben. Tehet-é mást? Mint nő, ki leomolva szelíden megnyílik, éber szeme előtt terebélyesedik, s elevene-

dik ágazva-eredve az álom szét a retináján.

FERGETEG HAVA

T. G. Naplójából

Fénybe borult a határvonal. Egy fiatal baka ugrott ki a földhányás tetejére, ökölbe szoritott, véres sártól vastagon elborított kezeit mutatta a szembenlévő, hajnalról szakadatlan

ágyúzó ütögek fele. Összerogyott. Szeme nyitva volt még míg ásógépek csendben kikotorták sáncaik, árkos homloka s mellkasa mintha piciny vörös katicabogaraktól, bőrén megtapadó ro-

varkák ezreitől lett volna kiverve a holdfényben. Estére tüzérőségük elcsendesedett. Alumínium csajkáikban hideg, enyvesedő leves, álmos pléhkanalak kopogása, a hangtalan őrlés

sárga, penészes, víztől átított kenyerekből. Éjszaka a köpenyen szakadatlanul és ideges zajjal doboló "áldás", bajtársak csendesen elmormolt miatyánkja, mosolyra nyíló szájszöglete meg ki-

csorgó és lefolyó nyálcsíkja az égre tekintő orcán; az ügyeletvégező halk szitkai, és csönd, csöndnehezék felnyírt tarkókon: a félelem éje. Az esetettek ajkáról felitatni a vodka-cseppeket! Átgázolni a hullákon! Ki a bíborzáporból, katyusák tüzfényéből! Zsugorodni,

össze, piciny ponttá! A pokol kátaránytüze éget, füst, korom és recsegő-hörögő tetelemek, s a besüppe-

dő talpak rohanó-taposó ringása, parázs-köd, tántorgó katonák, idomított véredek, elmeháborodottak, vértől átított bajonettvégek. És... és hadak, és hadak, és hadak, és hadak! És ha...

Egy újabb transzport. Sápadt újoncok a zümmögő teherautókról, tapogatva riadt szemekkel, úgy közelednek, pillantásuk révedező, bágyadt. Röhejes nép! Kínosan ódzkodnak vizeleskor, hogy csurgassanak, elkaparintják széketük, összegörbülnek, ha tüzet próbálnak zubbonyuk alatt

gyűjtani, az izzó parazsat tenyerükbe berejtik, gondosan körmölik a leveleknek százeit, és mint

érett vajkörték elhullnak; göröcsösen akaszkoznak fegyverük izzadt markolatába, követve még iverges szemükkel köröző keselyük lebegését. "Jaj, kicsikém! Ne tudd meg, te nem tudhatod ezt meg,

hogyan, Isten háta mögött rohadunk, és hogyan erjedünk, őrlődünk péppé, masszává. Te ne tudj erről soha! Kérlek, kedves, kicsim! S egy sorodat se lássam, megzavarodnék tán, ha az illatod, omló bőröd, ha érintésed finom árama érne!"

Bartha Árpád: Hóolvadás után

KARIG SÁRA

A pokol tornáca felé

Valaki rám ordított: "Káá-saa!", nem érttem meg, hogy mit akar. Felnéztem. Az ajtóban magas katona állt. Megismételte: "Ká-sa!" Társnőim gyanították, hogy a katona engem szólít, és megkérdezték tőlem, milyen betűvel kezdődik a vezeték- és keresztnévem. "Ká" és "es" — feleltem.

— Ezt oroszul Ká-nak és sá-nak ejtik ki — mondták, és hozzátették, hogy menjek a katonával.

Lépcsőkön le és fel, hosszú folyosókon haladtunk végig, amíg egy kivilágított folyosóra nem értünk.

A kihallgatás helye egyszerűen berendezett szoba volt. Íróasztal, karosszék, kis gépasztal székekkel, szemben néhány támla nélküli faszék. A szobában fiatal, egyenruhás férfi ült, paroliján néhány csillaggal. A szovjet katonaság rangjelzéseit azonban nem ismertem. A fiatal tiszt oroszul szólított meg. Nem értettem, mit mond. Intett, hogy üljek le. Majd kiszólt az ajtón, és rövidesen egy katonásan öltözött, középkorú férfi jött be, a tolmács. Megkezdődött kihallgatásom. A tiszt minden mondatot először oroszul mondott el, azt a tolmács németre fordította le.

— Bizonyára tudja, hogy miért van itt. Arra most nem is vesztegetem a szót. A tanúk vallomása kezünkben van. Könnyíthet a helyzetén, ha mindent bevall. Ezt az ítélet meghozatalakor enyhítő körülménynek fogjuk tekinteni. Érti, hogy mit mondtam?

— A szavakat megértettem, de azt nem, hogy mit jelentenek. Először is, nem tudom, miért vagyok itt. Engem a magyar gazdasági rendőrség idézett be tanúvallomásra. Lakásom elől vittek el. Nem tudom, miért a szovjet hatóság hallgat ki engem a magyar rendőrség helyett. Nem tudom azt sem, hogy kik voltak a tanúk és mi van a vallomásukban. Nem tudom, miről kellene vallanom? Kérem, közölje velem, hogy milyen vád miatt tartóztattak le, mivel gyanúsítanak?

Ezután minden éjszaka kihallgattak. A szovjet elhárítókat főleg német és angol nyelvtudásom érdekelte, hol és miért sajátítottam el. A cinkosaimról faggattak. Mivel nem sikerült semmi használhatót kiszedniük belőlem, többnyire mérgesen felugrottak és valamit közöltek a tolmáccsal oroszul, akitől megtudtam, hogy addig ott kell ülnöm, amíg le nem írom az önéletrajzomat. Ez a program körülbelül két hétig ismétlődött.

Nappal nem engedtek aludni, az ágyamon sem ülhettem. A napok egybefolytak, a pincében nehéz volt megkülönböztetni, hogy már ideje újra készülődni a kihallgatásra, amely rendre önéletrajzírásban folytatódott. Egyszer a tolmács a tiszt távollétében szóbaállt velem. Megkérdeztem, hogy mi szükségük van ennyi írásbeli önéletrajzra. Értetlenkedve felelte: — Összehasonlítják azokat, hátha bele lehet valamibe kapaszkodni.

A végén ráuntam és a következő, mint kiderült, ezidőtájt utolsó önéletrajzomban "töredelmesen bevallottam", hogy szüleim,

akik nyilván maguk is spionok voltak, tízéves koromban az Angolkisasszonyok neuhausi kolostorába kifejezetten kémképzetésre küldtek ki.

Másnap már korán reggel vittek kihallgatásra. Idősebb, magasrangú tiszt fogadott, sok csillag ékeskedett a paroliján. Csendesen, udvariasan beszélt németül. Közölte, hogy írásommal megsértettem a szovjet kémelhárítás tisztjeit, akik velem lelkiismeretesen, feladatukat teljesítve foglalkoztak. Ezért öt napot kell karcserben (magánzárkában) töltenem. A kevesebb gyakorlattal bíró fiatalabb tisztek szándékolt megtevesztésére készítet, úgynevezett vallomásom pedig — közölte velem — elegendő bűnösségem bizonyítására. Ügyem tárgyalására rövidesen sor kerül. Nem mutatta, mennyire örültem a karcsernek (bár az osztrák leányzók rémtörténeteket meséltek nekem róla). Ott végre egyedül lehetek.

Talán a második vagy harmadik éjszaka történt, hogy valaki benézett a kukucskán (kémlelő nyíláson). Csak ferdevágású szemét láttam. Nemsokára a kis kerek ablak is

Roman Mircea: Az áldozat

kinyílt, amelyen keresztül az ételt adták be (vagyis a csökkentett mennyiségű híg levest és kenyéradagot), és tört magyarsággal egy fiatal, feketehajú katona kérdezett meg.

— Te magyar lenni?

— Igen, magyar vagyok — feleltem.

— En lenni magyarországi katonaság megszálló. Most is szolgálni. Üzbég lenni, rokon te, rokon én.

Azt hittem, ezzel véget is ért a rokon beszélgetés, amikor újra kinyílt a kerek kis ablak, és több fürt szóló, két körte és egy halom őszibarack esett be a zárka padlójára. Amennyire megörültem az első szőlőfürtöknek, annyira megrémültem, amikor nyomukban körték, almák és őszibarackok gurultak szét a fülke keskeny padlóján. Jóból is megárt a sok! Örömmel néztem a vitamindús gyümölcsöt, csak az zavart, hogy az egész mennyiséget feltétlenül meg kell ennem a reggeli ébresztő előtt, mert különben az "üzbég rokonak" nagy kellemtelensége támadhat. Ma már tudom, agyon is löhették volna emiatt.

Aztán egy koraesti órában ismét kihallgatásra vittek. Ismeretlen, másfajta egyenruhát viselő, idősebb tiszt állt fel az asztal

mögül, amikor beléptem, és hellyel kínált (angolul beszélt).

— Hivatali kötelességem közölni Önnel, polgártársnő, hogy az Ön ellen emelt vádat megalapozatlannak tartom, és főügyesként nem kívánom képviselni a hadbíróóság előtt. Javaslatot tettem szabadlábba helyezésére. Javaslatomat továbbították, elfogadását ajánlva. Kérem, írja alá ezt az iratot, amelyben kötelezi magát, hogy itteni tartózkodásáról senkinek sem fog beszélni.

Aláírtam a papírlapot.

— Van-e valami kívánsága?

— Köszönöm, nincsen — feleltem.

— Akkor jó egészséget kívánok Önnek!

— Köszönöm!

A főügyész csöngetett, az őr bejött és visszakisért a pincébe. Fülkétársnőimnek már hült helye volt. Vacsorám a padlón állt. Zörgettem, hogy kísérenek ki a mosdóba. Aztán lefeküdtem, és rögtön elaludtam, mint akinek már rendben van a szénája. Íme, az embertelenségben akadnak emberek is.

Alig néhány óra múlva "Ká-Sa — szvescsámi!" kiáltás keltett föl. (Ez azt jelentette, hogy a holmimmal együtt menjek.) Az őr közben kinyitotta az ajtót. Bebújtam kabátomba, kezembe vettem pléhtányéromat és fakanalamat (ez volt minden holmim), visszaneztem a pince kerek ablakára: vörösen pirkadt az ég alja. Selindultam, csöndes derűvel, nem tudva, hogy a pokol tornáca felé.

Az udvaron egymás mellett három furgon állt, mindegyik felirat volt. Az első MJÁSZO (hús), a második HLEB (kenyér), a harmadikon: OVOSCSI (zöldség). A középső kis teherautó ajtaja még nyitva állt. Láttam, hogy ülések helyett rekeszek vannak benne, olyanok, mint a tyűkretrecekben, de csak az egyik oldaluk volt rácsos. Nekem jutott az utolsó rekesz.

Alig egy óra múlva megérkeztünk új "hajlékunkba". A kapun belül álló tiszt a HLEB elnevezésű kocsiból kiszálló foglyokat (én is köztük voltam) jobbra irányította. Egy tágas szobába léptünk be, ahol az asztal mellett tisztek ültek. Az egyik tiszt nevémet szólította, majd felolvasta a kezében lévő szöveget:

"A Szovjet Belügyminisztérium háromtagú, rendkívüli bizottsága Karig Sárát száműzetésre ítéli, határidő nélkül, mivel jelenléte Magyarországon akadályozná a szocializmus építését. Száműzetését szigorított javító munkatáborban kell letöltenie." A tolmács lefordította a szöveget németre.

Meg kellett várnunk, amíg a többi újtársunkkal is közlik az "ítéletet" (nagyjából ugyanazt a szöveget), majd visszakisértek bennünket a HLEB-furgonba, és átvittek egy másik épületbe. Amikor kiszálltunk, felnéztem az épület homlokzatára: FRAUENGEFÄNGNIS NEUNKIRCHEN (Női börtön Neunkirchen). Körülnéztem, nem látom-e a pincében megismert két osztrák leányzót. Bár nem sikerült megkedvelnem őket, most mintha mégis hiányoztak volna. Őket már ismertem. Mellettem karcsú, nálam kissé alacsonyabb, mosolygós szép fiatal nő állt. Magyarul szólított meg:

— R. Bianca vagyok. Hallottam, hogy hívnak. Ne búsulj, túléljük!

Biztosan megmaradunk

KÓDEX —

A mostani orosz-csecsen háború hírére újra elolvastam Lev Tolsztoj kisregényét, a *Hadzsi Murat*ot, mely a múlt század közepének csecsen-orosz háborúját örökíti meg. Halványan emlékeztem rá, mert jó negyven esztendeje vettem először a kezembe, hála az 1950-es évek művelődéspolitikája egyik igen ritka értékes kezdeményezésének, az *Olcsó Könyvtár*nak. A sorozat darabjait (1954-től) kéthetente három-négyforintos áron lehetett megvásárolni. A magyar és a világirodalom számos remek alkotásához juttatott hozzá, s viszonylag kevés — bizonyára kötelezően elrendelt — fércmű keveredett a jók közé. Az orosz klasszikusokat hivatalosan ugyan megrostálták, de általában zöld utat kaptak. Mégis az újraolvasás után, mai fejjel kissé csodálkozom azon, hogy jelenhetett meg éppen a *Hadzsi Murat*, hiszen a romantikus keretben előadott történet nem más, mint az orosz gyarmatosítás kezdőzetlen szociográfiája. Lenin ugyan megrótt Tolsztojt az erőszakmentesség hirdetése miatt, de társadalomkritikája miatt olvasandónak ítélte munkáit, így a gróf bekerülhetett a szovjet irodalmi kánonba. Tolsztoj valóban félelmetesen sötét képet fest ebben a kisregényben is a romlott Oroszországról, benne a zsarnok cárról, a megírás idején uralkodó II. Miklós dédapjáról. Ám pontosan rá lehet ismerni arra a mentalitásra is, amelyet legrosszabb oldaláról ismert meg Magyarország 1944-1945-ben. Persze azt is lehet mondani, hogy a regényben az újkori gyarmatosítás gyarmatosító néptől független jellemzőivel találkozunk. Hódítás folyik a magasabbrendűség tudatában. A meghódítandókra egyfelől mint együgyű, de nemeslelkű vademberekre tekintenek, akiket holmi csecsebecsékekkel, díszes holmikkal el lehet bolondítani, másrészt ugyanők vérszomjas gazemberek, akikkel szemben egyetlen hatékony eljárás ismeretes, a fizikai megsemmisítés. Kétségtelenül mindkét fél kegyetlenkedett a védtelenekkel; civileket, sőt gyermekeket mészároltak le. Az oroszok erődítményeikből kicsapva tartották fenn uralmukat, falvakat gyújtottak fel, irtották az erdőt, tönkretették a termést, kihasználták a törzsi ellentéteket, a gyakori vérbosszút, és egymás ellen kijátszották a csecsenceket, ahogyan akkor nevezték őket. Nem akarom találgatni, mit akart megírni Tolsztoj, és mit írt meg esetleg akaratán kívül. A "benszülöttek"-kel kapcsolatos kettős látástól nem tudott szabadulni, de kétségtelenül erkölcsi távolságtartással fogta a tollat. Noha a történet végül is egy árulás története, a *Hadzsi Murat*é, az erkölcsi elmarasztalás nemcsak őt illeti, hanem minden szereplőt, köztük a nyilvánvalóan jelenlévő író is. Az ítélet mégsem súlyos, ránk van bízva alkalmazása.

Figyeljünk az évszámokra! Tolsztoj 1851-1855 között szolgált a Kaukázusban, ám élményeit fél évszázaddal később vetette papírra (1896-1904). A magyar fordítás pedig az egyik után száz, a másik után ötven esztendővel készült. Nagyon változott azóta a világ. Valóban változott? Az 1950-es évektől lezajlott a nyugati gyarmatbirodalmak széthullása. A gyarmatosítással kapcsolatos kollektív lelkiismeretfurdalás az anyaországok társadalmában ma is él és hat. Erre most egy újabb tipikus gyarmati háborút szinte az egész világ példátlan cinizmussal szemlél. Előveszik a "belügy" etanolt, mintha például az Amerikai Egyesült Államok egyik fellázadt tagállama ellen viselne hadat, ahol banditák, szakadárok, rablók uralkodnak, tehát fel kell szabadítani, rendet kell csinálni. Hallgat a "harmadik világ" is! Közben az orosz mentalitás, a gyarmatosító gondolkodás nem változik, csak a gyevverek lettek hatékonyabbak.

Bécsi Napló, 1995. márc.-ápr. XVI. évf. 2.sz.

—INDEX

Koronai Jenő szobra

PARAMUZIKOLÓGIA 13.
SZABAD ÉGBOLT

Divatos kifejezés: az országok fölötti szabad átrepülés biztosítását jelenti. Eredetileg a *felhőtlen égbolt* címre gondoltam, de a szabad égbolt, a gondolatok szabad légtere kifejezőbbnek tűnt számomra. Tiszta, kék egű zeneszerzőket kerestem cikkem gondolat-anyagához. Olyanokat, akik sem saját művésze tükre, sem a másokéra nem vittek át rossz gondolatokat. Vagyis modelleket kerestem a pozitív gondolat- és érzéslényekkel eltöltött alkotók bemutatásához. Itt persze egymásután sorolhatnám fel a zenetörténet legnagyobbjait: életművük bizonyítja gondolat-lényeik ma is töretlenül ható nagyszerűségét, életet adó erejét. A hangversenyteremben ezek a gondolat-lények kelnek életre a hangok áradásából. Természetesen olyan mennyiségben és minőségben, amelyben az előadó vagy előadók őket megeleveníteni képesek. És itt jön elő számunkra az előadóművészet igazi lényege: a szerző által művébe plántált gondolatokat, érzéseket hogyan, milyen formában képes újra élettel telíteni az előadás. Mert nem csak azok a gondolatlelemek kelnek életre, amelyeket a szerző belevitt művébe, de azokat is kihalljuk a műből, amelyeket az előadó vitt rá játékára a betanulás és az előadás pillanataiban. Az új művek előadásában különösen érvényesül ez az utóbbi, amit úgy szoktunk kifejezni, hogy dicsérjük vagy hiányoljuk az előadó(k) hozzáállását a kompozícióhoz. Itt még egy gondolatsor azért jelen van: a szerző gondolatai, érzései magáról az előadóról. Pozitív megközelítés esetén pozitív az előadó hozzáállása is. És ha a műben egészséges, épkezláb zenei gondolat- és érzélem-lényeket "iktatott" szerzőjük a folyamat hallatlan pozitív energiát juttat el a hallgatóhoz. Ezért is van, hogy kisebb jelentőségű kompozíció alkalomadtán vagy éppen huzamosabb ideig kiugró sikert arathat: igen magas pozitív energiátöltése van.

A "szabad égboltú" zeneszerzőknek ez a titkuk.

Az első, aki eszembe jut, természetesen, Mozart. Ő maga a megtestesült pozitív energia. Ezért hat 200 év múltán is változatlan erővel mindenkor mindenkire.

A másik szerző, aki ide sorolható, az Prokofjev. Olvassuk csak el önéletrajzát: felhőtlen dőrű árad belőle. Semmi nyoma a kétségbeesésnek, bár forrada-

lom, háborúk, szovjet diktatúra, bezártság, leszorítottság zárja börtönébe életét, művészetét. Nem véletlen, hogy klasszikus szimfóniát írt, és azt úgy is címezte.

Mennyire jellemző az ilyen mozarti alkatra a következő kis idézet Prokofjev önéletrajzából. Gyagilevről írja: "Éles és paradox ítéletei voltak. Megrótt engem amiatt, mert szeretem más szerzők műveit." "A művészetben gyűlölni kell tudni, különben a saját zenéje elveszti eredetiségét." "De ez korlátozottsághoz vezet" — válaszoltam. "„Az ágyú is azért hord messzire, mert korlátozott a becsapódási területe" — vágott vissza ő.

Bach juthat eszünkbe, milyen gonddal dolgozta át kortársai műveit, és mennyi szeretettel, minden elfogultság vagy gyűlölet nélkül. És mennyi baráti jóérzéssel, rokonszenvvel kereste például a Haendellel való kapcsolatot.

De van még itt egy gondolat, amely éppen akkor ötlött fel, amikor Prokofjev derűs élet-szemléletét említettük. A Grove-monográfiák sorozatban Stanley Sadie tollából olvashatjuk Mozart életét és művészetét. Szűkszavú lexikális stílusában külön megemlíti, hogy: "(Mozart) utolsó heteről szóló későbbi beszámoló szerint Prágából hazatérve lázasan dolgozott a *Requiem*-en, saját halálának előérzetével, ezek a beszámolók nehezen összeegyeztethetők októberi leveleinek vidám hangjával: Íme egy idézet: "Salieri mindent nagy figyelemmel kísért és nézett végig, és a nyitánytól (Varázsfuvola) az utolsó kórusig nem volt szám, amely egy brávót vagy bellót ne csalt volna ajkaira, és nem tudtak hová lenni a hálától figyelméért (ti. Salieri és Cavalieri), mert amúgyis el akartak jönni tegnap az operába, de akkor már 4 óraker be kellett volna ülniök — így pedig mindent kényelmesen hálhattak és láthatnak. — A színház után hazavittem őket..." Ez Mozart 791, október 14-i levelében áll. Mennyi negatív gondolat-lényt vittek rá erre a Mozart-Salieri kapcsolatra... ÉRTELMETLENÜL!

TERÉNYI EDE

HOL-

Április elsején Gyergyóremetén, Cseres Tibor szülőfalujában, az író 80. születésnapja alkalmából emléknapot tartottak. Az ünnepség keretében, a családtagok és tisztelők jelenlétében leleplezték Cseres Tibor emléktábláját, amely fölé emléklapok kerültek Burján Emil készítette. Beszédet mondott többek közt Tornai József, a Magyar Írók Szövetségének elnöke, koszorút helyeztek el a bukaresti magyar nagykövetség, számos megyei és határon túli kultúrintézmény és szervezet nevében. A délutáni rendezvényen bejelentették a Cseres Tibor Közművelődési Egyesület megalakulását.

Kabdebó Tamás Írországban élő magyar író, az *Árapály* című nagyszerű regény szerzője előadást tartott a Cambridge-i és az Oxfordi Magyar Egyetemi Klubban. Mindkét egyetemi központban számos magyar fiatal tanul 1990 óta, s így mindkét helyen megélték a magyar kultúrét.

Göncz Árpád köztársasági elnököt díszdoktorává avatta az Oxfordi Egyetem. Az ünnepélyes doktorrá avatásra május elején kerül sor. Kodály Zoltán óta Göncz Árpád az egyetem első Magyarországon élő magyar díszdoktora.

Megjelent a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények* 1. száma. Tanul-

mányok: Czetter Ibolya *A "szemfényvesztés regénye"*; Bodrogi Enikő *Szecessziós világnézet és forma Csáth Géza novelláiban*; Demény István Pál *A szelkup hősi epika. Kisebbségi Közlemények: Szabó Zoltán A dialektológia a szöveginterdiszciplináris keretében*; Zsemlyei János *A (valahány) lejre vásárol-féle szerkezetéről. Adattár: Murádin László A huszonhatodik évfolyamon túl*; Egyed Emese *A gróf Bánffy család és Barcsay Ábrahám levelezéséből*; Szabó Csilla *Szekelyhodos helynevei*; Solymossi Enikő *Szekelykeresztúr helynevei*. A Szemleiben Egyed Emese, Székér Endre, Valentin Tascu, Csomortán Magdolna, Bodó Csanád és Murádin László recenziói.

A Látó márciusi számában verset olvashatunk Egyed Emesétől, Jánosházy Györgytől, Gombos Szilárdtól, Farkas Wellmann Endrétől, László Noémitől, Choli Daróczi Józseftől, Lakatos Arankától és Horváth Gyulától. Novellát, tanulmányt közöl Bálint Tibor (*Fáraók hétköznapjai*), Sebestyén Mihály (*Angolóra*), Bartók Árpád (*Ahol a katáng fehérét is virágozik*), Lakatos Menyhért (*A cigányság irodalma; Variációk a fekete hegedűn*) és Ábrahám János (*Nősül a prímás*). A Fórumban Vida Gábor *Mondatokat hfo segítségül* című írása, a Dokumentumban Domokos Géza *Karikás szeműek* című emlékezése, az Irodalom és iskolában Fekete Vince Szivéri Jánosról szóló tanulmánya (*Lógunk feszes zsinegen*). Szemle: Horpácsi Sándor *Önreflexió*. A számot Gaál András

akvarelljei díszítik. *Hadikikötő*: István Mihály.

Április 7-én a kolozsvári *Korunk Kávéházban*, az újságíró szakos egyetemi hallgatók meghívására Gömöri György, az Angliában élő jeles magyar költő, műfordító, irodalom- és művelődéstörténész tartott előadást *Magyar irodalom Angliában* címmel.

Április 6-án az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, a Kelemen Lajos Múemlékvédő Társaság és a Györkös Mátyás Albert Emlékház rendezésében, a kolozsvári Unitárius Püspökség Imatermében dr. Bartha István géptervező mérnök professzor vetített képes előadására került sor *Az ökológia Noé bárkáján* címmel. Erdős Irma színművész előadta *Eretnek ima* című versműsorát.

Az *Alföld* áprilisi számában olvashatók egyebek mellett Palocsay Zsigmond *Mi lett, császár?!*, *Éléskamrák* és *Szóraj* című versei, valamint Kántor Lajos *Helykereső* című irodalmi jegyzetei.

A *Hitel* márciusi számában Mandics György *Egy forradalom anatómiája* című írása, valamint K. Jakab Antal *Miénk a halál* című esszéje olvasható.

-MI

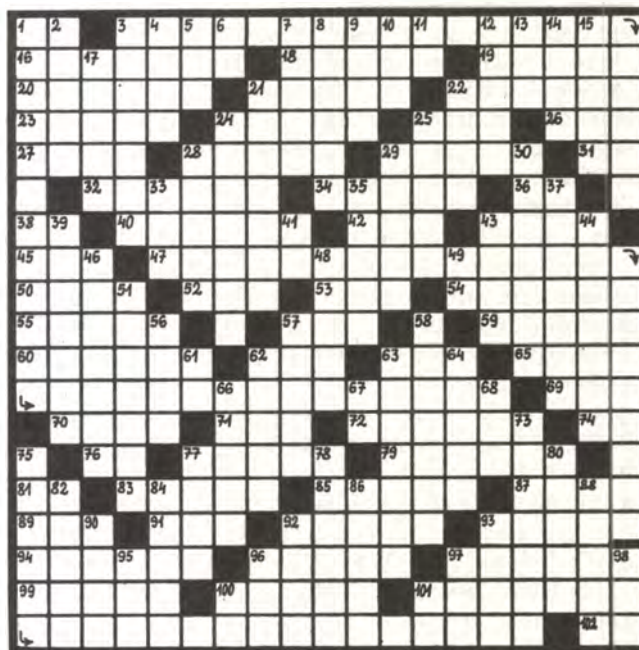
Akácok

Szöcs Kálmán versének első szakaszát rejti a vízszintes 3., 47., függőleges 1. és 75. számú sor.

VÍZSZINTES: 1. Jóságú, tájnyelven. 3. A versszak első sora (zárt betűk: Z, K, NY, K). 16. Becsületért, hazug állítás. 18. Szívósan tapad. 19. Begyűjti. 20. Olyan lelkiállapot, amelyben semmi se köti le az érdeklődést. 21. Gyorsan kever. 22. Formálódik. 23. Kihajtom a ... a rétre — népdal. 24. Jól megtermett. 25. Részben odaken! 26. Képzőművészeti alkotás. 27. A brazil válogatott labdarúgója volt. 28. Erőszakkal, jogtalanul eltulajdonít. 29. Német író és költő (Theodor, 1817-1888). 31. Párizs. 32. Francia város lakója. 34. Gyümölcsöt szőlő. 36. Azonos betűk. 38. Közép-Európa. 40. József Attila verse. 42. Szakít. 43. Fordított női név. 45. Középen szebb! 47. A versszak második sora (zárt betűk: B, A). 50. Dehiszoritót. 52. Hím állat. 53. Becézett Ilna. 54. Csokoládémázás cukorkaféle. 55. Lázadás elfojt. 57. CVA. 59. Vad tivornya. 60. Szigor jelzője. 62. Filmek fényérzékenységet jellemző mértékegység. 63. OOF. 65. Cselekedet. 69. Tiszta rész! 70. Vesztesége. 71. Vegyesen nő. 72. Behozza hátrányát. 74. Kén és vanádium vegyjele. 76. Testrészt! 77. XVIII. századi magyar költő (László). 79. Kialudt vulkán Örményország és Törökország határán. 81. Kerti munkát végez. 83. Munkaidő után jár iskolába. 85. Az egésznek több mint a fele. 87. Fanyag gyümölcs. 89. Részben habzó! 91. A német ábécé utolsó betűje. 92. Megszabadul tőle. 93. A valóságot felnagyítja. 94. Cibál. 96. Tétel, amelyre további állítások épülnek. 97. Az utolsó tisztító. 99. Folyók mentén időnként elöntött terület. 100. Francia tudós-család. 101. Virágzó ókori város volt Ázsiában. 102. Képző-

FÜGGŐLEGES: 1. A versszak harmadik sora (zárt betűk: Á, S). 2. Európai ország. 3. Váltóláz. 4. Alvás közben "látjuk". 5. Épületmaradvány. 6. Americium vegyjele. 7. Francia fizikus és csillagász (1786-1853). 8. Szerencsét hozó tárgy. 9. ...-bogás. 10. Angol kocsis. 11. Fordított skálalhang. 12. Korong alakú sütemény. 13. Szavalni kezd! 14. Kicsinyítő képzők. 15. Becézett női név. 17. Kínó francia filmszínész (Jean). 21. Viselkedésmód, lelki alkat — latin eredetű szóval. 22. Juhok istállója. 24. Kalaposlány volt régen. 25. A tetszésnyilvánítás. 28. Konyhakerti növény. 29. Megszáritott fű. 30. Nem dob el. 33. Máltai, luxemburgi és norvégiai gépjárművek betűjelzése. 35. Hosszú vállkendő. 37. Időnként el-elhagy. 39. Elegy. 41. Megfelelő, fordítva. 43. Összetett szavakban mezőgazdaságra utaló előtag. 44. Leszerelt katona. 46. Szórólóra való megtanulás. 48. Módi. 49. Mint a vízszintes 1. számú sor. 51. Csavarta. 56. Idegen női név. 57. Zajtalanság. 58. Verbuvál. 61. Középen kiüt! 62. Más néven. 63. Tanítás. 64. Kabátot ráségít. 66. Képlékeny anyagot megrövidítve vastagít. 67. Európi-um vegyjele. 68. Vissza: északi szarvasfajta. 73. Labanc tábormok volt. 75. A versszak utolsó sora (zárt betűk: S, N, E, O). 77. Műveltető igeképző-pár. 78. Nincs mit ennie. 80. A kender fás részét pozdorjává töri. 82. Középkori királyság a mai Olaszország területén. 84. Állati szaruképződmény. 86. Hazai folyó román neve. 88. Ablakredőnyök. 90. Árasztó. 92. Hosszú ... ereszt. 93. Kis Tibor. 95. Tökéletlen égés! 96. Rajztinta. 97. KAA. 98. Böven áraszt. 100. Króm vegyjele. 101. Brazil gépkocsi betűjelzése.

SOMODI LÁSZLÓ

A HELIKON 8. számában közölt, *Nagy tél után* című rejtély megfejtése: *nagy tél után, foszlorva, szerteszörva, /sok elhullt szarvast rejti a rengeteg.*

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Főszerkesztő: SÍGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA
Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MÁRIA: olvasószervező
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számítógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Miskolczi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iașilor 14. Postafiók (casuși postală) 245 Telefon: 132309, 132096
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE